

70

70 LET
PAMÁTNÍKU
TEREZÍN

70 YEARS
OF THE TEREZÍN
MEMORIAL

PAMÁTNÍK TEREZÍN

**70 LET
PAMÁTNÍKU
TEREZÍN**

Jan Munk

**70 YEARS
OF THE TEREZÍN
MEMORIAL**

PAMÁTNÍK TEREZÍN

© Památník Terežín
ISBN 978-80-87242-29-2

HISTORICKÉ PŘEMĚNY TEREZÍNA

Historie Terezína se začala psát koncem 18. století, kdy na základě zkušeností z několika prusko-rakouských válek rozhodl císař Josef II. o výstavbě pevnosti na soutoku Labe a Ohře. Jejím posláním bylo napříště zabránit pronikání nepřátelských vojsk do vnitrozemí Čech po trase Drážďany – Lovosice – Praha a rovněž střežit vodní cestu po řece Labi. Pevnost vybudovaná v průběhu deseti let sestávala z Hlavní a Malé pevnosti, jakož i opevněného prostoru mezi Starou a Novou Ohří. Pevnostní systém byl tvořen řadou prvků – mohutnými bastiony, raveliny, lunetami, hradbami, valy, zatopitelnými příkopy a rozsáhlou sítí podzemních chodeb. Zatopitelné byly i kotliny, které pokrývaly dvě třetiny obvodu pevnosti. V průběhu válečných akcí však pevnost nikdy využita nebyla a její opevnění, v době vzniku prakticky nedobytné, postupně zastaralo. Nakonec byla pevnost zrušena a Terezín se stal posádkovým městem. Již v průběhu 19. století si však smutnou proslulost získala trestnice umístěná v Malé pevnosti. Ta sloužila tomuto účelu i v první polovině 20. století. V letech první světové války v ní byla vězněna řada nepřátel habsburské monarchie včetně atentátníků ze Sarajeva, po vzniku československého státu v roce 1918 pak byla po dalších dvacet let vojenskou věznicí a trestnicí.

Do povědomí světové veřejnosti vstoupil Terezín v letech druhé světové války a po jejím skončení se stal jedním ze symbolů perzekuce politických odpůrců Hitlerova Německa, ale také realizace obudného programu genocidy evropských Židů.

Malá pevnost v Terezíně se stala v červnu 1940 policejní věznicí gestapa, do níž byli posíláni především političtí vězni. Prošli jí tisíce příslušníků různých směrů odbojového hnutí z okupovaných českých zemí, ale i vězni z řady evropských států.

V samotném městě – bývalé Hlavní pevnosti – vzniklo v listopadu 1941 ghetto, sběrný a průchozí tábor pro Židy. Nejprve do něj byli deportováni Židé z tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava, později i z Německa, Rakouska a dalších zemí.

Na jaře roku 1944 pak v nedalekých Litoměřicích vznikla pobočka koncentračního tábora Flossenbürg. Úkolem vězňů tohoto tábora byla výstavba podzemních továren a poté otrocká práce při výrobě.

V letech 1940–1945 bylo v uvedených třech represivních zařízeních vězněno více než dvě stě tisíc lidí ze tří desítek zemí. Každý pátý vězněný zemřel již v některém z nich, na devadesát tisíc vězňů zahynulo po deportaci do dalších míst utrpení. Umírali

3

HISTORICAL CHANGES OF TEREZÍN

The history of Terezín begins in the late 18th century, when Emperor Joseph II, drawing on experiences of several previous Prussian-Austrian wars, decided to build a fortress at the confluence of the Labe (Elbe) and Ohře (Eger) rivers. Its key purpose was to stop enemy troops from penetrating into Bohemia's hinterland along the route Dresden – Lovosice – Prague, and also to protect the Labe waterway. Built within a decade, the stronghold comprised the Main and Small Fortress, as well as a fortified area between the Old and New Ohře rivers. The fortification system consisted of a number of defense elements – massive bastions, ravelins, lunettes, ramparts, walls, ditches that could be flooded, and an extensive network of underground corridors. Covering as much as two thirds of the fortress perimeter were hollows that could be inundated, too. However, the fortress itself had never been used during war campaigns, and its fortifications, virtually impregnable at the time of completion, gradually grew outdated. Eventually the fortress was abolished and Terezín was turned into a garrison town. The prison in the Small Fortress earned its infamous reputation already in the 19th century and remained true to its image still in the first half of the 20th century. Numerous enemies of the Habsburg monarchy, including the Sarajevo assassins, were incarcerated in this prison in World War I; after the establishment of Czechoslovakia in 1918 it served as a military prison and penitentiary for another twenty years.

Terezín came to be known internationally in the years of the Second World War; since its end it has been one of the symbols of the persecution of the political opponents of Hitlerite Germany, also epitomizing implementation of its monstrous program of genocide of European Jewry.

In June 1940, Terezín's Small Fortress was turned into the Prague Gestapo Police Prison, where mostly political prisoners were jailed. Thousands of resistance fighters from various groups and branches of the anti-Nazi movement from the occupied Czech lands, as well as prisoners from other European countries were kept in the prison.

A Ghetto, intended as a reception and transit camp for Jews, was established in the town itself, which was formerly known as the Main Fortress, in November 1941. The first deportees to the Ghetto were Jews from the then Protectorate of Bohemia and Moravia, later those from Germany, Austria and other countries.

A branch of the Flossenbürg concentration camp was set up in the nearby town of Litoměřice in the spring of 1944. First forced to build local underground factories, its inmates were supposed to work in those plants as slave labor.

More than two hundred thousand people from three dozens of countries had been imprisoned in those three Nazi repressive facilities between 1940 and 1945. One in five prisoners died there, some ninety thousand people perished

ve vyhlazovacích a koncentračních táborech, v káznicích, věznicích a místech hromadných poprav.

Ani závěr války ještě neznamenal v Terezíně a Litoměřicích konec útrap a hromadného umírání. Evakuační transporty, které na sklonku dubna a začátku května 1945 přivezly další tisíce vězňů z koncentračních táborů vyklízených před blížící se frontou, s sebou přivezly také nákazu skvrnitého tyfu a dalších chorob. Ještě týdny po válce proto umírali nejen osvobození vězni, ale také

lékaři a příslušníci zdravotního personálu z řad bývalých vězňů, příslušníci České pomocné akce – dobrovolníci z Prahy a dalších míst, jakož i příslušníci Rudé armády. Díky nezměrnému úsilí, ale i obětem, které lékaři a zdravotníci přinesli, se podařilo epidemii skvrnitého tyfu zastavit a před smrtí zachránit na dvacet pět tisíc lidí. Od konce května až do poloviny srpna 1945 potom bylo možno provést repatriaci bývalých vězňů.

4

during deportations to other places of suffering – extermination and concentration camps, penitentiaries, prisons and mass execution grounds.

But not even the end of the war put a stop to the hardship and deaths on a massive scale in Terezín and Litoměřice. Evacuation transports that kept coming at the turn of April and May 1945 were bringing in thousands of prisoners from other concentration camps, vacated before the advancing war operations. And with the transports came a spotted fever epidemic and other diseases. Weeks after the end of the war, not only the liberated Terezín in-

mates but also physicians and medical personnel recruited from the ranks of the prisoners, members of the Czech Action for Help – volunteers from Prague and other towns, as well as Red Army medical staff were still dying in Terezín. Thanks to the tremendous efforts, and also at the cost of the lives of many doctors and paramedics, the spotted fever epidemic had been eventually brought under control, and some twenty-five thousand inmates were saved from death. Repatriation of the former inmates could be carried out from the end of May until mid-August 1945.

VÝVOJ TEREZÍNSKÉHO PAMÁTNÍKU OD ZALOŽENÍ DO KONCE 60. LET

Z iniciativy vlády znovuoobnoveného Československa byl v místech utrpení desetitisíců lidí roku 1947 zřízen Památník národního utrpení (později přejmenovaný na Památník Terezín) s cílem uchovávat památku obětí vlády násilí v letech druhé světové války a pečovat o místa spojená s jejich utrpením, ale i hrdinstvím.

Příslušné usnesení vlády bylo přijato 6. května 1947. Vzápětí byla zahájena jednání, která by uvedením usnesení uvedla v život. Malá pevnost v Terezíně, která se stala sídlem nové instituce, spadala pod správu ministerstva národní obrany, které ji hodlalo využít k vojenským účelům. Již na poradě zainteresovaných resortů dne 28. května 1947 však bylo dohodnuto její předání ministerstvu vnitra a zároveň stanovena poslušnost kroků administrativních i finančních, které tato dohoda vyžadovala. S ministerstvem spravedlnosti bylo dojednáno, že na Malou pevnost bude odvelen pracovní oddíl vězňů, kteří by pokryli tamní potřebu pracovních sil. Na jednání byl rovněž vznesen návrh, aby do správy Památníku národního utrpení (dále jen Památník) přešel areál Židovského hřbitova s krematoriem. Rozhodnutí o této otázce však bylo odloženo na další jednání za účasti zástupců Židovské náboženské obce v Praze. Samotné převedení se proto uskutečni-

lo až na základě dalšího jednání uskutečněného v Malé pevnosti 4. září 1947.

Přípravné práce začaly okamžitě a již koncem ledna 1948 byla zahájena rekonstrukce budovy bývalých kasáren strážní jednotky SS (dnes Muzeum Malé pevnosti) a stavební úpravy dalších objektů. V zásadě měl být celý prostor udržován v původním stavu, pietní místa pak měla být důstojným způsobem upravena. Kromě hlavní muzejní budovy, určené pro dočasné výstavy a dokumentační činnost, se počítalo s využitím bývalých hromadných cel ve IV. dvoře, kde měly být vytvořeny stálé expozice o dějinách Malé pevnosti, židovském ghettu v Terezíně a o nacistických represích obecně.

Únorové události roku 1948, kdy došlo k převzetí moci v zemi komunistickou stranou, vytvořily zcela novou politickou situaci. Muzeum mělo být vytvořeno jako jedna souvislá expozice a umístěno v bývalých kasárnách SS v Malé pevnosti. Jeho obsah měl již odpovídat ideologickým požadavkům nového totalitního režimu. Slavnostní otevření Muzea útisku, jak se nyní Muzeum Malé pevnosti původně nazývalo, se konalo 11. června 1949. Jeho stálá expozice byla vytvořena Vojenským historickým ústavem,

HISTORY OF THE TEREZÍN MEMORIAL FROM ITS ESTABLISHMENT TO THE END OF THE 1960s

At the initiative of the Government of the just restored Czechoslovak Republic a Memorial of National Suffering (later renamed the Terezín Memorial) was established in 1947 on the sites of the wartime hardships suffered by tens of thousands of people. Its ultimate aim was to commemorate the victims of the rule of violence in World War II, and to look after the memorial sites associated with their suffering as well as their courage.

A relevant Government Resolution was adopted on May 6, 1947. This was immediately followed by negotiations aimed at putting the Government Resolution into effect. At that time, the Small Fortress, as the seat of the new institution, was administered by the Ministry of National Defense, which had its own plans to use it for military purposes. Meeting on May 28, 1947, officials representing the Government Ministries concerned decided to hand over all the objects to the Ministry of the Interior, while outlining the sequence of steps, both administrative and financial, such an agreement required. It was agreed with the Ministry of Justice that a group of prisoners would be assigned to the Small Fortress to cover any manpower needs involved. This meeting also heard a motion to transfer the Jewish Cemetery with its Columbarium to the administration of the Memorial of National Suffering (hereafter the Memorial). However, a decision on this matter was deferred until further talks to be attended by representatives of the Jewish Religious Community in Prague. The actual

transfer was, therefore, completed during the follow-up negotiations held in the Small Fortress on September 4, 1947.

Preparations got immediately under way and the reconstruction of the building formerly housing the SS guards unit (today the Small Fortress Museum) and other conversions of buildings were launched as early as the end of January 1948. As a matter of record, the plan envisaged to keep the entire space in its original garb, while the memorial sites were to be adapted in an appropriate and dignified fashion. In addition to the main museum building, destined for short-term exhibitions and for documentary purposes, it was anticipated to use the former mass cells in the Fourth Courtyard for permanent exhibitions devoted to the history of the Small Fortress and the Jewish Ghetto in Terezín, and to the Nazi reprisals and persecution in general.

The dramatic events in February 1948, when the Communist Party of Czechoslovakia seized power, shaped a completely new political landscape in the country. The new plans were to establish the Museum as a single coherent exhibition to be housed in the former SS Barracks in the Small Fortress. As for its content, this was designed to reflect the ideological requirements of the new totalitarian regime. The opening ceremony of the Museum of Oppression, as today's Small Fortress Museum was originally called, took place on June 11, 1949. Its permanent exhibition was prepared by the Military History Museum

jemuž bylo Muzeum útisku po odborné stránce podřízeno. Vlastní odborná činnost se ovšem tehdy v Památníku neprováděla. Mezi pracovníky Památníku byli tehdy čtyři příslušníci Sboru národní bezpečnosti, velitel byl příslušníkem armády a dalších sedm zaměstnanců bylo civilních. Na různé práce bylo nasazeno dvacet pět vězňů přidělených z věznice Krajského soudu v Litoměřicích.

Protokol, který uvádí tyto údaje, zachycuje podstatnou změnu v postavení Památníku, k níž záhy došlo, a to jeho vynětím z působnosti ministerstva vnitra a předáním Krajskému národnímu výboru v Ústí nad Labem. Obsahuje i návrh, aby v rámci delimitace byly k Památníku národního utrpení připojeny objekty a areály, které nelze věcně oddělit. Konkrétně se jednalo o následující součásti Památníku:

1. Národní hřbitov, který přiléhá k Malé pevnosti a tvoří s ní nerozlučný celek. Tehdy byl spravován Spolkem pro udržování Národního hřbitova v Terezíně se sídlem v Litoměřicích a nacházel se na katastru, který patřil k Malé pevnosti.
2. Židovský hřbitov a krematorium v Terezíně, které stály na pozemku v majetku vojenské správy. Krematorium samo náleželo po válce jako součást tzv. terezínské podstaty do správy ministerstva práce a sociální péče.
3. Části Ruského hřbitova, na němž byly pohřbeny oběti z řad ruských válečných zajatců vězněných v Terezíně v letech první svě-

tové války. Přední úsek hřbitova byl později využit k pohřbívání židovských obětí. Objekt spadl rovněž pod vojenskou správu a nebyl téměř vůbec udržován.

4. Pobřežní část řeky Ohře s místem, kde byl na příkaz nacistů do řeky vysypán popel z asi 22 tisíc uren obětí zpopelněných v terezínském krematoriu. I tento objekt patřil pod vojenskou správu.
5. Muzeum útisku.

Protokol dále doporučoval urychlené provedení úprav Národního hřbitova, zrušení Spolku pro udržování Národního hřbitova v Terezíně a vytvoření kuratoria Památníku národního utrpení.¹⁾

Původní rychlý začátek prací se začal zpomalovat a všechny vznikající problémy se nadto vzhledem k tehdejší politické situaci v zemi postupně ideologizovaly. To názorně dokumentuje text zprávy nazvané „Terezín včera a dnes“ pocházející z roku 1951, která hodnotila aktuální situaci Památníku. Násilné podřizování činnosti instituce tehdejšími primitivními ideologickým schémátům, které se odráželo ve formulacích zprávy, by působilo komicky, kdyby se nejednalo o instituci uchováající památku obětí nacistických represí. Mimo jiné se v ní psalo: „I buržoazie měla své památníky ... Páni organizovali slavnostní trizny, smuteční projevy a pětiminutová ticha na počest padlých. Však se to také vyplatí-

to which the Museum of Oppression was subordinated in specialized matters. However, the Memorial pursued no expert activities of its own at that time. The entire staff of the nascent Memorial numbered just four members of the National Security Corps (Police), their commander being a Czechoslovak Army officer. There were another seven civilian employees. A group of 25 convicts was detailed from the Regional Court Prison in Litoměřice for various jobs in the Memorial.

The protocol, comprising all the above information, duly captures the fundamental change in the position of the Memorial, which occurred soon afterwards, namely its transfer from the jurisdiction of the Ministry of the Interior to the Regional National Committee (local government body) in Ústí nad Labem. The document also suggests that, as part of a delimitation program, the objects and areas that cannot be factually separated should be attached to the Memorial of National Suffering. Specifically, this applied to the following components of today's Memorial:

1. The National Cemetery adjoining the Small Fortress and forming an integral part thereof. At that time, it was administered by the Union for the Upkeep of the Terezín National Cemetery based in Litoměřice and was situated on a plot of land, entered in the land register as the property of the Small Fortress.
2. The Jewish Cemetery and its Crematorium in Terezín stood on a plot of land owned by the military administration. The Crematorium itself belonged, as part of the Terezín estate, to the Ministry of Labor and Social Affairs.
3. Parts of the Russian Cemetery with the graves of the Russian WW I victims

from the ranks of the Russian POWs jailed in Terezín. Its front section was later used for the burial of Jewish victims. This particular object fell under military administration and was almost totally unkept.

4. The bank of the river Ohře (Eger) with a memorial site where the ashes from some 22,000 cinerary urns containing mortal remains of the inmates cremated in the Terezín Crematorium were thrown into the river at the Nazi orders at the end of the Second World War. That object was also administered by the military.
5. The Museum of Oppression.

The protocol mentioned above also proposed speedy redesigning of the National Cemetery, abolition of the Union for the Upkeep of the National Cemetery in Terezín, and introduction of guardianship over the Memorial of National Suffering.¹⁾

What was originally a quick start to the project began to slow down due to the new political situation in the country, while all the emerging problems were gradually perceived and resolved against a strictly ideological background. Such tendencies were aptly illustrated by a report called "Terezín Yesterday and Today" and compiled in 1951. This document offered an evaluation of the Memorial's current status. Attempts at forcibly subjugating the Memorial to the primitive ideological clichés used at that time, as reflected in such formulations, would sound funny indeed, if they had not been leveled at an institution that commemorated victims of Nazi persecution. The report said in part: "Even the bourgeoisie had its memorials ... The ruling class orga-

lo. Copak nevyvázily režijní výdaje za tyto komedie skvělé a tučné zisky, načerpané z válečných spekulací a obchodů? K čemu sloužily tyto památníky? Sloužily k tomu, aby ukolébaly hněv a odpor lidu proti válkám. Sloužily k tomu, aby se buržoazie, dosavadní iniciátor imperialistických válek, očistila v očích drobného lidu a aby dávala najevo svoji mírumilovnost a své vlastenecké cítění.²⁾

Dobová ideologická schémata dnes působí nejkřiklavěji v případě tezí o židovských obětech nacismu, neboť jejich důsledná aplikace vyžadovala vědomou deformaci historických faktů cestou užívání polopравd či zjevných nepravd. Autor zmíněného materiálu při hodnocení části expozice připomínající utrpení Židů mj. píše: „Jsou to otřásající dokumenty fašistického vyvražďování národů. Chybí tam ovšem podstatná věc. Muzeum nemluví o třídních rozdílech. Nemluví o tom, že i esesáci a gestapáci rozeznávali mezi občany židovského původu třídy a třídní rozdíly a podle toho se řídili.“

A na dalším místě své teze dovádí ad absurdum: „S něčím podobným se setkáváme i v Bohušovickém krematoriu. Na stěně se černá hebrejský nápis. Průvodce vysvětluje ve zkratce, že tu je napsáno asi toto: Bůh dal, Bůh vzal. Představte si naše překvapení. Není se co divit, jestli sovětské důstojníci, uslyševši toto tvrzení, odcházejí se slovy ‚Značit, Gitler ně pri čom!‘, což asi znamená tolik, že Hitler se tedy asi vůbec ničím neprovinil. Je jasné, že ta-

nized commemorations, gave funeral speeches and held five-minutes of silence in honor of soldiers killed in action. After all, it paid off very nicely. Didn't the overhead costs of such comedies yield excellent and fat profits, drawn from wartime racketeering and shady business deals? What purpose did those memorials serve? Their aim was to lull and blunt the anger and resistance of the people against wars. They served the bourgeoisie, the initiator of imperialist wars, to cleanse itself of its guilt in the eyes of ordinary people, and to show off its peace-loving nature and patriotic feelings.²⁾

The period ideological rigor and clichés today come across as yet cruder and more flagrant when interpreting the fate of the Jewish victims of the concentration camps, since consistent application of such ideological platitudes required willful distortion of historical facts by using half-truths or outright lies. That was why the author of the quoted text, while evaluating an exhibition commemorating Jewish suffering, wrote: "These are blood-curdling documents of the fascist extermination of nations. However, there is a substantial aspect missing. The Museum fails to mention class differences. It fails to admit that the SS and the Gestapo distinguished among classes, made class differences when treating people of Jewish descent, and acted accordingly."

Elsewhere, the author enlarges on these thoughts, taking them ad absurdum: "We encounter something similar in the Bohušovice Crematorium. There is a black Hebrew inscription on the wall. A guide explains in brief that it says something like: 'God hath given and God hath taken away'. Now, imagine our surprise. No wonder that having heard this, our visiting Soviet army officers

Národní pohřeb v Terezíně 16. září 1945.
National funeral in Terezín on September 16, 1945.

Milada Horáková a Jan Masaryk na tribuně během Národního pohřbu v Terezíně 16. září 1945.
Milada Horáková and Jan Masaryk on the stands during the National funeral in Terezín on September 16, 1945.

Národní pouť v Terezíně 18. května 1947.
National pilgrimage in Terezín in May 18, 1947.

Jedna z „mírových manifestací“ na Národním hřbitově v Terezíně.
One of the “peace rallies” in the National Cemetery in Terezín.

Paní Desnos, choť francouzského básníka a odbojáře zemřelého v Terezíně, na návštěvě Malé pevnosti v roce 1965.
Mrs. Desnos, wife of the French poet and freedom fighter who died in Terezín. She is depicted on a visit to the Small Fortress in 1965.

kovými vysvětlivkami nelze vychovávat návštěvníky k boji proti fašismu.³⁾

Tento krátký úryvek dokumentuje způsob přizpůsobování prezentace této problematiky potřebám osvětového působení v duchu komunistické propagandy. Využití Památníku jako „nástroje agitace“ či „politické školy“ vyžadovalo zamlčení řady faktů a naopak „doplnění“ historie. Tento postup je charakteristický pro celé období padesátých a počátku první poloviny šedesátých let, ale také pro období normalizace po roce 1968, kdy se znovu vrátila ideologická schémata stalinistického období.

Charakteristickým rysem této etapy byla také nízká úroveň odborné péče o Památník. Zástupci nadřízených orgánů se čas od času scházeli a jednali o jeho problémech. Usnesení přijatá o některých opatřeních k nápravě se však nerealizovala důsledně, takže výsledkem byla v podstatě pokračující nehybnost. Památník nadále fungoval spíše jako stálá výstava a prohlídkový areál bez potřebné odborné a vědecké činnosti, která je vlastní skutečným muzeím. Alarmující skutečností bylo, že se opravdu „podařilo“ zabránit přítomnosti jakékoli připomínky existence židovského ghetta v samotném městě v letech nacistické okupace. V zápisu z jednání komise dohlížející na Památník z 15. prosince 1952 vyplývá, že byl přijat návrh na zřízení expozice věnované židovskému ghettu. K tomuto účelu byl vybrán jeden z domů v Terezíně.

leave the place with the words: ‘Znachit Gitler nye pri chom!’, which means – in loose translation – that Hitler was probably not to blame at all. It is only evident that such explanations can hardly educate visitors in the cause of fighting fascism.³⁾

This short quote illustrates the contemporary method of adjusting the presentation of these particular issues to suit the needs of communist propaganda. Indeed, the use of the Memorial as a “weapon of indoctrination” or a “political training center” made it imperative to conceal many facts, while – on the contrary – “embellishing” history. This attitude is quite symptomatic not only of the entire period of the 1950s and early 60s but also of the era of normalization after 1968, when the rigid Stalinist-era clichés resurfaced.

A salient feature of that period is a very low level of upkeep of the Memorial. Officials of the superior institutions did meet from time to time to discuss its problems. They had agreed on some remedial measures but these were never consistently put into effect, which only perpetuated the general inertia and neglect. The Memorial soldiered on more or less as a permanent exhibition and a sightseeing area without any follow-up specialist and scientific work, a hallmark of genuine museums. The alarming fact was that the authorities had really “succeeded” in obliterating any public mention of the existence of a Jewish ghetto in the town during the Nazi occupation. Minutes from a meeting of a commission for the upkeep of the Memorial, held in the Small Fortress and dated December 15, 1952, indicate that a motion was then tabled and passed to prepare an exhibition commemorating the Jewish Ghetto in Terezín. A house

Zástupci Krajského národního výboru v Ústí nad Labem a Ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků vznesli pochybnosti o účelnosti zřízení takového zařízení a vynaložení k tomu potřebných finančních prostředků. Zástupce krajského národního výboru tehdy upozornil, že rada tohoto úřadu adaptaci domu v Terezíně zamítla, což vzali ostatní účastníci jednání na vědomí a souhlasili s tím, že informace o ghettu se objeví pouze v omezeném rozsahu v Muzeu útisku.

Je příznačné, že uvedená porada se konala v atmosféře hysterie a vlny antisemitismu spojené s tzv. Slánského procesem. Jednání proto ani nemohlo dopadnout jinak. Uvedený dokument potvrzuje, že nadřízené orgány v podstatě nebyly zainteresovány na rozvoji odborné činnosti v Památníku. Zápis svědčí také o tom, že krajský národní výbor, ale i další krajské orgány využívaly Památníku k získávání dodatečných finančních zdrojů, neboť pro jeho potřeby byly poskytovány prostředky ze státního rozpočtu, které uvedené orgány čerpaly a používaly na jiné účely. Přetrvávající problémy však přesto vedly ke snahám o nalezení nového řešení, které například poslanec Jan Vodička, který v komisi reprezentoval Ústřední výbor Svazu protifašistických bojovníků, viděl v převedení Památníku do přímé správy centrálních orgánů. Dopisem z 28. května 1954 proto navrhnul převedení Památníku do kompetence ministerstva kultury.⁴⁾ Tato iniciativa ovšem zůstala bez

úspěchu a naopak zhruba o tři roky později v rámci jedné z mnoha reforem, respektive jednorázových pokusů o racionalizaci státní správy, došlo k převedení Památníku do správy Městského národního výboru v Terezíně. Šlo o krok učiněný bez znalosti konkrétní situace, v jehož důsledku se Památník dostal do správy orgánu, který neměl pro takovouto činnost ani prostředky, ani faktické pravomoci (ty měly pouze nadřízené orgány – ministerstva a hlavně Ústřední výbor Komunistické strany Československa).

O hodnocení důsledků této změny usilovala zpráva o situaci v Památníku z 1. července 1960.⁵⁾ Hovořila o růstu jeho významu, jakož i zvýšení návštěvnosti – celoroční počty návštěvníků dosahovaly tehdy až 150 tisíc osob – to však je jediná pozitivní informace, kterou v ní nalezneme. Hodnocení situace bylo totiž jinak velmi kritické a stav Památníku označen za havarijní. Celý objekt byl ve velmi špatném technickém stavu, nízkou úroveň měla průvodcovská služba a odborné muzejní práce nadále absentovaly. Kriticky se zpráva vyjadřovala k instalovaným výstavám, především ke stálé expozici. Za hlavní chybu a zdroj problémů bylo označeno to, že Památník nebyl řízen po odborné stránce jako muzejní instituce, tzn. prostřednictvím ministerstva kultury v rámci systému československých muzeí.

I když zpráva přímo neformulovala konkrétní závěry a doporučení, vyplývá z ní potřeba změn, jako bylo již dříve navrho-

in Terezín was selected for this purpose but officials of the Regional National Committee (local government body) in Ústí nad Labem and the Central Committee of the Union of Anti-fascist Fighters expressed their doubts about the usefulness of such a move, quoting the necessary costs of that project. An official of the Regional National Committee then stressed that its Council had rejected the idea of repairing the relevant house in Terezín, a decision that the others took note of and agreed that any information on the Ghetto should appear in the Museum of Oppression only to a limited extent.

Typically, that particular meeting was held in an atmosphere of hysteria nurtured by a wave of anti-Semitism following the Slánský Trial. Seen in this light, the meeting could have hardly ended in any other way. On the whole, the relevant document confirmed that the superior authorities were not very keen on promoting any specialist activities of the Memorial. The minutes attest to well-founded suspicions that the Regional National Committee and other regional bodies had, indeed, been using the Memorial to obtain additional financial resources, since the Regional Committee had received from the state budget special funds, which it later drew and used for other purposes. Nevertheless, the persisting problems facing the Memorial eventually prompted the need to find their solution. For instance, Mr. Jan Vodička, a member of parliament, who represented the Central Committee of the Union of Anti-fascist Fighters in the commission, saw a solution in transferring the Memorial to the direct administration of the central authorities. That was also why he suggested, in a letter dated May 28, 1954, to transfer the Memorial to the jurisdiction

of the Ministry of Culture.⁴⁾ However, this particular initiative proved to be fruitless. On the contrary, some three years later – within another reform or rather in a one-off experiment – in a bid to streamline state administration, the Memorial was transferred under the wings of the Municipal National Committee in Terezín. Needless to add, this step was taken without any knowledge of the specific circumstances and requirements of the Memorial. As a result, it fell under the administration of a body that had neither the means nor the factual powers (those were exercised solely by superior authorities – the Government Ministries and the omnipotent Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia) for the job.

An evaluation of the impact of this change was made in a status report on the Memorial, drawn up in July 1, 1960.⁵⁾ It pointed out an increase in the Memorial's overall significance as well as a rise in the number of its visitors: the annual rate of visitors then averaged some 150,000. But that was the only positive information to be found in the report. In other respects, its assessment of the prevailing situation of the Memorial was very critical, and its overall state was described as disastrous. The entire object was in a very bad technical repair, its guide services were known for their low standards, and any worthwhile specialized museological work was non-existent. The report pointed a critical finger at the installed exhibitions, primarily the permanent display. The chief mistake and key source of problems was seen in the fact that, in terms of its specialist activity, the Memorial had not been managed as a museum, i.e. by the Ministry of Culture, as part of the system of Czechoslovak museums.

vané převedení Památníku do kompetence ministerstva kultury a jeho strukturální přeměna tak, aby mohl fungovat jako opravdová muzejní instituce. Zpráva ovšem nemohla překročit svůj stín a ukázat na skutečný zdroj všech nedostatků, tedy tehdejší politický systém vytvářející neefektivní státní správu. Jak ukázal pozdější vývoj, ani ten nejlepší řídicí orgán, kterým teoreticky mohlo být ministerstvo kultury, ani zcela rozvinutá struktura vědecké a odborné práce nemohly přinést potřebné výsledky, jestliže zůstávaly součástí společenského systému založeného na apriorních propagandistických schématech a kvůli vládnoucí totalitní moci.

Kritickým stavem Památníku se tehdy zabývala vláda, která prohlásila Malou pevnost s Národním hřbitovem za národní kulturní památku. Problémy však trvaly dále, jak dokládá „Komplexní rozbor práce Památníku Terezín“ ze 14. března 1963.⁶⁾ Neuspokojivá situace se stávala neudržitelnou, a tak byla především ze strany Památníku a krajského národního výboru vyvíjena snaha o převedení celé instituce do pravomoci orgánu státní správy s takovou finanční i organizační pravomocí, která by umožnila řešit nahromaděné problémy. Objevil se rovněž návrh, reagující na zvyšující se počet zahraničních návštěvníků a usilující o přejmenování instituce tak, aby její název odrážel skutečnost, že Terezínem prošli občané tří desítek států, což jej učinilo památným místem mezinárodního významu.

Ještě v roce 1963, v atmosféře první vlny tzv. oteplování politické situace v zemi, byl konečně zpracován ucelený návrh na opatření ke zlepšení situace Památníku, přičemž hlavním důvodem jeho vzniku bylo blížící se dvacáté výročí osvobození Československé republiky. Poprvé se v něm počítalo se zřízením pracovních míst historika, muzeologa, výtvarníka a konzervátora. Konečně se tedy začínalo prosazovat pojetí Památníku jako odborného muzejního pracoviště.

Základní problém však nadále představovala podřízenost Památníku Městskému národnímu výboru v Terezíně. Ten, přestože věnoval Památníku v rámci svých možností značnou pozornost a péči, pro skutečně kvalitní odborné řízení neměl předpoklady. Tato situace nakonec vedla k převodu Památníku do kompetence Severočeského krajského národního výboru, který vznikl po správní reformě v roce 1960. Usnesením rady tohoto orgánu ze dne 17. listopadu 1964 byl také schválen nový název instituce – Památník Terezín.⁷⁾ Od 1. ledna 1965 až do konce roku 1990 pak tato instituce působila jako kulturní zařízení krajského národního výboru. V souvislosti s tehdejšími uvolňováními politické situace v Československu vznikaly i podmínky pro postupné zlepšování situace v Památníku. Ke slovu se konečně dostávala odbornost a vedení se začínalo komplexněji zabývat otázkami dalšího rozvoje. Byly zpracovávány analýzy fungování struktury instituce, ale

Even though the report did not formulate any specific conclusions and recommendations, it definitely implied the necessity of making changes. These included, for instance, the previously suggested need of structurally completing and transferring the Memorial to the jurisdiction of the Ministry of Culture so that it could operate as a regular museum. However, the report could hardly cross its own shadow and point to the genuine source of all the shortcomings and problems, namely the existing political system breeding an inefficient state administration sector. As corroborated by later developments, not even the best managerial body, and the Ministry of Culture could probably have been quite a decent manager, nor a well-developed system of scientific and specialized activities could have yielded desirable results, while the institution remained part and parcel of a social system based on a priori propaganda clichés and an arbitrary totalitarian regime.

The critical situation in the Memorial was also discussed by the Government of the day, which eventually declared the Small Fortress with the National Cemetery a national cultural monument. Still, the problems persisted, as evidenced by a document called “Comprehensive Analysis of the Work of the Memorial”, compiled on March 14, 1963.⁶⁾ Since the unsatisfactory situation was becoming truly untenable, both the Memorial and the Regional National Committee sought to transfer it to the jurisdiction of a state administration authority wielding such financial and administrative powers that could solve the Memorial's accumulated problems. A motion was also tabled, responding to the rising number of foreign visitors and seeking to rename the institution to re-

flect the fact that in the past citizens of three dozens different nations had languished in Terezín, which made it a memorial site of international importance.

Still in 1963, in an atmosphere of the first wave of the so-called political thaw in the country, the Memorial finally saw the drafting of a coherent package of measures to improve its situation, the main reason for this being the approaching 20th anniversary of the liberation of Czechoslovakia. This was the first-ever document to envisage introduction of the post of a historian, museologist, artist and conservator in the Memorial. Finally, its concept as a specialized museum was beginning to assert itself.

The underlying issue continued to be the Memorial's administrative subordination to the Municipal National Committee in Terezín. Even though the latter was devoting, within its own possibilities, considerable attention and care to the former, the National Committee still lacked genuine prerequisites for truly professional management. In the end, the unsatisfactory situation eventually led to the Memorial being transferred to the jurisdiction of the North Bohemian Regional National Committee, established as part of the administrative reform in 1960. Its resolution, adopted on November 17, 1964, also approved a new name for the institution – the Terezín Memorial.⁷⁾ From January 1, 1965 until the end of 1990 the Memorial thus operated as a cultural establishment of the Regional National Committee. The ongoing relaxation of the political climate in Czechoslovakia at that time did pave the way for a gradual improvement of the overall situation in the Terezín Memorial. The importance of specialized professional work was beginning to get an upper hand, and the

i technického stavu jí spravovaných objektů a areálů. Tento pozitivní trend však měl své meze. Ty spočívaly v tom, že činnost Památníku byla nadále součástí stávajícího ideologického systému. Stále platila závazná ideologická kritéria pro hodnocení minulosti, řada historických skutečností zůstávala tabuizována a hodnocení dalších bylo závazně stanoveno. Pozitivní posuny v činnosti Památníku byly proto možné pouze v rozsahu odpovídajícím tempu a rozsahu liberalizace komunistické strany a následně i celého státu.

Příznivý trend zaměřený na budování kvalitní muzejní instituce se v roce 1967 odrazil ve stanovení postupu při rozšiřování jejích aktivit. Především bylo rozhodnuto o zřízení historického oddělení, které by se zabývalo zkoumáním problematiky terezínského ghetta, policejní věznice gestapa v Malé pevnosti, dějinami starého Terezína (do roku 1939) i historií koncentračního tábora v Litoměřicích a výstavby tamních podzemních továren s krycími názvy Richard I a Richard II. Schváleno bylo také zřízení dalších odborných pracovišť – knihovny, archivu, fotoarchivu a osvětového oddělení, jehož úkolem bylo výchovné působení na veřejnost, organizování výstavní činnosti a zajišťování průvodcovské služby.

Pozitivní posuny byly spojeny také se změnami ve vedení organizace. Od 1. října 1964 se stal novým ředitelem Miroslav Grisa, přijatý na základě konkurzu. Nahradił tak dosavadního správce

Památníku Václava Nováka. Působení M. Grisy bylo poměrně krátké, nicméně pod jeho vedením se začala provádět a prosazovat četná pozitivní opatření. Po jeho odvolání k 31. prosinci 1966 znovu po několik měsíců zastupoval ředitele V. Novák a poté v roce 1967 nastoupil nový ředitel Miroslav Pávek. Především s jeho jménem bylo pak spojeno přetváření Památníku v moderní muzejní instituci. Ve svém inauguračním projevu formuloval své progresivní představy o nové struktuře a úkolech Památníku. Důležité bylo mj. i to, že v něm po dlouhé odmlce nastolil potřebu vybudování Muzea ghetta ve městě Terezín. Za těžiště činnosti Památníku potom označil vědeckou práci a prezentaci jejích výsledků. Podnětný a tehdy opravdu novátorský byl jeho požadavek využívat ve výzkumu také sociologii a sociologické přístupy. Bohužel většinu z těchto myšlenek bylo možno realizovat až po roce 1989, tzn. s více než dvacetiletým zpožděním.

Úsilí o nápravu vyvrcholilo v roce 1968, kdy se problematikou Památníku Terezín zabývala československá vláda. Podkladový materiál zpracovalo ministerstvo kultury a informací a k projednání ho 10. října 1968 předložil ministr Miroslav Galuška. V tomto materiálu se mimo jiné uvádí: „V uplynulých letech nebyl správou Památníku a orgány jej přímo řídicími správně řešen vztah mezi protizidovským rasovým terorem nacistů a jejich represáliemi vůči představitelům organizovaného protifašistického

Memorial's management got down to dealing with its future development in a more comprehensive fashion. The Terezín Memorial's organizational structure was analyzed, together with the technical status of the objects and areas under its administration. However, this positive trend had its limitations. These lay in the fact that the institution was still an integral part of the society's ideological system. The binding ideological criteria imposed on the interpretation of history were still valid, many historical events still remained taboo, and the officially prescribed evaluation of other historical phenomena was as mandatory as ever. Positive changes in the Memorial could only be effected in keeping with the actual pace and extent of liberalization of the Communist Party itself and subsequently of the society as a whole.

Still, this favorable trend, focused on building a quality museum institution was reflected in 1967 in outlining a process to expand the Memorial's range of activities. First and foremost, it was decided to establish a Department of History that would study the history of the Terezín Ghetto, the Gestapo Police Prison in the Small Fortress, Terezín's earlier history (up to 1939), as well as the story of the concentration camp in Litoměřice and the construction of the local underground factories codenamed Richard I and Richard II. It was also approved to build other specialized facilities in the Memorial, namely a library, archive, photo archive and a Department of Education that would focus on educational programs for the general public, while staging exhibitions and providing guiding services.

Such positive developments were also reflected in personnel changes

in the management. On October 1, 1964, Mr. Miroslav Grisa won the post of Director of the Terezín Memorial in an open competition, replacing Mr. Václav Novák, the previous manager. Even though Miroslav Grisa's term of office was relatively short, his management introduced and implemented many positive measures. After Mr. Grisa was recalled from the post as of December 31, 1966, Václav Novák again stood in for him for some time, and in 1967 new Director, Mr. Miroslav Pávek, came to the Memorial. His name in particular is associated with a fast transformation of the Memorial into a modern museum institution. In his inaugural speech Mr. Pávek articulated his vision of the Memorial's new structure and tasks. Of special significance was that his plans emphasized, after a long break, the necessity of building a Ghetto Museum in Terezín. He saw the focal point of the institution in pursuing scientific research and in presenting its results. His emphasis on the application of sociology and sociological methods in studying the history of Terezín proved to be a highly stimulating and, at that time, fairly pioneering proposition. Regrettably, most of these ideas could be implemented only after 1989, i.e. with a delay of more than twenty years.

Efforts for rectification culminated in 1968 when the problems besetting the Memorial were discussed by the country's Government. A background document, prepared by the Ministry of Culture and Information, was submitted for discussion on October 10, 1968 by the then Minister of Culture, Mr. Miroslav Galuška. It said in part: "In the past, the management of the Memorial and its bodies directly running it failed to find a correct solution to the actual relationship between Nazi anti-Jewish racial terror and their reprisals against the leaders of

odboje. Tím se stalo, že jednotlivé jevy nebyly správně hodnoceny ve vztahu k celkovému protifašistickému boji a nebyly vykládány v souladu s objektivním posouzením historických událostí. Celkový vliv Památníku na veřejné mínění byl pak snižován tím, že řady významných možností k politicko-výchovnému působení (například úprava hrobů, bývalé terezínské ghetto, místa poprav, židovský hřbitov, pietní místo u Ohře atd.) nebylo využíváno, ani nebyly soustavně vytvářeny předpoklady k jejich výchovnému působení dle zásad socialistické kulturní politiky.⁸⁾

Součástí materiálu byla příloha nazvaná „Hlavní tematické zaměření rozvoje a činnosti Památníku Terezín do roku 1970“ obsahující výčet opatření, která měla řešit nejnaléhavější problémy jeho činnosti. Jednalo se o vybudování Muzea ghetta v Terezíně, dobudování archivu a rozvoj Památníku jako instituce „celostátního významu, soustřeďující doklady a dokumenty o životě, boji i utrpení vězňů v Malé terezínské pevnosti, terezínském ghettu, na dole Richard a v dalších koncentračních táborech, existujících na našem území v letech 1939–1945“.⁹⁾

Materiál byl schválen na zasedání vlády 5. prosince 1968. Představoval dosavadní vrchol úsilí o nápravu poměrů v Památníku Terezín. Další významnou událostí tohoto období bylo zaháje-

ní přípravných prací na architektonickém ztvárnění pietních míst Památníku Terezín – Národního hřbitova, Židovského hřbitova, pietního místa na břehu řeky Ohře, kde byl před koncem války do řeky vysypán popel obětí terezínského ghetta, jakož i krematoria koncentračního tábora v Litoměřicích.

Poznámky:

- 1) Protokol sepsaný 26. září 1949 v Malé pevnosti Terezín, i.č. 26, K1/Fond Památníku Terezín (dále FPT), Státní oblastní archiv (dále SOA) Litoměřice.
- 2) Terezín včera a dnes, i.č. 38, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 3) Tamtéž.
- 4) Dopis ministerstvu kultury, i.č. 25, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 5) Zpráva o současné situaci Památníku národního utrpení ke dni 1. července 1960, i.č. 37, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 6) Komplexní rozbor Památníku národního utrpení za rok 1962 (ze dne 14. 3. 1963), i.č. 84, K 6/FPT, SOA Litoměřice.
- 7) Usnesení č. 79/64. Návrh na změnu řízení Památníku národního utrpení v Terezíně, i. č. 34, K 1/FPT, SOA Litoměřice.
- 8) Návrh na řešení stavu a činnosti Památníku Terezín (pro schůzi vlády), i.č. 35, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 9) Tamtéž.

the organized anti-fascist resistance movement. As a result, the individual phenomena had not been adequately interpreted against the background of the entire anti-fascist struggle, and had not been explained in compliance with the principles of objective evaluation of historical events. The overall educational impact of the Memorial on the general public was thus diminished by the fact that many important opportunities for such a political and educational effect on public opinion (for instance the upkeep of the graves, the former Terezín Ghetto, the execution grounds, the Jewish Cemetery, the memorial site near the Ohře river etc.) had been wasted, while suitable conditions had not been systematically created for its educational influence in keeping with the principles of the country's socialist cultural policy.⁸⁾

Attached to this document was an annex called “The Main Thematic Focus of the Development and Activities of the Terezín Memorial until 1970”. This contained an overview of measures to tackle the most urgent problems of the Memorial's individual spheres of activities. These included the establishment of a Ghetto Museum in Terezín, completion of its archive, and continued development of the Memorial as an institution of “nationwide importance concentrating exhibits and documents illustrating the life, struggle and suffering of the inmates of Terezín's Small Fortress, the Terezín Ghetto, the Richard mine, and other concentration camps in our territory in the years 1939–1945”.⁹⁾

The document was approved at a Government meeting on December 5, 1968, marking a climax of the previous efforts to remedy the situation in the

Terezín Memorial. Another major event of that era was the actual start of preparations for an architectural design of the memorial sites in Terezín – the National Cemetery, the Jewish Cemetery, the memorial site on the banks of the Ohře, where the ashes of the Terezín Ghetto victims had been thrown into the river at the end of the war, as well as the Crematorium of the Litoměřice concentration camps.

Notes:

- 1) Protocol compiled in Terezín's Small Fortress on September 26, 1949, Identification Number (hereafter Id. No.) 26, K1/Collection of the Terezín Memorial (hereafter Czech acronym FPT), the State Regional Archives (hereafter Czech acronym SOA) Litoměřice.
- 2) Terezín Yesterday and Today, Id. No. 38, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 3) Ibid.
- 4) Letter to the Ministry of Culture, Id. No. 25, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 5) Report on the current status of the Memorial of National Suffering, as of July 1, 1960, Id. No. 37, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 6) Comprehensive analysis of the Memorial of National Suffering for 1962 (dated March 14, 1963), Id. No. 84, K 6/FPT, SOA Litoměřice.
- 7) Resolution No. 79/64. Proposed change in the management of the Memorial of National Suffering in Terezín, Id. No. 34, K 1/FPT, SOA Litoměřice.
- 8) Proposed solution of the state and activities of the Terezín Memorial (following Government meeting), Id. No. 35, K1/FPT, SOA Litoměřice.
- 9) Ibid.

LÉTA NORMALIZACE

Tento pozitivní vývoj však byl záhy na dlouho přerušen nástupem tzv. normalizace, tedy obnovy totalitního systému a návratu jeho strnulé ideologie. Lidé spojení s reformním hnutím museli ze svých funkcí odejít, a proto došlo na konci roku 1969 i k odvolání ředitele Miroslava Pávka. Novým, respektive staronovým ředitelem byl v květnu 1970 jmenován Václav Novák.

Zpočátku nové vedení ještě realizovalo koncepci, která byla připravena na konci 60. let. Na podzim roku 1972 byl slavnostně otevřen nově upravený areál Židovského hřbitova včetně krematoria, které bylo rekonstruováno a stavebně zajištěno. V roce 1973 proběhlo předání pietně upraveného místa u Ohře a v roce 1974 parkoviště u Malé pevnosti. Postupně pak byly dokončovány a do užívání předávány i další objekty.

Na druhé straně však v důsledku celkové změny politického klimatu postupně probíhaly dílčí změny výše zmíněné koncepce a měnila se celá struktura činnosti instituce. Byla obnovena povinná ideologická školení, jejichž minimální praktický účinek odpovídal stupni jejich myšlenkové sterility, a mezi pravidelně sledovanými činnostmi se objevovaly takové položky jako spolupráce s vojáky sovětské armády dislokovanými na území kraje, „rozvíjení

revolučních tradic kraje“, spolupráce při „výchově mladé generace“ atd. Důsledně byla kontrolována „kádrová situace“ v Památníku. Podle zápisu z jedné inspekce v něm bylo k 22. březnu 1973 zaměstnáno padesát kmenových zaměstnanců, z toho devět členů Komunistické strany Československa.

Oficiální pojetí poslání Památníku dokládá následující výňatek z článku M. Perglera, tehdejšího vedoucího odboru kultury Severočeského krajského národního výboru, otištěného v časopisu „Hlas revoluce“, kde se uvádí: „Památník ... plnil hlavní závěr říjnového pléna Ústředního výboru Komunistické strany Československa k ideologii: Při soustavném boji s ideologií pravicového oportunismu formovat profil nového socialistického člověka. Při realizaci druhé části této úlohy pamatujeme hlavně na mladého občana, na dorůstající pokolení. Jemu hlavně musí sloužit Památník jako výstraha, aby se nacismus a vůbec era vykořisťovatelů nikdy do naší vlasti nevrátili.“¹⁰

V článku byl zmíněn i projekt zřízení Muzea ghetta v Terezíně. Ten sice nebyl odmítnut, to se ostatně otevřeně nestalo nikdy, avšak podstatně se změnila jeho zamýšlená podoba: „Čeká jej (Památník Terezín – pozn. autora) ještě mnoho vážných úkolů. Jed-

YEARS OF NORMALIZATION

However, this positive trend was soon interrupted for many years by the arrival of normalization, i.e. restoration of the totalitarian system and return of its rigid ideology. The people connected with the reform movement had to leave their posts and that was why Director Miroslav Pávek was also removed from his office at the end of 1969. In May 1970, Mr. Václav Novák was appointed or rather re-appointed as the Memorial's Director.

Initially, the new management was committed to implementing the program drawn up in the late 1960s. Autumn of 1972 saw the inauguration of the newly laid out Jewish Cemetery and Crematorium, which had been reconstructed and structurally secured. The memorial site near the Ohře was opened in 1973 and the car park next to the Small Fortress in 1974. Other objects were gradually completed and made available for general use.

On the other hand, as a result of the overall changes of the country's political climate, the new management began to make first partial changes to the original concept, later modifying the entire structure of the institute's activities. Compulsory ideological or indoctrination training courses were resumed, their minimum practical impact corresponding to the degree of their intellectual sterility. The list of the Memorial's activities that were regularly monitored and evaluated by the authorities now included such items as contacts with Soviet Army troops deployed in the region, "promotion of the regional revolu-

tionary traditions", and co-operation in "educating the young generation" etc. What was known as the "cadre (read personnel) situation" in the Memorial was also systematically checked. According to an inspection report, as of March 22, 1973, the Memorial had 50 staff employees, of whom nine were members of the Communist Party of Czechoslovakia.

The official perception of the mission of the Memorial in those days was illustrated by an article by M. Pergler, then Head of the Department of Culture of the North Bohemian Regional National Committee, written for a newspaper called "Hlas revoluce" (Voice of the Revolution): "The Memorial ... implemented the main conclusion of the October plenary session of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia on ideology: To shape a new socialist man while systematically fighting the ideology of right-wing opportunism. When discharging the second part of this task, we focus primarily on the young people, on the rising generation. The Memorial should serve that generation in the first place as a warning that Nazism and the era of exploitation in general should never be allowed to return to this country."¹⁰

The article also contained a reference to the project to establish a Ghetto Museum in Terezín. True to say, it was not rejected outright; after all, it had never been openly dismissed in the past, but this time its envisaged form was substantially modified: "(The Terezín Memorial – author's note) is faced with

Menora na nově upraveném Židovském hřbitově, září 1972.
The Menorah in the redesigned Jewish Cemetery, September 1972.

Terénní úpravy Židovského hřbitova, 1971.
Leveling the terrain in the Jewish Cemetery, 1971.

Slavnostní otevření nově upraveného Židovského hřbitova, září 1972.
Inauguration of the redesigned Jewish Cemetery, September 1972.

ním z největších je vybudování Muzea ghetta, jehož potřeba v období rostoucího sionismu, který ohrožuje svou agresí světový mír, je zvláště naléhavá. Přitom jinde na světě je tolik důkazů, že právě imperialismus udržuje rasismus, a že to byl socialistický řád, který se mu postavil do cesty, že to byla sovětská armáda, která osvobodila Osvětim i Terezín, stejně jako další místa likvidace Židů. Byli to vojáci s rudou hvězdou na čepici, kteří zlikvidovali potupné znamení žluté šesticípé židovské hvězdy přišití nacisty Židům určeným k likvidaci v plynu. Věrní odkazu této nezvratné skutečnosti jsme ochotni spolupracovat při budování Muzea ghetta i s českou židovskou obcí a s židovským komitétem ve Vídni. V tomto duchu připravujeme i zřízení muzea koncentráků, které fašismus zřídil po celém světě. Nezapomeneme ani na koncentráky ve Vietnamu a v Izraeli.¹¹⁾

Namísto uctění památky obětí terezínského ghetta, zahynuvších přímo v Terezíně nebo v táborech smrti na Východě, se tedy plánované muzeum mělo stát nástrojem ideologické mystifikace veřejnosti, deformování dějin a šíření propagandistických polopravd a lží. Ani to však nestačilo. Jak dokazuje „Kontrolní zpráva o plnění harmonogramu k vládnímu usnesení č. 446/68 o Památníku Terezín“, nepřijatelná byla samotná existence připomínky židovského utrpení v tomto městě. Přiznat tento antisemitský postoj otevřeně však bylo neúnosné, proto oficiální místa vyu-

.....

many important tasks. One of the greatest is the construction of a Ghetto Museum. This is particularly urgently needed now, in the period of mounting Zionism whose aggressiveness is threatening world peace. Elsewhere in the world we can find so many proofs that it is imperialism in particular that supports racism, that it was the socialist order that stood up against racism, and that it was the Soviet Army that liberated Auschwitz and Terezín, just as other places of the extermination of Jews. Soldiers wearing red stars on their caps liquidated that degrading sign of the six-point yellow Jewish star that was sewn on the jackets of the Jews doomed to be gassed to death. True to the heritage of this irrevocable fact, we are prepared to co-operate also with the Czech Jewish community and the Jewish Committee in Vienna in building a Ghetto Museum. Working in this spirit, we are preparing to establish a museum commemorating concentration camps set up by fascism all over the world. But we shall not forget the concentration camps in Vietnam and Israel, either.¹¹⁾

Instead of commemorating the victims of the Terezín Ghetto, who had perished either directly in Terezín or later in the death camps in the East, the planned museum was intended to become a tool of ideological mystification of the public, distortion of history and dissemination of propagandist half-truths and lies. But even that was not enough. As shown by the "Inspection Report on Meeting the Schedule on the Government Resolution No. 446/68 on the Terezín Memorial", the very existence of any recollections of Jewish suffering in the town seemed to be unacceptable to the regime. Still, it was untenable for the communist rulers to admit such a truly anti-Semitic attitude in public, either.

Výstavba parkoviště před Malou pevností, podzim 1974.
Construction of a car park in front of the Small Fortress, autumn 1974.

Pietní místo u Ohře, stav v roce 1973.
Memorial site near the Ohře river, status in 1973.

Úpravy Národního hřbitova v roce 1974.
Redesigning the National Cemetery in 1974.

Výstava Umění v Terezíně instalovaná v Malé pevnosti v letech 1972–1975.
Exhibition Art in Terezín installed in the Small Fortress in the years 1972–1975.

Výstava Chile bojující, 1974.
Exhibition Chile Fighting, 1974.

Výstava Osvobození koncentračních táborů, 1975.
Exhibition Liberation of Concentration Camps, 1975.

Pionýrský slib na Národním hřbitově, 1975.
Young pioneers taking their oath in the National Cemetery, 1975.

Vojenská přísaha na Národním hřbitově, 1975.
Military oath of allegiance in the National Cemetery, 1975.

Budování deponitáře na půdě Muzea Malé pevnosti v roce 1980.
Building a depository in the attic of the Small Fortress Museum in 1980.

žívala smyšlených záminek ke znemožnění vytváření objektivního obrazu utrpení Židů v letech nacistické okupace. Proto například v uvolněné budově staré terezínské školy (v době ghetta objekt L 417) měla být zřízena mateřská školka. Ta sice v této budově nikdy nevznikla, ale úvahy o ní umožnily vyvíjet tlak na všechny zainteresované složky tak, aby příští „židovská“ expozice byla umístěna v Malé pevnosti. Zcela jednoznačně pak byla definována podoba plánované expozice: „Připravit expozici, která ukáže veřejnosti, jak se soudobý sionismus nepoučil z osudu Židů likvidovaných nacisty. Tuto expozici situovat ... do jedné z volných cel v Malé pevnosti.“¹²⁾ Tento citát výmluvně dokumentuje situaci, v níž se v této době Památník Terezín nacházel. Snahy o potlačení pravdivého přiblížení utrpení Židů v ghettu byly ve své podstatě antisemitské. Do rámce vědomého falšování dějin pak patřilo i jednostranné a zkreslené prezentování dějin policejní věznic gestapa v Malé pevnosti.

K rituálům, které vyžadovala kariéra v době tzv. normalizace, patřilo vyjádření souhlasu se vstupem vojsk Varšavské smlouvy (jak byla oficiálně nazývána invaze do Československa) v roce 1968, kritika „pravcového revizionizmu“, tedy exponentů demokratizace v letech 1968–1969, stejně jako aktivní podíl na profesní likvidaci demokratických sil. Také vedení Památníku Terezín se muselo angažovat v tomto duchu. Svědčí o tom i zpráva z listopa-

.....

That was why the authorities proceeded by means of false pretences to prevent the formation of an unbiased picture of the true suffering of Jews in the years of the Nazi occupation. Hence, a kindergarten was to be opened in the vacated building formerly housing an old Terezín school (known as object L 417 at the time of the Ghetto). Even though no such facility had ever been established in the building, this made it possible for the authorities to bring pressure to bear on all the actors concerned to move the “Jewish” exhibition to the Small Fortress. The content of the planned display was stipulated in no uncertain terms: “An exhibition is to be prepared, showing the general public that contemporary Zionism has failed to draw any lessons from the fate of the Jews liquidated by the Nazis. This particular exhibition should be installed ... in one of the free cells in the Small Fortress.”¹²⁾ This quote aptly illustrates the situation in which the management in the Terezín Memorial found itself. In fact, efforts to suppress a truthful depiction of the Jewish suffering in the Ghetto were basically anti-Semitic in nature. This kind of one-sided and distorted presentation of the story of the Gestapo Police Prison in the Small Fortress also fitted the general framework of deliberate falsification of history.

Some of the rituals of people’s professional careers during the normalization era included their expressed approval of the entry of the Warsaw Treaty troops (as the Soviet-led invasion of Czechoslovakia in 1968 was officially called), criticism of what was termed “right-wing revisionism” of the leading officials of the democratization process in the years 1968–1969, just as active involvement in professional and character killing of democratically-minded employees. The

Mezinárodní sympozium zástupců památníků zřízených v místech nacistických koncentračních táborů, konané v Terezíně 7. až 9. října 1980.
An international symposium for representatives of the memorials built on the sites of Nazi concentration camps, held in Terezín on October 7–9, 1980.

Výstava Jiřího Sozanského a dalších umělců ve IV. dvoře Malé pevnosti, 1980.
Exhibition of the works of Jiří Sozanský and other artists in the Fourth Courtyard of the Small Fortress, 1980.

Setkání s bývalými vězni v Rakovníku 5. až 6. října 1983, spojené se vzpomínáním jejich vzpomínek.
Meeting of the former inmates in Rakovník on October 5–6, 1983. This was connected with the recording of their wartime recollections.

du 1973, která hodnotí období let 1968–1969, úlohu tehdejšího vedení i zdroje jeho údajných chyb. Ve zprávě se uvádí: „Ideové nedostatky se projeví především podceněním badatelské, osvětové i ediční práce, zaměřené k dějinám Malé pevnosti Terezín, kterou prošli příslušníci všech skupin našeho odboje. Nedostatky měla v té době muzejní expozice, kde byla podceněna úloha komunistů v odboji a osvoboditelská role Rudé armády. V činnosti Památníku byla naopak věnována nadměrná pozornost bývalému ghettu Terezín.“¹³⁾

Tehdejší vedení Památníku se tak dostávalo do rozporuplné situace. Na jedné straně muselo fakticky podporovat protizidovskou politiku tehdejších mocenských struktur, na druhé straně pokračovalo ve snahách přece jen získat budovu staré terezínské školy a zřídit v ní Muzeum ghetta. Zápis komise pro kontrolu plnění vládního usnesení č. 446/68 dokládá, že tato komise, která měla ideu Muzea ghetta naplnit a kontrolovat její realizaci, sama rozhodla o přidělení budovy Krajské správě Veřejné bezpečnosti pro její pohotovostní oddíl. S usnesením nesouhlasili pouze dva z přítomných – zástupce Svazu protifašistických bojovníků a ředitel Památníku Terezín V. Novák. V materiálu, který nese označení „Rozpracování závěrů krajské konference Komunistické strany Československa z roku 1976 a závěrů XV. sjezdu v podmínkách Památníku Terezín“, není již však o potřebě zřízení Muzea ghetta ani

zmínka. Mezi úkoly, uvedenými v tomto materiálu, zato figuruje jiný úkol: „Vybudování Síně tradic v Památníku Terezín, v níž budou ukázány nesmírné oběti, které komunistická strana přinesla v boji proti nacismu.“ O něco dále pak čteme: „Za jeden ze základních úkolů považujeme hlubší dokumentaci skutečně bratrské, internacionální pomoci sovětské armády terezínským koncentračním táborem v roce 1945.“¹⁴⁾ Materiál chválil organizování každoročních mírových manifestací, vojenských přísah, pionýrských slibů a srazů mládeže v Památníku. Mezi pozitivně hodnocenými již vytvořenými výstavami figurovaly tituly Komunisté v Terezíně 1940–45, Chile bojující, Osvobození koncentračních táborů a Chatyň – běloruské Lidice. Hlavní připravovanou akcí byla výstava Ladislava Chocholeho Portréty významných funkcionářů Komunistické strany Československa a Předvoje.

Tečku za celou záležitostí udělalo ideologické oddělení krajského výboru Komunistické strany Československa, které rozhodlo, aby budova bývalé školy byla přidělena ministerstvu vnitra. Doporučilo, aby v tomto objektu byla zřízena „Síň tradic“. Odtud byl už jen krůček k vybudování muzejního zařízení s podivným názvem Stálá expozice historie Sboru národní bezpečnosti a revolučních tradic Severočeského kraje.

Byl tak nalezen způsob využití budovy, který byl sice značně absurdní, ale definitivně znemožnil možnost realizace původní-

Terezín Memorial's management was likewise obliged to "go through the motions" of this process. This is corroborated by the following document, compiled in November 1973 and assessing the period between 1968 and 1969, the role of the Memorial's management at that time, and causes of its alleged mistakes. The document says in part: "The ideological drawbacks were reflected primarily in underestimating the role of research, educational and publishing work, focused on the history of Terezín's Small Fortress, where members of all the groups of our resistance movement were jailed. The museum exhibition on display at that time is also known to have its shortcomings in failing to appreciate the important position of the Communists in the anti-fascist struggle, and the Red Army's liberating role. On the contrary, undue attention was devoted to the former Terezín Ghetto in the Memorial's activities."¹³⁾

As a result, the then management of the Memorial seemed to be in two minds. On the one hand, it was obliged to toe the official line and support the anti-Jewish policy of the powers that be, on the other hand it continued its efforts to acquire the building of the old school in Terezín and build a Ghetto Museum in it. A report by a commission reviewing the implementation of the Government Resolution No. 446/68 shows that this very body, which had been expected to enforce the idea of a Ghetto Museum and monitor its realization, eventually decided to assign the building concerned to the Regional Administration of Public Security (Police) for its emergency unit. Only two of the people attending the relevant meeting, an official of the Union of Anti-fascist Fighters and the Terezín Memorial's Director Václav Novák, opposed the resolution.

There is no longer a single mention of the need to establish a Ghetto Museum in a document entitled "Elaboration of the Conclusions of the Regional Conference of the Communist Party of Czechoslovakia from 1976 and the Conclusions of the 15th Communist Party Congress in the Terezín Memorial". The actual tasks mentioned in this document were quite different: "Construction of a Hall of Traditions in the Terezín Memorial that would highlight the enormous sacrifices laid down by the Communist Party when combating Nazism." Later on the document says: "As one of the key tasks we perceive a more profound presentation of what was a truly fraternal, internationalist assistance of the Soviet Army granted to the concentration camps in Terezín in 1945."¹⁴⁾ The document praised the annual peace rallies, military oaths sworn by new Army recruits, oaths by schoolchildren as new members of the Young Pioneer League, and youth meetings in Terezín. Some of the highly regarded displays then installed in the Memorial included events, such as The Communists in Terezín 1940–45, Chile Fighting, Liberation of Concentration Camps and Khatyn – Belarusian Lidice. A highlight among the Memorial's planned events was an exhibition prepared by Ladislav Chochole and entitled Portraits of the Leading Officials of the Communist Party of Czechoslovakia and the Vanguard Group.

The fate of the whole Ghetto Museum project was eventually resolved by the ruling of the Department of Ideology of the Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia, saying that the building of the former school would be allocated to the Ministry of the Interior. It recommended the establishment of a "Hall of Traditions" in the object, the first step on the way to

ho záměru. Dle mého soudu je možno pokládat za prokázané, že skutečnou příčinou tohoto rozhodnutí byla snaha zabránit vzniku Muzea ghetta ve městě. Subjektem, který vzniku Muzea ghetta soustavně bránil především, byl krajský výbor Komunistické strany Československa.

Vybudování výše uvedené bizarní expozice v budově staré terezínské školy prakticky znamenalo na dlouhou dobu konec pokusů o připomínání historie bývalého židovského ghetta v jeho autentických prostorách a objektech. V zápisu z jednání komise zřízené k plnění vládního usnesení z 19. prosince 1979 je sice ještě zmínka o tom, že ředitel V. Novák uváděl zřízení Muzea ghetta jako neplněný úkol a žádal o informaci, zda bude k tomuto účelu přidělen Památníku náhradní objekt.¹⁵⁾ Zástupce města přislíbil ověřit, zda dosavadní závazek přidělit takovou budovu stále ještě platí, ale nikdy k tomu nedošlo.

Období osmdesátých let, třebaže bylo obdobím všeobecné stagnace, bylo pro Památník Terezín přesto zároveň obdobím stabilizace systému muzejní práce, které ve srovnání s obdobím padesátých a počátku šedesátých let představovalo nesporný pokrok. Navzdory soustavnému ideologickému tlaku nebyly zcela přerušeny pozitivní tendence, které přineslo reformní období na konci šedesátých let. Průběžně byly doplňovány umělecké sbírky, do nichž přibyla i řada uměleckých děl vzniklých v ghettu, ale

.....
establishing a facility bearing a quaint title: The Permanent Exhibition on the History of the National Security Corps and the Revolutionary Traditions of the North Bohemian Region.

The authorities thus devised a method, even though considerably absurd, that finally put paid to any hopes of achieving the original objective. In my opinion, it may be regarded as proved that the genuine cause of this decision lay in efforts to prevent the establishment of a Ghetto Museum in the town. The organization that was then systematically hindering the establishment of such a museum was primarily the Regional Committee of the Communist Party of Czechoslovakia.

The construction of the above-mentioned bizarre exhibition in the old Terezín school virtually marked the end of any further attempts at commemorating the history of the former Jewish Ghetto in its authentic premises and objects for a very long time to come. Minutes from a meeting of a commission on the implementation of the Government Resolution, held on December 19, 1979, did mention that Director Novák had referred to the Ghetto Museum as an unfulfilled task, and demanded to know whether an alternative object would be assigned to the Memorial for that purpose.¹⁵⁾ An official representing the town promised to check whether the existing commitment to provide a building was still valid. But that promise was never kept.

Quite surprisingly, the 1980s, even though a period of general stagnation, was – at least for the Terezín Memorial – an era of stabilization of its system of museum work, which was indisputable progress, as compared with the

Výstavba Památníku sovětských vojáků, srpen 1976.
Construction of the Memorial to Soviet Soldiers, August 1976.

Stálá expozice historie Sboru národní bezpečnosti a revolučních tradic Severočeského kraje v Terezíně.
Permanent Exhibition on the History of the National Security (Police) Corps and the Revolutionary Traditions of the North Bohemian Region in Terezín.

Mezinárodní symposium k historii terezínského rodinného tábora v Osvětimi, konané v Terezíně 7. až 9. března 1989.
An international symposium on the history of the Terezín family camp in Auschwitz, held in Terezín on March 7–9, 1989.

i mnoho cenných prací s protifašistickou a protiválečnou tematikou. Výrazně pokročilo také odborné zpracovávání archivních dokumentů, byl vybudován fotoarchiv a soustavně prováděn sběr vzpomínek bývalých vězňů. Každá z těchto oblastí byla sice nějakým způsobem postižena nenormálností tehdejších podmínek, avšak přesto je možno konstatovat, že došlo k růstu úrovně odborné práce. Ale nejen to, i v této instituci a v této době (psal se rok 1980!) se podařilo uskutečnit mimořádně významný umělecký počín, který byl svým způsobem výzvou vládnoucí moci. Jednalo se o výtvarné sympozium Terezín 80 a společnou výstavu Jiřího Sozanského, Ivana Bukovského a dalších tvůrců, kteří se svými postoji stali totalitnímu režimu nepohodlnými a patřili k zakázaným autorům. Díky podpoře, kterou našli u vedení i pracovníků Památníku Terezín, se jejich společná výstava Proti násilí, proti nelidskosti, proti fašismu navzdory riziku uskutečnila. Vzápětí ovšem následovala negativní reakce mocenských struktur. J. Sozanský o tom píše: „Nenávistnou reakci bývalého systému jsme sice předpokládali, ale ne v takovém rozsahu a v takové intenzitě. Ještě do roku 1985 byli pracovníci kulturních zařízení instruováni stranicími funkcionáři o naší aktivitě v Terezíně, která byla prezentována jako příklad diverzní činnosti, které je třeba zabránit hned v zárodku.“¹⁶⁾ Jestliže Jiří Sozanský konstatoval, že zkušenost získaná

touto prací byla pro řadu umělců impulsem pro to, aby se stejným tématem zabývali po celé následující období, pro Památník Terezín byla tato akce impulsem, na který bylo možno plně navázat až po listopadu 1989.

Poznámky:

- 10) Rukopis příspěvku M. Perglera pro časopis „Hlas revoluce“; dopis M. Perglera V. Novákovi z 1. 4. 1973 a dopis V. Nováka redakci „Hlasu revoluce“ z 11. 4. 1973, i.č. 85, K 14/FPT, SOA Litoměřice.
- 11) Tamtéž.
- 12) Kontrolní zpráva o plnění harmonogramu k vládnímu usnesení č. 446/68 o Památníku Terezín z 30. 10. 1973, i. č. 43, K 1/FPT, SOA Litoměřice.
- 13) Zpráva o plnění opatření kádrové práce, i.č. 85, K 14/FPT, SOA Litoměřice.
- 14) Rozpracování závěrů krajské konference KSČ z roku 1976 a závěrů XV. sjezdu KSČ v podmínkách Památníku Terezín, i.č. 85/2, K 16/FPT, SOA Litoměřice.
- 15) Zápis z jednání komise k plnění vládního usnesení č. 446/68 konané dne 19. 12. 1979 v kanceláři ředitele Památníku Terezín, i.č. 85, K17/FPT, SOA Litoměřice.
- 16) Důvody k oživení problému soukromého sympozia Terezín. Malá pevnost 1980, strojopis pro ředitelství Památníku Terezín, 1991, i.č. 97, K32/FPT, SOA Litoměřice.

1950s and early 60s. Despite persistent ideological pressures, the progressive trends introduced during the period of reforms in the late 1960s had not been completely severed. The Memorial's art collections were built up on a regular basis, and many valuable works of art created in the Ghetto as well numerous rare collection items with anti-fascist and anti-war themes were added. Significant progress was also made in the specialized treatment of archive documents. A photo archive was built, and recollections of the Ghetto survivors were systematically recorded and collected. True to say, each of these fields was somehow tainted by the abnormality of the times. Nevertheless, it may be noted that the Memorial had generally upgraded the quality of its professional work. And more than that. Even that kind of institution and at that time (in 1980!) managed to stage a truly extraordinary art event that, in a way, proved to be a challenge to the rulers of the time. That was an art symposium Terezín 80 and a joint exhibition organized by Jiří Sozanský, Ivan Bukovský and some other artists whose opinions and activities had been troublesome to the totalitarian regime and who figured among prohibited artists. Thanks to the support they found in the management of the Terezín Memorial their joint exhibition entitled *Against Violence, Against Inhumanity, Against Fascism* materialized despite considerable risks. As expected, this was followed by a backlash from the power structures. Jiří Sozanský has this to say on the matter: "In fact, we had anticipated a hateful reaction of the former regime but not to the extent and in the intensity it eventually came. Up to the year 1985 employees of the country's cultural facilities were instructed and warned by Party officials

against our activities in Terezín. These were presented as subversive acts which had to be nipped in the bud."¹⁶⁾ Jiří Sozanský noted that the experience gained in this project was for many other artists a major impulse to treat the same subject in the subsequent period; for the Terezín Memorial this was a positive act that could be fully developed only after November 1989.

Notes:

- 10) Typewritten article by M. Pergler for the magazine "Hlas revoluce" (Voice of the Revolution); M. Pergler's letter to V. Novák, dated April 1, 1973, and V. Novák's letter to the editorial office of the magazine "Hlas revoluce", dated April 11, 1973, Id. No. 85, K 14/FPT, SOA Litoměřice.
- 11) Ibid.
- 12) Monitoring report on the implementation of the timetable of the Government Resolution No. 446/68 on the Terezín Memorial from October 30, 1973, Id. No. 43, K 1/FPT, SOA Litoměřice.
- 13) Report on the implementation of cadre (personnel) work, Id. No. 85, K 14/FPT, SOA Litoměřice.
- 14) Elaboration of the conclusions of the regional conference of the Communist Party of Czechoslovakia from 1976 and Conclusions of the 15th Congress of the Communist Party of Czechoslovakia in the Terezín Memorial, Id. No. 85/2, K 16/FPT, SOA Litoměřice.
- 15) Minutes from the meeting of the commission on the implementation of the Government Resolution No. 446/68, held on December 19, 1979 in the office of the Director of the Terezín Memorial, Id. No. 85, K17/FPT, SOA Litoměřice.
- 16) Reasons for reviving the issue of a private symposium called Terezín. The Small Fortress 1980, typewritten text for the Director's office of the Terezín Memorial, 1991, Id. No. 97, K32/FPT, SOA Litoměřice.

PAMÁTNÍK TEREZÍN PO ROCE 1989

Teprve „sametová revoluce“ v listopadu 1989 vytvořila předpoklady pro realizaci záměrů, které měly svůj počátek v reformním hnutí šedesátých let. Již v roce 1990 byla uvolněna budova staré terezínské školy a po zrušení muzejní expozice ministerstva vnitřní začaly práce na technické, obsahové i materiální přípravě nového muzea, které by bylo v této budově otevřeno k 50. výročí vzniku terezínského ghetta. Terezínská iniciativa, tehdy založená organizace bývalých vězňů terezínského ghetta, soustavně podporovala úsilí nového vedení Památníku o uctění památky obětí terezínského ghetta a odčinění křivd spáchaných bývalým režimem. Nejprve bylo třeba přesvědčit o nezbytnosti vzniku Muzea ghetta v Terezíně nové politické struktury státu. Nesnadné také bylo získat potřebné finanční prostředky a dosáhnout obecného konsensu o potřebnosti takových výdajů. Díky společnému úsilí vedení Památníku Terezín a Terezínské iniciativy se to však poměrně záhy podařilo a již v říjnu 1991 došlo k otevření Muzea ghetta v bývalé městské škole v Terezíně v rámci programu mezinárodního setkání bývalých vězňů židovského ghetta, které se uskutečnilo na paměť 50. výročí zahájení deportací Židů z českých zemí nacistickými okupanty. Vzpomínkových akcí v Terezíně se tehdy zúčast-

nil také prezident Státu Izrael Chaim Herzog, který v té době byl v Československu na státní návštěvě jako host prezidenta Československé republiky Václava Havla. Jeho návštěvu připomíná pomník zhotovený z jeruzalémského travertinu, který je nyní umístěn ve vstupní místnosti krematoria v areálu Židovského hřbitova.

Důležitou změnou bylo, že po desetiletích různých změn v postavení, úloze a způsobu řízení práce Památníku Terezín se na počátku devadesátých let tato instituce stala přímo řízenou organizací ministerstva kultury. Nová situace přispěla k všestrannému zkvalitnění jeho práce a vytvořila podmínky pro rychlé překonávání zátěže minulosti a získání kreditu doma i v zahraničí. Pro další rozvoj Památníku Terezín v nových podmínkách bylo třeba vypracovat ucelenou koncepci, která by definovala jednak úkoly spojené s nápravou deformací minulosti, jednak určila prioritní směry dalšího rozvoje instituce, založené na analýze současného stavu i na zásadách stanovených pro její budoucí fungování v nově se utvářejících společenských poměrech. Tento materiál, nazvaný „Koncepce činnosti a rozvoje Památníku Terezín v letech 1992–2000“, byl projednán vědeckou radou v dubnu 1992 a jeho

TEREZÍN MEMORIAL AFTER 1989

It was Czechoslovakia's "Velvet Revolution" in November 1989 that set the stage for the implementation of the plans that had emerged during the reform movement in the 1960s. As early as in 1990, the building formerly housing Terezín's old school was vacated and after dismantling the museum exhibition of the Ministry of the Interior, preparatory work got under way to build a new museum – in terms of technical and material provisions and its contents. It was eventually opened in the building on the occasion of the 50th anniversary of the establishment of the Terezín Ghetto. The Terezín Initiative, then formed as an organization associating former Terezín Ghetto inmates, systematically supported the Memorial's new management in commemorating the victims of the Terezín Ghetto, thus redressing all the wrongs committed by the previous regime. First and foremost, it was crucial to convince the country's new political leadership of the need to establish a Ghetto Museum in Terezín. It was not easy to obtain necessary financial resources and win general consent with such expenditures. This was accomplished relatively soon thanks to the enormous efforts of the Terezín Memorial's management and the Terezín Initiative, and already in October 1991 the Ghetto Museum was opened in the former municipal school in Terezín as part of the program of an international reunion of the former inmates of the Jewish Ghetto. This meeting was held to mark the 50th anniversary of the start of deportations of Jews from the Czech lands by the Na-

zi occupation forces. Commemorative events in Terezín were attended by President Chaim Herzog of the State of Israel, then on a state visit to Czechoslovakia at the invitation of President Václav Havel. A reminder of Chaim Herzog's visit to Terezín is a monument made of Jerusalem travertine stone, which now stands in the vestibule of the Crematorium in the Jewish Cemetery.

A major landmark, after decades of changes in the Terezín Memorial's status, role and management methods, came in the early 1990s: the Memorial became an institution directly administered by the Ministry of Culture. This was conducive to an overall upgrading of the quality of its work, helping the Memorial to surmount fairly quickly the burdens of the past and to win recognition and reputation at home and abroad. The Terezín Memorial had to prepare a coherent concept, defining – on the one hand – the tasks aimed at rectifying the distortions of the past and – on the other hand – outlining priority trends for its further development. This had to be based on an analysis of its current status and on a vision of its future functioning within the emerging social system. This document, entitled "The Concept of Activities and Development of the Terezín Memorial 1992–2000", was discussed by the institution's Scientific Board in April 1992, and its definitive version was approved as of July 1 of the same year. It laid down the key trends for the future and charted major tasks and deadlines for their completion. It was also exceptionally significant that the Memorial's

Václav Havel při pietním aktu v Terezíně 20. května 1990.
Václav Havel during a commemorative rally in Terezín on May 20, 1990.

Oficiální hosté na Tereziánské tryzně 16. května 1993.
Official guests attending the Terezín Commemoration, May 16, 1993.

Prezident Státu Izrael Chaim Herzog při projevu na Židovském hřbitově 16. října 1991.
President Chaim Herzog of the State of Israel delivering a speech in the Jewish Cemetery on October 16, 1991.

definitivní verze byla schválena s platností k 1. červenci téhož roku. Materiál stanovil základní směry dalšího postupu a specifikoval hlavní úkoly a termíny jejich realizace. Významné bylo, že jednoznačně definoval poslání Památníku Terezín v celoevropském kontextu jako místa společného utrpení občanů řady evropských států, ale i jedinečného muzejního zařízení s velkým výchovným a vzdělávacím potenciálem. Jako jeden z nosných směrů dalšího rozvoje koncepce vedle výzkumné, sbírkotvorné a výstavní činnosti stanovila aktivity na poli výchovy mladé generace k obraně demokratických hodnot, boji proti násilí, rasové nenávisti a intoleranci. K hlavním úkolům patřilo také důstojné začlenění židovské problematiky a dějin terezínského ghetta do činnosti Památníku Terezín, právě tak jako soustavný výzkum a prezentace dějin dalších nacistických represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích. Co nejdříve mělo dojít k zaplnění těch bílých míst, která vznikla v důsledku dřívějších deformací výzkumu a prezentace minulosti.

Náprava zděděných problémů se týkala i otázek zdánlivě okrajových. Patřila k nim mimo jiné technická správa Malé pevnosti. K problémům, které zde vznikly, patřil havarijný stav podzemí, cihlových fortifikačních staveb, jakož i neudržovaných a náletovými dřevinami poškozených pevnostních valů. Řešení těchto otázek bylo finančně mimořádně náročné, avšak díky podpoře

Ministerstva kultury České republiky bylo zahájeno jejich komplexní řešení.

Vraťme se však k úkolům, které byly pro další vývoj Památníku Terezín nejdůležitější. Jejich těžiště leželo především v oblasti historického výzkumu a na něj navazujícího postupného budování nových expozic, které by prezentovaly historické události vyváženě, bez účelových ideologických zkreslení a dogmat. Po vybudování Muzea ghetta bylo hlavním úkolem připravit novou expozici o dějinách policejní věznice gestapa v Muzeu Malé pevnosti. Potřebná byla rovněž nová expozice, jež vznikla zanedlouho v krematoriu v areálu Židovského hřbitova. Ta dosavadní totiž od 80. let jen ve velmi skromné podobě nahrazovala neexistující stálou expozici o dějinách terezínského ghetta. Poměrně záhy vznikaly také další stálé expozice: Terezín 1780–1939, Expozice výtvarného umění Památníku Terezín a Koncentrační tábor Litoměřice 1944–1945. Zcela nezbytné bylo rovněž zahájení výzkumu internačního tábora pro Němce, který existoval v Malé pevnosti v letech 1945–1948, a poté vybudování stálé expozice o tomto v minulosti tabuizovaném tématu. Významné bylo také uspořádání mezinárodních konferencí, které umožnily překonávat informační bariéry mezi domácími a zahraničními odborníky, jež patřily k pozůstatkům minulosti.

V roce 1993 byl Památník Terezín pověřen vybudováním

mission was embedded in a pan-European context, both as a place of common suffering of people from many European countries and as a unique museum with its own considerable potential in upbringing and education. As one of its highlighted development trends – in addition to building collections and staging exhibitions – the concept featured tasks in educating the young generation towards democratic values, against violence, racial hatred and intolerance. Its paramount goals included primarily an adequate and dignified incorporation of the Jewish themes and the history of the Terezín Ghetto into the Memorial's overall museum activities, as well as systematic research and presentation of the history of the other repressive facilities in Terezín and Litoměřice. This also comprised the task of filling, as quickly as possible, all the white spots in history, caused by the previous distortions in researching and presenting the past events.

The ultimate goal of redressing the inherited problems concerned issues only seemingly marginal. These included, among other spheres, the technical upkeep of the Small Fortress. There emerged new problems, such as the dilapidated underground premises, brickwork fortifications, as well as unkempt fortress walls overgrown with self-sowing woody species. These repairs proved to be exceptionally costly but thanks to a program of the Ministry of Culture of the Czech Republic it was possible to launch their comprehensive solution.

But let us get back to the tasks of greatest importance for the future of the Terezín Memorial. Their focal point lay primarily in the field of historical research and subsequent gradual installation of new exhibitions, portraying his-

torical events in a well-balanced fashion and without any expedient ideological distortions or dogmas. After building the Ghetto Museum, the No. 1 goal was to prepare a new exhibition tracing the history of the Gestapo Police Prison in the Small Fortress Museum. A new display, set up soon afterwards in the Crematorium in the Jewish Cemetery, proved to be highly needed as well. The existing one, which dated back to the 1980s and was noted for its very modest extent, to say the least, gave place to the newly emerging permanent exhibitions on the history of the Terezín Ghetto. Other permanent exhibitions were installed relatively soon afterwards, namely: Terezín 1780–1939, Terezín Memorial Art Exhibition and the Litoměřice Concentration Camp 1944–1945. Another absolutely urgent task was to launch research into the history of the Detention Camp for Germans, which existed in the Small Fortress in the years 1945–1948, to be followed by the installation of a new exhibition on this controversial issue in recent Czech history and a strict taboo in the past. Equally important was the holding of international conferences that greatly contributed to surmounting the existing information barriers between domestic and foreign scholars and researchers. Such barriers ranked among major throwbacks of the past.

In 1993, the Terezín Memorial was commissioned to build and administer the Czech Republic's official exhibitions abroad, namely in Ravensbrück and Oświęcim (Auschwitz). While the exhibition in Ravensbrück was prepared and opened to the public already in 1995, in time for the commemorative events to mark the anniversary of the liberation of that concentration camp, the establishment of a Czech national exhibition in Oświęcim had to be postponed at

a správou zahraničních expozic České republiky v Ravensbrücku a Osvětimi. Zatímco expozice v Ravensbrücku byla vytvořena a zpřístupněna již v roce 1995, kdy probíhaly pamětní akce k výročí osvobození tohoto koncentračního tábora, vytvoření expozice České republiky v Osvětimi muselo být nejprve odloženo, protože ještě nebyla schválena celková koncepce národních expozic budovaných zeměmi, z nichž byli vězni do Osvětimi za nacistické okupace deportováni. K otevření nové expozice v Osvětimi proto došlo až v roce 2002.

Zcela nově byly stanoveny úkoly v oblasti vzdělávání. Vznikaly vzdělávací programy pro různé věkové skupiny mladých lidí, po nichž byla stále větší poptávka ze strany pedagogů. Ze skromných počátků se začal profilovat mnohostranný systém vzdělávací práce, který dnes patří k nosným činnostem Památníku Terezín. Díky iniciativě Památníku byla v roce 1993 zahájena jednání mezi ministerstvem kultury a ministerstvem obrany o bezúplatném převodu bývalých kasáren, která se nazývala v době ghetta Magdeburská. Jejich výsledkem bylo předání tohoto objektu Národnímu muzeu v Praze a rozhodnutí o provedení jeho rekonstrukce, jež by umožnila jeho využití pro kulturní účely. Národní muzeum v něm získalo prostory pro rozsáhlé moderní depozitáře a současně se zavázalo poskytnout část tohoto komplexu Památníku Terezín pro jeho aktivity. Ten v něm zřídil prostory pro vzdělávací

činnost, nové expoziční prostory, depozitáře a v nejvyšším podlaží víceúčelový prostor evokující atmosféru terezínského půdního divadla z doby ghetta.

Vedení Památníku Terezín v červnu roku 1996 zhodnotilo dosavadní plnění jednotlivých úkolů vymezených v koncepci činnosti instituce a stanovilo priority dalšího postupu. Konstatovalo, že všechny bývalé expozice nedostatečně a nepravdivě prezentují historii represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích již byly nahrazeny expozicemi novými. Úkolem dalších nově vznikajících expozic v bývalých Magdeburských kasárnách bylo proto zkvalitňovat muzejní prezentaci a vytvořit nové expozice přibližující kulturní život v ghettu. Bylo symbolické, že nové prostory pro vzdělávací činnost byly uvedeny do provozu právě v roce 50. výročí vzniku Památníku Terezín a zároveň byla veřejnosti zpřístupněna replika typické hromadné ubikace z doby ghetta i první stálá expozice o kultuře v ghettu, nazvaná Hudba v terezínském ghettu. Stálá expozice Výtvarné umění v terezínském ghettu byla pak zpřístupněna v roce 1998, Literární tvorba v terezínském ghettu v roce 1999 a posléze jako poslední z této řady expozic v bývalých Magdeburských kasárnách v roce 2000 Divadlo v terezínském ghettu.

Velkým úkolem rovněž bylo vytvoření definitivní expozice Muzea ghetta. V roce 1991 bylo totiž možno zřídit pouze expo-

first. This was because the overall concept of the national displays, to be built by the individual countries whose nationals had been deported to Auschwitz by the Nazis in WW II, had yet to be approved. As a result, the new exhibition in Oświęcim was opened only in 2002.

Completely new tasks were articulated in education. Brand-new educational programs were devised for different age groups of young people, which turned out to be in ever-greater demand of schoolteachers. Growing out of fairly modest beginnings, a multifaceted system of educational programs began to be shaped, now ranking among the Terezín Memorial's key and highlighted branches. Thanks to the initiative of the Memorial, official talks on this project commenced in 1993 between the Ministry of Culture and the Defense Ministry on a free-of-charge transfer of the former barracks, known during the time of the Ghetto as the Magdeburg Barracks. This object was then handed over to the National Museum in Prague and it was decided to reconstruct it and use it for cultural purposes. As a result, the National Museum acquired quality premises for its modern depositories and, at the same time, pledged to provide section of the complex to the Terezín Memorial for its own activities. The Memorial established there premises for educational programs, new exhibition halls, depositories and, on the upper floor, a multipurpose attic installation evoking the atmosphere of a Terezín attic theater from the time of the Ghetto.

In June 1996, the Terezín Memorial's management reviewed the implementation of the individual tasks of its long-term concept, and laid down priorities for its future work. It noted that all the previous exhibitions that had been

found inadequate and inaccurately presenting the history of the repressive facilities in Terezín and Litoměřice were already replaced by new displays. Seen in this light, the newly installed exhibitions in the former Magdeburg Barracks were required significantly to upgrade the quality of their museum presentations, while new displays were expected to present primarily the culture and arts in the Terezín Ghetto. Symbolically, the new premises for educational programs were inaugurated in the year of the 50th anniversary of the Terezín Memorial, while a replica of a typical Terezín Ghetto dormitory as well as the first of the above-mentioned exhibitions, entitled Music in the Terezín Ghetto were unveiled. The permanent exhibition Art in the Terezín Ghetto was opened in 1998, that on the Literary Work in the Terezín Ghetto in 1999, followed by the last display in the series: Theater in the Terezín Ghetto, opened to the public in 2000.

Another major task was to design a definitive exhibition of the Ghetto Museum. As a matter of fact, back in 1991, it was possible to build only a temporary display that was expected to be replaced soon by a permanent exhibition. Due to the urgent need of discharging other tasks, as well as a very strained budget, this proved to be impossible to accomplish within the original schedule. It was only in the latter half of the 1990s that the situation was beginning to change step by step. First, following a public tender, a synopsis for the whole exhibition had been drafted, and then its libretto was finished in 1997. The first part of the new exhibition, devoted to the children of Terezín, was completed as early as in 1998, thanks to the financial support from the Terezín Initiative

zici provizorní, o které se předpokládalo, že bude brzy nahrazena expozicí definitivní. Vzhledem k naléhavosti dalších úkolů, ale i omezeným finančním možnostem, to však nebylo možné v původně zamýšleném časovém horizontu. Teprve ve druhé polovině devadesátých let se začala situace postupně měnit. Na základě výsledků veřejné soutěže byla nejprve zpracována synopse celé expozice a poté v roce 1997 připraveno její libreto. První část nové expozice věnovaná terezínským dětem byla díky finanční podpoře Nadace Tereziánská realizována již v roce 1998. Podmínkou pro vybudování hlavní části expozice bylo potom shromáždění dostatečného objemu finančních prostředků. Rozhodujícím momentem se v této otázce stalo rozhodnutí Ministerstva kultury České republiky o udělení dotací v rámci vládního programu rehabilitace památníků. To umožnilo realizovat tři mimořádně důležité projekty. Prvním bylo dokončení stálé expozice v Muzeu ghetta, nazvané Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941–1945. Slavnostní otevření této expozice se konalo 26. listopadu 2001. Její dokončení přineslo především zkvalitnění výstavní instalace, tedy i poutavější prezentaci unikátních sbírkových předmětů a dokumentů.

Program rehabilitace památníků umožnil také dokončení dalšího důležitého úkolu, kterým bylo již zmíněné vybudování české národní expozice v Osvětimi. Kromě náročného výzkumu

Foundation. Installation of the main section of the display depended on adequate funding. In this respect, a crucial moment in the whole project came with the decision of the Ministry of Culture of the Czech Republic to grant a subsidy, as part of a Government program to rehabilitate the country's memorials. This made it possible to finish three extremely important projects. The first was the completion of the permanent exhibition in the Ghetto Museum called Terezín in the "Final Solution of the Jewish Question" 1941–1945. This installation was inaugurated on November 26, 2001, its completion helping primarily to raise the overall quality of the exhibition techniques employed, and introduce a more captivating method in presenting the unique collection items and documents.

The program for the rehabilitation of memorials also facilitated implementation of another crucial task, namely installation of the Czech national exhibition in Oświęcim. In addition to its challenging research requirements and intense acquisition policy, it was highly demanding to find consensus on the content of the exhibition with the domestic partners involved in the project, i.e. organizations of the former prisoners and specialist institutions. It was equally testing to comply with the principles applied to individual national exhibitions, when installing the display in the area of the former Auschwitz concentration camp. Following exacting preparations, the new Czech exhibition entitled Prisoners from the Czech Lands in Auschwitz could be inaugurated in the Auschwitz-Birkenau State Museum on May 8, 2002. A keynote speech was delivered by the then Czech Premier Miloš Zeman. The ceremony was attended by many distinguished guests, notably many former Auschwitz inmates.

Budova bývalé městské školy, kde byla do roku 1990 umístěna Stálá expozice historie Sboru národní bezpečnosti a revolučních tradic Severočeského kraje.

Building of the former municipal school, until 1990 housing the Permanent Exhibition on the History of the National Security (Police) Corps and the Revolutionary Traditions of the North Bohemian Region in Terezín.

Expozice dějin Terezína od založení pevnosti do roku 1939, květen 1991. Exhibition on the history of Terezín from the foundation of its fortress until 1939, May 1991.

Prozatímní expozice Muzea ghetta, otevřená 16. října 1991. Temporary exhibition of the Ghetto Museum, opened on October 16, 1991.

Rekonstrukce okolí Muzea ghetta v prostoru bývalého dopravního hřiště v roce 1992.
Reconstruction of the area around the Ghetto Museum on the site of a former children's traffic playground in 1992.

Park Tereziánských dětí bezprostředně po otevření, červenec 1993.
Park of the Terezín Children immediately after its opening, July 1993.

26

Přemísťování kříže ze zadní části do středu Národního hřbitova za pomoci vrtulníku, 27. duben 1993.
Moving giant cross by helicopter from the rear section to the center of the National Cemetery, April 27, 1993.

Rakouský spolkový kancléř Franz Vranitzky na návštěvě v Terezíně u příležitosti odhalení pamětní desky Ludwiga Czecha, 1. září 1993.
Austrian Federal Chancellor Franz Vranitzky visiting Terezín on the occasion of unveiling a commemorative plaque in honor of Ludwig Czech, September 1, 1993.

Německý spolkový prezident Roman Herzog s chotí na návštěvě Terezína 2. května 1995.
German Federal President Roman Herzog with his wife visiting Terezín on May 2, 1995.

i intenzivní akviziční činnosti bylo mimořádně náročné najít shodu v otázkách obsahových jednak s domácími partnery, tj. organizacemi bývalých vězňů a s odbornými institucemi, ale také respektovat zásady obecně platné pro národní expozice v areálu bývalého koncentračního tábora v Osvětimi. Po náročných přípravách se tak mohlo 8. května roku 2002 ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi uskutečnit otevření nové expozice Vězni z českých zemí v Osvětimi. Slavnostní projev přednesl předseda vlády Miloš Zeman a přítomno bylo mnoho významných hostů, především z řad bývalých vězňů.

Třetím projektem, který byl realizován s pomocí výše uvedeného programu, byl nákup a rekonstrukce domu ve Fučíkově ulici 232 v Terezíně. Byla v něm vybudována nová ubytovna pro účastníky vzdělávacích programů, pracoviště vzdělávacího oddělení a seminární místnosti. Tento objekt rozšířil ubytovací kapacitu a umožnil přijímat více skupin najednou.

Kromě realizace těchto projektů byl dokončen výzkum dějin internačního tábora pro Němce, který byl v Malé pevnosti zřízen v letech 1945–1948. Výsledky tohoto výzkumu byly publikovány v Terezínských listech i ve speciální publikaci, kterou Památník Te-

rezín vydal. V roce 1998 byla ve IV. dvoře Malé pevnosti otevřena stálá expozice věnovaná dějinám internačního tábora.

Rok 2001 byl rokem 60. výročí vzniku terezínského ghetta a zahájení transportů, které odvážely české Židy – až na několik výjimek – do Terezína a odtud pak většinou dále, do míst hromadného vyhlazování a otrocké práce. Vzpomínkové akce připomínající tyto tragické události vyvrcholily 16. října 2001 shromážděním bývalých vězňů terezínského ghetta v Kulturním domě v Terezíně. Hlavní projev přednesl ministr kultury Pavel Dostál. Na uvedené shromáždění navázalo slavnostní otevření nově zrekonstruované části bývalého Kolumbária a dále Ústřední márnice ghetta. V nich vznikly prostory pro umístění pamětních desek k uctění památky zničených židovských obcí i zavražděných jednotlivců, dále pak výstavní expozice přibližující úlohu těchto objektů v terezínském ghettu. Po možnosti umístění pamětních desek již dlouho předtím volaly organizace i rodiny bývalých vězňů, neboť jak známo, naprostá většina obětí „konečného řešení židovské otázky“ nemá svůj hrob. Program vzpomínkových akcí byl doplněn řadou uměleckých vystoupení. S největší pozorností se setkalo vystoupení Coco Schumanna, člena legendárního souboru Ghetto Swingers.

The third project to be completed within the “memorials rehabilitation program” was the purchase and reconstruction of house No. 232 in Terezín’s Fučíkova Street. A new dormitory was built there for attendees of the Memorial’s educational training courses, plus offices for the Department of Education, and rooms for seminars and workshops. This object has extended the Memorial’s potential to receive and accommodate more groups attending its educational programs.

In addition to implementing these projects, the Terezín Memorial also completed its research project examining the history of the Detention Camp for Germans in the Small Fortress in 1945–1948. Its results were published in the “Terezínské listy” (Terezín Yearbook) and in a special publication issued by the Terezín Memorial. A small-size permanent exhibition was installed in the Fourth Courtyard of the Small Fortress in 1998.

The year 2001 marked the 60th anniversary of the Terezín Ghetto and the start of transports that deported Czech Jews – with only few exceptions – first to Terezín and later to places of extermination or slave labor. Ceremonies com-

memorating these tragic events culminated on October 16, 2001 at a rally of the former Ghetto prisoners, held in Terezín’s community center. The opening speech was delivered by the then Czech Minister of Culture Pavel Dostál. The rally was followed by the opening ceremony of the newly reconstructed premises in a section of the former Columbarium and the Ghetto’s Central Mortuary. These were suited for the placement of plaques commemorating the destroyed Jewish communities and murdered individuals, and for the installation of an exhibition chronicling the role of those premises in the Terezín Ghetto. As a matter of record, an opportunity for installing such commemorative plaques had been requested for a long time by the organizations and families of the former inmates since, as is well known, most of the victims of the “Final Solution of the Jewish Question” have no grave of their own. The program of commemorative events was accompanied by a number of cultural performances, including that given by the group of Coco Schumann, a member of the legendary ensemble called The Ghetto Swingers, which drew greatest applause.

Terezínská tryzna 15. května 1994. Václav Klaus, předseda vlády České republiky, při projevu.
Terezín Commemoration, May 15, 1994; Prime Minister Václav Klaus of the Czech Republic delivering a speech.

Expozice České republiky v Památníku Ravensbrück, otevřená 22. dubna 1995.
Exhibition of the Czech Republic in the Ravensbrück Memorial, opened on April 22, 1995.

28

Umístování Davidovy hvězdy na Národním hřbitově, 6. duben 1995.
Installation of the Star of David in the National Cemetery, April 6, 1995.

Budova Muzea Malé pevnosti.
Building of the Small Fortress Museum.

Otevření stálé výstavy Výtvarná expozice Památníku Terezín v Muzeu Malé pevnosti, 15. květen 1995.
Inauguration of the permanent display called The Terezín Memorial Art Exhibition in the Small Fortress Museum, May 15, 1995.

VZDĚLÁVÁNÍ V PAMÁTNÍKU TEREZÍN

V období po roce 1989 se novým významným polem činnosti Památníku Terezín stala vzdělávací činnost, v této publikaci již zmiňovaná v různých souvislostech. Počátky vzdělávací činnosti v Památníku Terezín spadají již do doby před rokem 1989. Již tehdy do Terezína směřovaly skupiny žáků základních a středních škol. Tato návštěva Terezína byla pro školy povinná, což se logicky rovněž promítalo do nižších efektů výchovné práce. Jejich hlavní příčinou však byla tehdejší deformovaná prezentace dějin Terezína, která se samozřejmě odrážela i v charakteru muzejních expozic. Specifické vzdělávací programy nebyly připravovány a vzdělávací činnost většinou spočívala v provádění skupin mladých lidí Malou pevností. Jiné metody pedagogické práce nemohly být uplatněny, protože Památník nebyl pro tuto práci vybaven personálně ani organizačně.

K založení samostatného vzdělávacího oddělení došlo koncem roku 1992, a to již na začátku roku následujícího nabídlo zájemcům své první programy. Od té doby připravuje a realizuje různé semináře a spolupracuje se školami. Zpočátku pouze z Litoměřic a okolí, postupně se však záběr činnosti oddělení rozšířil prakticky na celou republiku. Na základě postupně získávaných

zkušeností byla vytvořena široká nabídka programů pro různé věkové skupiny mládeže s rozdílnými úrovněmi předchozího vzdělání o této problematice.

Poměrně záhy začalo vzdělávací oddělení spolupracovat i s partnery ze zahraničí. Průkopnické byly na tomto poli semináře pro učitele základních a středních škol, které Památník Terezín připravoval ve spolupráci s braniborským ministerstvem pro mládež, kulturu a sport. Tyto semináře se konaly obvykle na konci letních prázdnin. Pro české učitele znamenaly především možnost dozvědět se, jakým způsobem se s tématem holokaustu pracuje na německých školách, a lektori vzdělávacího oddělení Památníku poznávali některé odlišné pedagogické postupy.

Záhy po svém vzniku začalo vzdělávací oddělení organizovat literární a výtvarné soutěže, kterých se účastnilo každým rokem více žáků a středoškoláků se svými literárními a výtvarnými pracemi. Pobyt v místech poznamenaných tragickou historií se stal jedním ze zdrojů inspirace pro jejich tvorbu. Ty nejlepší práce pak byly vystavovány či publikovány. Ve druhé polovině devadesátých let se Památník Terezín zapojil do iniciativy zaštitěné prezidentem Václavem Havlem, která později dostala název Fenomén

EDUCATION IN THE TEREZÍN MEMORIAL

Ever since 1989, the educational programs, mentioned in this booklet in many different contexts, have been the Memorial's novel and very important field of activities even though the early days of such educational work date to the period before 1989. Already then, groups of elementary school pupils and secondary students kept coming to Terezín. However, such visits were organized as part of the compulsory school curricula, which was logically reflected in lower educational effects of such programs. But the main reason for this lay in what was then the distorted nature of the presentation of Terezín's history. This naturally found its expression in the character of its museum exhibits as well. No specific training programs were prepared in the Memorial before 1989, and its educational work usually boiled down to guided tours for groups of students through the Small Fortress. Other educational methods could not be applied since the Terezín Memorial had not been sufficiently equipped for that, either in personnel or organizational terms.

An independent Department of Education was established at the end of 1992, and already at the beginning of the following year it offered its first programs. Since then it has been preparing and holding individual seminars, working with Czech schools. Initially, this kind of co-operation was limited to schools in Litoměřice and its surroundings, but gradually its sweep of activities was extended to cover virtually the whole country. Proceeding from its accumulat-

ed experience, the Department has gradually built up its current wide-ranging offer of programs tailor-made for different age groups of youth with differing levels of education.

Relatively soon afterwards the Department of Education established its international contacts. Its pioneering projects in this field included seminars for elementary and secondary schoolteachers, prepared by the Terezín Memorial in conjunction with the Brandenburg Ministry of Youth, Culture and Sports. These were usually held at the end of summer vacations, offering a very good opportunity for Czech teachers to learn how the subject of the Holocaust is explained and taught at German schools, while the lecturers of Terezín's Department of Education could get acquainted with new teaching methods as well.

Soon after its establishment, the Department of Education started organizing literary and art competitions, which are annually attended by a steadily rising number of pupils and students who send in their literary and art works. Their visits to places steeped in such a tragic history is one of the sources of children's creative work. The best competition entries are then displayed or published by the Terezín Memorial. In the second half of the 1990s, the Memorial joined an initiative held under the aegis of President Václav Havel and later named the Holocaust Phenomenon. An international scholarly conference of the same name took place within the project between October 6–8, 1999. Its

Stálá expozice Malá pevnost Terezín 1940–1945 v Muzeu Malé pevnosti, otevřená v květnu 1995.
Permanent exhibition The Small Fortress Terezín 1940–1945 in the Small Fortress Museum, opened in May 1995.

Stálá expozice Terezín 1780–1939 ve vstupní části Malé pevnosti.
Permanent exhibition Terezín 1780–1939 in the vestibule of the Small Fortress.

30

Pohled do expozice Malá pevnost Terezín 1940–1945.
View of the exhibition The Small Fortress Terezín 1940–1945.

Stálá expozice Koncentrační tábor Litoměřice 1944–1945 ve II. dvoře Malé pevnosti.
Permanent exhibition The Litoměřice Concentration Camp 1944–1945 in the Second Courtyard of the Small Fortress.

Popraviště v Malé pevnosti Terezín.
Execution ground in the Small Fortress in Terezín.

holocaust. V jejím rámci byla pod stejným názvem uspořádána mezinárodní vědecká konference. Konala se ve dnech 6. až 8. října 1999. Jednání prvního dne proběhlo v reprezentačních prostorách Pražského hradu a po další dva dny pokračovalo v Památníku Terezín. Konference byla vyústěním dva roky probíhajících aktivit, kterých se Památník účastnil jako hlavní nositel celého projektu. Cílem konference bylo projednání výsledků dosavadního historického výzkumu této problematiky a určení jeho příštích priorit, jakož i podpora osvětového působení a rozvoje vzdělávání.

Protože se jednalo o konferenci mezinárodní, posloužila rovněž k výměně poznatků na mezinárodní bázi. Ve fázi jejich příprav došlo mimo jiné k navázání spolupráce s mezinárodním sdružením vytvořeným na základě mezivládní dohody řady států a nazvané Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research. Prvními konkrétními výsledky této spolupráce se stalo vyslání několika skupin českých pedagogických pracovníků do různých institucí působících v této oblasti ve Spojených státech, Izraeli a v Nizozemsku. Poznanky, které byly při spolupráci s uvedeným sdružením získány, napomohly při přípravě nového projektu dalšího vzdělávání českých učitelů. Pod názvem „Jak vyučovat o holokaustu“ se začaly uskutečňovat semináře, k jejichž uspořádání spojili své síly pracovníci Památníku Terezín, Židovského muzea v Praze a Muzea romské

opening part was held in the representative premises of the Prague Castle, for the remaining two days of the conference its delegates moved to the Terezín Memorial. As a matter of record, this was the climax of a two-year project in which the Terezín Memorial figured as its main organizer. The key purpose of the conference was to discuss the results of historical research of the Holocaust phenomenon, outline priorities for the future, promote adult education and support the Memorial's educational activities in general.

Because of its international dimension, the conference also proved to be useful as a platform for exchanging experience with foreign partners. During its preparations the Terezín Memorial also established contacts with an international association set up under an intergovernmental agreement and called The Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research. The first specific outcome of this co-operation was the sending of several groups of Czech schoolteachers to various allied institutions in the United States, Israel and the Netherlands. Their findings and experience helped in drafting a new project for the further education of Czech schoolteachers. Entitled "How to Teach about the Holocaust", this is a series of seminars jointly organized by the Terezín Memorial, the Jewish Museum in Prague, and the Museum of Romany Culture in Brno. This paved the way for a multi-level system of teacher training on the Holocaust. The first tier comprises the afore-mentioned three-day seminars "How to Teach about the Holocaust", providing information on the Holocaust in the Czech lands as well as on its broader context in other parts of the Nazi-occupied Europe in WW II. Other topics under

Brána I. dvora bývalé policejní věznice gestapa v Malé pevnosti s nápisem „Arbeit macht frei“. V pozadí pamětní deska židovských vězňů. Gate to the First Courtyard of the former Gestapo Police Prison with the inscription "Arbeit macht frei". A commemorative plaque in honor of the Jewish prisoners in the background.

Stálá expozice Milada Horáková v bývalém „krankenrevíru“ Malé pevnosti. Permanent exhibition Milada Horáková in the former "Krankenrevier" of the Small Fortress.

kultury v Brně. Byl tak položen základ několikastupňového systému vzdělávání pedagogů o holokaustu. První představují již zmíněné základní třídní semináře, poskytující účastníkům informace o holokaustu v českých zemích, ale i o širších souvislostech jeho průběhu v rámci dalších okupovaných částí Evropy, dále pak o judaismu, židovských tradicích, zvycích a historii Židů v českých zemích. Do programu těchto seminářů bylo rovněž zařazeno téma genocidy Romů, jakož i tradic a zvyků Romů a otázka jejich soužití s většinovým obyvatelstvem. Absolventům těchto seminářů byla dána možnost zúčastnit se každoročních navazujících mezinárodních čtyřdenních seminářů „Holokaust ve vzdělávání“, konaných za účasti expertů z předních zahraničních institucí a poskytujících českým pedagogům možnost seznámit se v přednáškách s dalšími fakty o průběhu holokaustu v zemích okupovaných

nacisty a v řadě workshopů s moderními pedagogickými metodami používanými v různých zemích. Na uvedené dva stupně seminářů navázaly semináře třetího stupně, střídavě připravované ve spolupráci se zahraničními partnery z památníků v Osvětimi a Ravensbrücku. Jako nejvyšší stupeň tohoto vzdělávacího systému byl pak zařazen desetidenní seminář čtvrtého stupně probíhající v památníku Yad Vashem v Jeruzalémě.

Jedním z výsledků, které tyto semináře přinesly, se stalo i stále zvyšování podílu české mládeže na celkové návštěvnosti Památníku Terezín, protože učitelé se většinou vraceli do Terezína se svými žáky a studenty. To nepochybně významně přispělo k překonání hrozivého poklesu podílu české mládeže na celkové návštěvnosti, k němuž došlo na počátku devadesátých let.

discussion include Judaism, Jewish traditions and customs, and the history of the Jews in the Czech lands. The seminars also cover the subject of the genocide of the Roma population, as well as Roma traditions and customs and their co-existence with the majority population. After attending this type of seminar, participants are offered a chance to take part in the annual follow-up four-day seminars "Holocaust in Education". Specialists from foreign institutions are regular lecturers at these seminars where Czech schoolteachers learn about the Holocaust in other Nazi-occupied countries and attend many workshops offering modern teaching methods applied in different foreign countries. These two types of seminars are followed by third-level courses, prepared alternately

with the foreign partners in the Auschwitz-Birkenau and Ravensbrück Memorials. The entire system culminates with the fourth tier: ten-day seminars in Yad Vashem in Jerusalem.

One of the results of these seminars is the steadily rising share of Czech youth in the overall number of visitors to the Terezín Memorial, as Czech schoolteachers now tend to return to Terezín with their pupils and students. This has quite definitely contributed to checking the alarming slump in the share of Czech schoolchildren in the total number of visitors to Terezín in the early 1990s.

POVODEŇ V ROCE 2002

V srpnu 2002 byl rozvoj Památníku Terezín náhle přerušen katastrofou, která způsobila obrovské škody. Řeka Labe se tehdy rozvodnila natolik, že nejenže zatlačila svůj přítok, řeku Ohři, obráceným směrem, ale rozlila se do širokého okolí. Zaplavena byla nejprve Malá pevnost a pak i samotné město. Postiženy byly všechny objekty Památníku Terezín. Pod vodou se ocitly přízemní prostory Muzea ghetta a Magdeburských kasáren, poškozena byla modlitebna z doby ghetta v dnešní Dlouhé ulici 17, zcela zatopeny byly Obřadní místnosti, Ústřední márnice ghetta a Kolumbárium včetně nedlouho předtím dokončených výstavních instalací. Zaplaven byl rovněž areál Národního hřbitova v předpolí Malé pevnosti a Malá pevnost samotná, dále Židovský hřbitov s krematoriem, jakož i pietní místo u Ohře, kde byl na rozkaz nacistů v roce 1944 do řeky vysypán popel tisíců obětí zpopelněných v krematoriu ghetta.

Pracovníkům Památníku Terezín se v krátké době mezi varováním a následnou povinnou evakuací města podařilo naprostou většinu sbírek a větší část technického zařízení dopravit do bezpečí. Z archivních fondů a publikací odborné knihovny tak byla vodou zasažena jen malá část. Nemohlo však být zabráněno zničení

řady expozic, umístěných v přízemí budov. Těžce poškozeny byly rovněž depozitáře, pracovny a další prostory v přízemí různých objektů Památníku včetně technického vybavení. Těžké škody vznikly také na původním zařízení vězeňských cel Malé pevnosti, zaplavených vodou. Nejvíce byl postižen IV. dvůr Malé pevnosti, zaplavený až nad střechy původních vězeňských cel.

Záchranné práce byly zahájeny bezprostředně po opadnutí vody. Vedle pracovníků Památníku se do nich obětavě zapojili i vojáci, hasiči a dobrovolníci z domova i ze zahraničí. Díky jejich úsilí se již po deseti dnech podařilo některé části Památníku zpřístupnit návštěvníkům, třebaže s četnými omezeními. Škody však byly obrovské. Bylo zjevné, že jejich odstranění si vyžádá velké finanční prostředky. Památník se proto obrátil na organizace doma i v zahraničí s výzvou o pomoc, která se setkala s velkým ohlasem. Není možné na tomto místě uvést všechna jména dárců. V každém případě jsou příkladem jak lidské solidarity, tak také dokladem o významu, jaký lidé práci Památníku Terezín přikládají. Přitom je třeba zdůraznit, že nejrychlejší a jednoznačně rozhodující pomoc poskytl stát prostřednictvím Ministerstva kultury České republiky.

THE FLOOD IN 2002

In August 2002, the promising evolution of the Terezín Memorial was suddenly interrupted by a natural disaster that caused immense damage. The Labe river had flooded to such an extent that the river not only reversed the stream of its tributary the Ohře river but also inundated vast areas far and wide. The Small Fortress was flooded first, followed by the whole town. All the objects of the Terezín Memorial were flooded as well: namely the ground floor premises of the Ghetto Museum and the Magdeburg Barracks. Also damaged was the prayer room in today's Dlouhá Street No. 17, while the Ceremonial Halls, the Central Mortuary of the Ghetto and the Columbarium with their exhibitions, finished shortly before the high water, were completely inundated. Also flooded was the area of the National Cemetery in the foreground of the Small Fortress and the Small Fortress itself, the Jewish Cemetery with the Crematorium, as well as the memorial site on the banks of the Ohře river where the ashes of thousands of victims cremated in the Ghetto's Crematorium were thrown into the river at the order of the Nazis in 1944.

Within a very short time, still before the official flood warning and subsequent compulsory evacuation, the Terezín Memorial personnel managed to bring to safety an absolute majority of exhibits, and a considerable part of its technical equipment. Only a small portion of the archives and books kept in the specialized library were damaged. But try as they might, nobody could have

saved a number of exhibitions in ground-floor premises. Also destroyed were depositories, offices and other premises, complete with their technical equipment on the ground floor of the Memorial's other objects. Heavy damage was caused to the original equipment of the flooded prison cells in the Small Fortress. The Fourth Courtyard of the Small Fortress, flooded up to the cell roofs, was hit worst of all.

Salvage work was launched immediately after the high water subsided. In addition to the employees of the Memorial, Czech Army troops, firemen and volunteers from home and abroad lent a helping hand. Thanks to their wholehearted efforts, a mere ten days after the flood, some parts of the Terezín Memorial could be reopened to visitors, even though with many limitations. Damage proved to be enormous, and it was evident that it would be extremely costly to remove the consequences of the flood. That was why the Terezín Memorial appealed for local as well as international assistance. Its call was met with widespread response. It is next to impossible to name all the donors. In any case, this was a very fine example of human solidarity and of the great significance people ascribe to the Memorial and its work. Furthermore, it is vital to stress that the promptest and definitely greatest help came from the Czech state, through its Ministry of Culture.

Most of the work in removing flood-caused damage was completed in

Povodeň v srpnu 2002. Hasiči odčerpávají vodu z Národního hřbitova.
Flood in August 2002. Firemen draining water from the National Cemetery.

Povodeň 2002. Zničená expozice v krematoriu na Židovském hřbitově.
Flood in 2002. Damaged exhibition in the Crematorium in the Jewish Cemetery.

Povodeň 2002. Pohled na IV. dvůr Malé pevnosti po opadnutí vody.
Flood in 2002. View of the Fourth Courtyard of the Small Fortress after the high water subsided.

Povodeň 2002. Mezi pecemi krematoria stála voda po dlouhé měsíce.
Flood in 2002. Water stood among the furnaces of the Crematorium for long months.

Povodeň 2002. Cella ve IV. dvoře Malé pevnosti.
Flood in 2002. Cell in the Fourth Courtyard of the Small Fortress.

Povodeň 2002. Poškozená modlitebna z doby ghetta.
Flood in 2002. Damaged prayer room from the time of the Ghetto.

Převážná část prací na odstraňování povodňových škod byla dokončena do roku 2006. Byly obnoveny všechny expozice a zrestaurovány poškozené sbírkové předměty a dokumenty. Znovu byly zpřístupněny všechny objekty, které předtím bylo nutno dočasně uzavřít. Dokončena byla náročná restaurace modlitebny

z doby ghetta, procesem restaurování prošlo také veškeré dřevěné vybavení v bývalých celách, jakož i podlahy a nábytek v kancelářích Malé pevnosti. Opravy škod způsobených na bývalých fortifikacích jsou však úkolem dlouhodobým a nadále pokračují.

2006. All the exhibitions have been reopened; the damaged collection items and documents have been restored. All the objects that had to be temporarily closed down are now back in operation. The demanding restoration of the prayer room from the time of the Ghetto has been finished, and so has the re-

construction of all wooden objects in the cells, floors and furniture in the offices in the Small Fortress. Yet the repairs of some of the damage caused to the former fortifications, an enduring and challenging task, have been continuing to this day.

PŘEHLED VÝSTAV USPOŘÁDANÝCH V PAMÁTNÍKU TEREZÍN V LETECH 1990–2006

1990

- Výtvarná výstava ze sbírek Státního muzea Majdanek, Polsko, k Mezinárodním pamětním dnům odboje
- Nikdy válku III., výtvarná výstava ze sbírek Památníku Terezín
- Nezapomínáme, dokumentární výstava připravená ve spolupráci s Ministerstvem kultury SSSR
- Děti, mír a umění, výtvarná výstava
- Děti z Terezína 1941–1945, dokumentární výstava
- Malá pevnost Terezín 1940–1945, dokumentární výstava
- 45. výročí osvobození, dokumentární výstava
- Petr Šmaha, výtvarná výstava
- Norbert Grčár, Rakousko, výtvarná výstava

1991

- Odvaha vzpomenout, dokumentární výstava připravená ve spolupráci se Státním židovským muzeem Praha
- Protiválečná grafika, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním muzeem Majdanek, Polsko
- Malíři z ghetta, výtvarná výstava ze sbírek Památníku Terezín

- Přemysl Straka, výtvarná výstava
- Dětské kresby, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním židovským muzeem Praha
- Obrazy, sochy, grafika, výtvarná výstava připravená ve spolupráci s Armádním výtvarným studiem Praha
- Jiří Sozanský a spol. Pevnost, výtvarná výstava
- Terezín 1780–1939, stálá expozice starších dějin Terezína
- Ghetto Terezín 1941–1945, prozatímní expozice v Muzeu ghetta Terezín

1992

- Protiválečná grafika, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním muzeem Majdanek, Polsko
- Moritz Müller, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním židovským muzeem Praha
- Památník Terezín 1947–1992, výtvarná výstava ze sbírek Památníku Terezín
- Umění za ostatními dráty. Práce vězňů vzniklé v Malé pevnosti v letech 1940–1945, výtvarná výstava
- Ženy v Malé pevnosti 1942–1945, dokumentární výstava

36

AN OVERVIEW OF EXHIBITIONS STAGED BY THE TEREZÍN MEMORIAL IN 1990–2006

1990

- Art exhibition from the collections of the State Museum Majdanek in Poland to mark the International Days Commemorating Resistance
- Never a War III, art exhibition from the collections of the Terezín Memorial
- We Shall Never Forget, documentary exhibition prepared in conjunction with the Ministry of Culture of the USSR
- Children, Peace and Art, art exhibition
- Children of Terezín 1941–1945, documentary exhibition
- The Small Fortress in Terezín 1940–1945, documentary exhibition
- The 45th Anniversary of Liberation, documentary exhibition
- Petr Šmaha, art exhibition
- Norbert Grčár, Austria, art exhibition

1991

- Courage to Remember, documentary exhibition held in co-operation with the State Jewish Museum Prague
- Anti-war Graphic Art, art exhibition held in co-operation with the State Museum Majdanek, Poland

- Painters from the Ghetto, art exhibition from the collections of the Terezín Memorial
- Přemysl Straka, art exhibition
- Children's Drawings, art exhibition prepared in co-operation with the State Jewish Museum Prague
- Paintings, Sculpture, Prints, art exhibition held in co-operation with the Army Art Studio Prague
- Jiří Sozanský and other artists. The Fortress, art exhibition
- Terezín 1780–1939, permanent exhibition on Terezín's earlier history
- Terezín Ghetto 1941–1945, provisional exhibition of the Ghetto Museum in Terezín

1992

- Anti-war Graphic Art, art exhibition prepared in co-operation with the State Museum Majdanek, Poland
- Moritz Müller, art exhibition held in co-operation with the State Jewish Museum Prague
- Terezín Memorial 1947–1992, art exhibition from the collections of the Terezín Memorial

Prezident České republiky Václav Havel a izraelský prezident Ezer Weizmann s chotí v Památníku Terezín, 12. leden 1996.
President Václav Havel of the Czech Republic and Israeli President Ezer Weizmann with his wife visiting the Terezín Memorial, January 12, 1996.

Americká ministryně zahraničí Madeleine Allbright při prohlídce expozic Památníku Terezín, 31. srpen 1997.
US Secretary of State Madeleine Allbright visiting the Terezín Memorial's exhibition, August 31, 1997.

Ministr kultury Pavel Tigrid a předseda Senátu Parlamentu České republiky Petr Pithart při návštěvě Památníku Terezín 7. září 1997.
Czech Minister of Culture Pavel Tigrid and Speaker of the Senate of the Parliament of the Czech Republic Petr Pithart during their visit to the Terezín Memorial on September 7, 1997.

Tzv. půdní divadlo v bývalých Magdeburských kasárnách, březen 1999.
So-called attic theater in the former Magdeburg Barracks, March 1999.

Předsednictvo konference Fenomén holocaust dne 8. října 1999.
People chairing the conference The Holocaust Phenomenon on October 8, 1999.

Pohled na účastníky konference Fenomén holocaust.
Delegates of the conference The Holocaust Phenomenon.

- Z Bauhausu do Terezína, dokumentární výstava připravená ve spolupráci se Státním židovským muzeem Praha
- Umění v terezínském ghettu, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním židovským muzeem Praha

1993

- Úmrtnost a pohřbívání v terezínském ghettu, stálá expozice
- Lidové umění proti fašismu, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním muzeem Majdanek, Polsko
- Helga Hošková-Weissová, výtvarná výstava
- Nadace dobré vůle výtvarných umělců, výtvarná výstava
- Luděk Tichý, výtvarná výstava
- Tragédie slovenských Židů, dokumentární výstava připravená ve spolupráci s Muzeem Slovenského národního povstání Banská Bystrica, Slovensko
- Záchrana dánských Židů v říjnu 1943, dokumentární výstava připravená ve spolupráci s Muzeem boje za mír v Kodani, Dánsko
- Adamcová, Čmerda, Hamřík, Hamříková, Rotterová, Šindlerová, Tichý. Sedm výtvarníků dobré vůle, výtvarná výstava
- Občanská válka v Jugoslávii, dokumentární výstava
- Rimon Rahel Ajami, výtvarná výstava

-
- **Art Behind Barbed Wire. Works of art made by inmates in the Small Fortress 1940–1945, art exhibition**
 - **Women in the Small Fortress 1942–1945, documentary exhibition**
 - **From Bauhaus to Terezín, documentary exhibition held in co-operation with the State Jewish Museum Prague**
 - **Art in the Terezín Ghetto, art exhibition held in co-operation with the State Jewish Museum Prague**

1993

- **Mortality and Burials in the Terezín Ghetto, permanent exhibition**
- **Folk Art Against Fascism, art exhibition held in co-operation with the State Museum Majdanek, Poland**
- **Helga Hošková-Weissová, art exhibition**
- **Graphic Artists' Good Will Foundation, art exhibition**
- **Luděk Tichý, art exhibition**
- **Tragedy of Slovak Jews, documentary exhibition prepared in co-operation with the Slovak National Uprising Museum in Banská Bystrica, Slovakia**
- **Saving Danish Jews in October 1943, documentary exhibition held in co-operation with the Museum of Peace Struggle in Copenhagen, Denmark**
- **Adamcová, Čmerda, Hamřík, Hamříková, Rotterová, Šindlerová, Tichý. Seven Good Will Artists, art exhibition**

- Theresiendstadt. Práce žáků A. Lehmdena z Akademie výtvarných umění ve Vídni, Rakousko, výtvarná výstava
- Ženy v Terezíně, dokumentární putovní výstava

1994

- Terezínský rodinný tábor v Birkenau, dočasná výstava ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi, Polsko
- Žít a pamatovat, výtvarná výstava připravená ve spolupráci se Státním muzeem Majdanek, Polsko
- Dieter Haist, výtvarná výstava
- Koncentrační tábor Litoměřice 1944–1945, dokumentární výstava
- Leo Haas, výtvarná výstava ze sbírek Památníku Terezín
- Anderle, BrodWolf, Denk, Farid, Franta, Honda, Knaupp, Komárek, Kulhánek, Mochizawa, Mutashar, Ona B., Sozanský, Špale. Úzkost těla, výtvarná výstava
- Kresby vězňů z koncentračního tábora Bergen-Belsen, výtvarná výstava připravená ve spolupráci s Památníkem Bergen-Belsen, Německo
- Erwin Schulhoff. Život a dílo, výtvarná výstava připravená ve spolupráci s Divadelním ústavem Praha

-
- **Civil War in Yugoslavia, documentary exhibition**
 - **Rimon Rahel Ajami, art exhibition**
 - **Theresienstadt. Works by pupils of A. Lehmden from the Academy of Fine Arts in Vienna, Austria, art exhibition**
 - **Women in Terezín, touring documentary exhibition**

1994

- **Terezín Family Camp in Birkenau, temporary exhibition held in the State Museum Auschwitz-Birkenau in Oświęcim, Poland**
- **To Live and Remember, art exhibition held in co-operation with the State Museum Majdanek, Poland**
- **Dieter Haist, art exhibition**
- **Litoměřice Concentration Camp 1944–1945, documentary exhibition**
- **Leo Haas, art exhibition from the collections of the Terezín Memorial**
- **Anderle, BrodWolf, Denk, Farid, Franta, Honda, Knaupp, Komárek, Kulhánek, Mochizawa, Mutashar, Ona B., Sozanský, Špale. The Anguish of the Body, art exhibition**
- **Drawings by Inmates of the Bergen-Belsen Concentration Camp, art exhibition held in co-operation with the Bergen-Belsen Memorial, Germany**
- **Erwin Schulhoff. Works and Life, art exhibition prepared in co-operation with the Theater Institute Prague**

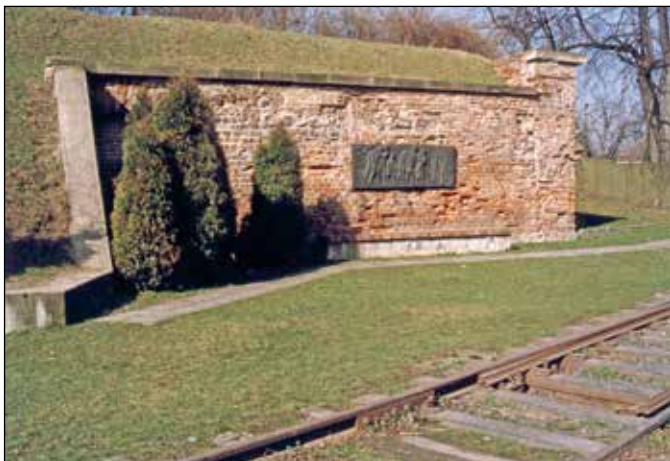
Národní hřbitov.
The National Cemetery.

Pietní místo u Ohře, současný stav.
Memorial site near the Ohře river, contemporary status.

Památník sovětských vojáků.
Memorial to Soviet Soldiers.

Zbytky železniční vlečky a pamětní deska obětí genocidy Židů z českých zemí v letech nacistické okupace.

Remnants of the railway siding and the commemorative plaque in honor of the victims of the genocide of the Jews from the Czech lands during the years of the Nazi occupation.

Modlitebna z doby ghetta.
Prayer room from the time of the Ghetto.

Pece v krematoriu na Židovském hřbitově.
Furnaces in the Crematorium in the Jewish Cemetery.

1995

- Malá pevnost Terezín 1940–1945, stálá expozice
- Výtvarná expozice Památníku Terezín, stálá expozice
- Česká národní expozice v Památníku Ravensbrück, stálá expozice
- Luděk Tichý, výtvarná výstava
- Tváře ghetta, výtvarně dokumentární výstava k 50. výročí osvobození terezínského ghetta
- Kresby vypovídají..., výtvarná výstava k 50. výročí osvobození Malé pevnosti
- Fritz Hirschberger, výtvarná výstava
- Jiřina Adamcová. Žalmy, výtvarná výstava
- Reflexe Terezína, výstava prací mezinárodního workshopu architektů připravená ve spolupráci se spolkem Gedenkdienst, Rakousko
- Ilja Sainer, výtvarná výstava
- Isaac Celnikier, výtvarná výstava
- SOS Bosna, výstava fotografií a výtvarných děl

1996

- Jan F. Kovář, výtvarná výstava
- Michal Hajnal, výtvarná výstava
- Jiří Sozanský. Depozitář úzkosti, výtvarná výstava

1995

- **Small Fortress Terezín 1940–1945, permanent exhibition**
- **Art exhibition of the Terezín Memorial, permanent exhibition**
- **Czech National Exhibition in the Ravensbrück Memorial, permanent exhibition**
- **Luděk Tichý, art exhibition**
- **The Faces of the Ghetto, art and documentary exhibition to mark the 50th anniversary of the liberation of the Terezín Ghetto**
- **Telltale Drawings..., art exhibition to mark the 50th anniversary of the liberation of the Small Fortress**
- **Fritz Hirschberger, art exhibition**
- **Jiřina Adamcová. Psalms, art exhibition**
- **Reflections of Terezín, exhibition of the works created during an international workshop of architects held in co-operation with the association Gedenkdienst, Austria**
- **Ilja Sainer, art exhibition**
- **Isaac Celnikier, art exhibition**
- **SOS Bosnia, exhibition of photographs and works of art**

1996

- **Jan F. Kovář, art exhibition**
- **Michal Hajnal, art exhibition**
- **Jiří Sozanský. Depository of Anguish, art exhibition**

- Filipovič, Dizdar, Polana, Sozanský, Drew, Ponchelet, Smetana, Zahiragič. Svědkové a oběti, výtvarná výstava
- Vraťte sem motýly, výtvarná výstava připravená spolupráci se spolkem Gedenkdienst, Rakousko
- Terezín, výtvarná soutěž dětských kreseb
- Edith Birkin, výtvarná výstava
- Jaroslav Malátek, výtvarná výstava
- Babij Jar, dokumentární výstava připravená ve spolupráci s velvyslanectvím Ukrajiny
- Koncentrační tábor Litoměřice 1944–1945, stálá expozice

1997

- Vám, kteří jste nepřežili, dokumentární výstava
- Ivan Bukovský, výtvarná výstava
- Milada Šindlerová, výtvarná výstava
- Radovan Kodéry. Židovské hřbitovy, fotografická výstava
- Nepřežil bych, kdyby nebylo kamarádství..., dokumentární výstava
- Tomáš Tichý. I bílá v prostoru, výtvarná výstava
- Agricola, výtvarná výstava
- Židovští vězni v koncentračním táboře Sachsenhausen 1936 až 1945, dokumentární výstava
- Anna Franková. Odkaz pro současnost, dokumentární výstava

-
- Filipovič, Dizdar, Polana, Sozanský, Drew, Ponchelet, Smetana, Zahiragič. Witnesses and Victims, art exhibition
 - Return Butterflies to This Place, art exhibition held in co-operation with the association Gedenkdienst, Austria
 - Terezín, works from an art competition of children's drawings
 - Edith Birkin, art exhibition
 - Jaroslav Malátek, art exhibition
 - Babi Yar, documentary exhibition prepared in co-operation with the Embassy of Ukraine
 - Litoměřice Concentration Camp 1944–1945, permanent exhibition

1997

- To You, Who Haven't Survived, documentary exhibition
- Ivan Bukovský, art exhibition
- Milada Šindlerová, art exhibition
- Radovan Kodéry. Jewish Cemeteries, photographic exhibition
- I Wouldn't Have Survived Without Friendship..., documentary exhibition
- Tomáš Tichý. There's Also White in Space, art exhibition
- Agricola, art exhibition
- Jewish Prisoners in the Sachsenhausen Concentration Camp 1936–1945, documentary exhibition
- Anna Frank. Heritage Passed Down to the Present, documentary exhibition

Stálá expozice Internační tábor pro Němce. Malá pevnost Terezín 1945 až 1948 ve IV. dvoře Malé pevnosti, současný stav.

Permanent exhibition The Detention Camp for Germans. The Terezín Small Fortress 1945–1948 in the Fourth Courtyard of the Small Fortress, current status.

Ústřední márnice ghetta po zrestaurování, 2001.
The Ghetto Central Mortuary after restoration, 2001.

Restaurovaná první část Kolumbária ghetta.
Restoration of the first section of the Ghetto Columbarium.

Terezínská tryzna 21. května 2000. Václav Havel, prezident České republiky, při projevu.

Terezín Commemoration on May 21, 2000; Václav Havel, President of the Czech Republic delivering a speech.

Hlavní brána Malé pevnosti, současný stav.
Main gate to the Small Fortress, current status.

Pavel Dostál, ministr kultury České republiky, při kladení věnců na Terezínské tryzně 21. května 2000.

Pavel Dostál, Minister of Culture of the Czech Republic, during a wreath-laying ceremony at the Terezín Commemoration on May 21, 2000.

Vrchní pražský a zemský rabin Karol Efraim Sidon na Terezínské tryzně 19. května 2002.

Karol Efraim Sidon, the Chief Rabbi of Prague and Bohemia, at the Terezín Commemoration on May 19, 2002.

- Hudba v terezínském ghettu, stálá expozice
- Rekonstrukce ubikace z doby ghetta, stálá expozice

1998

- Internační tábor pro Němce. Malá pevnost 1945–1948, stálá expozice
- Výtvarné umění v terezínském ghettu, stálá expozice
- Rose Ausländer 1901–1988, dokumentární výstava
- Grid Schindler, výtvarná výstava
- Od jména k číslu, dokumentární výstava
- Il canto sospeso (Přerušená píseň), výtvarná výstava
- S.N.R. Wolfe. Sochy, výtvarná výstava
- Čeští vězni v nacistických věznicích a káznicích, dokumentární výstava
- E luma romane jakhenca (Svět očima Romů), výtvarná výstava připravená ve spolupráci s Muzeem romské kultury Brno
- Alfred Kantor. Terezín – Osvětim – Schwarzheide. Holokaust v deníku umělce, dokumentární výstava
- Friedl Dicker-Brandejsová, výtvarná výstava
- Světlo pro život, výtvarná výstava

1999

- Literární tvorba v terezínském ghettu, stálá expozice

-
- **Music in the Terezín Ghetto, permanent exhibition**
 - **Reconstruction of a dormitory from the time of the Ghetto, permanent exhibition**

1998

- **Detention Camp for Germans. Small Fortress 1945–1948, permanent exhibition**
- **Art in the Terezín Ghetto, permanent exhibition**
- **Rose Ausländer 1901–1988, documentary exhibition**
- **Grid Schindler, art exhibition**
- **From a Name to a Number, documentary exhibition**
- **Il canto sospeso (Interrupted Song), art exhibition**
- **S.N.R. Wolfe. Sculptures, art exhibition**
- **Czech Prisoners in Nazi Prisons and Penitentiaries, documentary exhibition**
- **E luma romane jakhenca (Through the Eyes of Roma), art exhibition prepared in co-operation with the Museum of Romany Culture Brno**
- **Alfred Kantor. Terezín – Auschwitz – Schwarzheide. Holocaust in an Artist's Diary, documentary exhibition**
- **Friedl Dicker-Brandejsová, art exhibition**
- **Light for Life, art exhibition**

Mezinárodní konference Holocaust ve vyučování, 15. leden 2000.
International conference Holocaust in Education, January 15, 2000.

Účastníci slavnostního otevření bývalých objektů Kolumbária a Ústřední márnice ghetta, 16. říjen 2001.

People attending the opening ceremony of the former objects of the Ghetto Columbarium and Central Mortuary, October 16, 2001.

Slavnostní otevření stálé expozice České republiky v Osvětimi, kterou připravil Památník Terezín, 8. květen 2002.

Opening ceremony of the Czech Republic's permanent exhibition in Oświęcim, prepared by the Terezín Memorial, May 8, 2002.

Manželka prezidenta USA Laura Bush, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Václav Klaus, předseda vlády Slovenské republiky Mikuláš Dzurinda, předseda vlády České republiky Miloš Zeman a velvyslanec USA v České republice Craig Stapleton na Tereziňské tryzně 19. května 2002.
Mrs. Laura Bush, wife of the US President, Mr. Václav Klaus, Chairman of the House of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, Slovak Premier Mikuláš Dzurinda, Czech Prime Minister Miloš Zeman and Mr. Craig Stapleton, the US Ambassador to the Czech Republic, at the Terezin Commemoration on May 19, 2002.

Velvyslanci Izraele a Německa při otevření nové stálé expozice v Muzeu ghetta 26. listopadu 2001.
Ambassadors of Israel and Germany during the inauguration of the new permanent exhibition of the Ghetto Museum on November 26, 2001.

Německý spolkový kancléř Gerhard Schröder v doprovodu předsedy vlády České republiky Jiřího Paroubka při prohlídce expozic Památníku Terezín 17. května 2005.
German Federal Chancellor Gerhard Schröder, accompanied by Czech Premier Jiří Paroubek, while visiting the Terezin Memorial's exhibitions on May 17, 2005.

- Chava Pressburger, výtvarná výstava
- Jiřina Adamcová, výtvarná výstava
- Vzdělávací oddělení Památníku se představuje, dokumentární výstava
- Viktor Munk, výtvarná výstava
- Osudy drážďanských Židů, dokumentární výstava
- L. G. Gilda. Fotografie a kresby vězňů v Malé pevnosti, výtvarná výstava
- Památník holocaustu v Miami, dokumentární výstava
- Martin Müller, fotografická výstava
- 17. listopad 1939, dokumentární výstava instalovaná v Památníku Sachsenhausen, Německo

2000

- Divadlo v terezínském ghettu, stálá expozice
- Karel Fleischmann. Kresby, výstava akvizic Památníku Terezín
- Jiří Němeček, výtvarná výstava
- Marie Filippovová, výtvarná výstava
- Staré a nejstarší pohlednice Terezína a okolí, dokumentární výstava
- Milada Šindlerová, výtvarná výstava
- Luděk Tichý, výtvarná výstava
- Josef Kylvies, výtvarná výstava

1999

- **Literary Work in the Terezín Ghetto, permanent exhibition**
- **Chava Pressburger, art exhibition**
- **Jiřina Adamcová, art exhibition**
- **Department of Education of the Terezín Memorial Presents Itself, documentary exhibition**
- **Viktor Munk, art exhibition**
- **Destiny of Dresden Jews, documentary exhibition**
- **L. G. Gilda. Photographs and Drawings of Inmates of the Small Fortress, art exhibition**
- **Holocaust Memorial in Miami, USA, documentary exhibition**
- **Martin Müller, photographic exhibition**
- **November 17, 1939, documentary exhibition installed in the Sachsenhausen Memorial, Germany**

2000

- **Theater in the Terezín Ghetto, permanent exhibition**
- **Karel Fleischmann. Drawings, exhibition of Terezín Memorial's new acquisitions**
- **Jiří Němeček, art exhibition**
- **Marie Filippovová, art exhibition**
- **Old and Oldest Picture Postcards of Terezín and its Vicinity, documentary exhibition**

Václav Klaus, prezident České republiky, na Terezínské tryzně 18. května 2003.

Václav Klaus, President of the Czech Republic, at the Terezín Commemoration on May 18, 2003.

Vladimír Špidla, předseda vlády České republiky, na Terezínské tryzně 18. května 2003.

Vladimír Špidla, Prime Minister of the Czech Republic, at the Terezín Commemoration on May 18, 2003.

Krematorium po zrestaurování, duben 2005.
Crematorium after its restoration, April 2005.

Stálá expozice v krematoriu na Židovském hřbitově.
Permanent exhibition in the Crematorium in the Jewish Cemetery.

Znovuotevřená pitevna v krematoriu, duben 2005.
Reopened dissection room in the Crematorium, April 2005.

- Ivan Bukovský, Petr Císařovský, Lubomír Pešek, Elen Jilemnická, výtvarná výstava
- Anna Walinská, výtvarná výstava
- Putovní výstava připravená pro USA z nejlepších děl výtvarné soutěže mládeže

2001

- Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941–1945, stálá expozice Muzea ghetta
- Ústřední márnice a pohřební obřady v ghettu, stálá expozice
- Alén Diviš, výtvarná výstava
- Václav Pišoft, výtvarná výstava
- Josef Berger a Ján Vykroč, výtvarná výstava připravená ve spolupráci s Muzeem Slovenského národního povstání v Banské Bystrici, Slovensko
- Anna Sper, výtvarná výstava
- Jan Malátek, výtvarná výstava
- Sdružení umělců z Walesu, výtvarná výstava
- Pavel Nozar, fotografická výstava
- Sara Atzmon, výtvarná výstava
- Anna Marie Ducatom, výtvarná výstava
- Jaromír Dvořák a František Koudelka, výstava fotografií a kreseb

-
- Milada Šindlerová, art exhibition
 - Luděk Tichý, art exhibition
 - Josef Kyliés, art exhibition
 - Ivan Bukovský, Petr Císařovský, Lubomír Pešek, Elen Jilemnická, art exhibition
 - Anna Walinská, art exhibition
 - Touring exhibition prepared for the USA from the best entries sent to an art competition for Czech students and pupils

2001

- Terezín in the “Final Solution of the Jewish Question” 1941–1945, permanent exhibition of the Ghetto Museum
- Central Mortuary and Funeral Rites in the Ghetto, permanent exhibition
- Alén Diviš, art exhibition
- Václav Pišoft, art exhibition
- Josef Berger and Ján Vykroč, art exhibition prepared in co-operation with the Slovak National Uprising Museum in Banská Bystrica, Slovakia
- Anna Sper, art exhibition
- Jan Malátek, art exhibition
- Welsh Artists’ Association, art exhibition
- Pavel Nozar, photographic exhibition
- Sara Atzmon, art exhibition

- Bohumil Lonek, Helga Hošková-Weissová, Leo Haas. Lidský stín, výstava kreseb instalovaná v Památníku Mauthausen

2002

- Terezín, kresby dětí z dětského domova Putenhof-Belitz, Německo
- Jan Smetana, výtvarná výstava
- Originální ruční litografie, práce žáků Akademie výtvarných umění Praha
- Adolf Burger. Místa utrpení českých vězňů v letech nacistické okupace na poštovních známkách, filatelická výstava
- Pocta Robertu Desnosovi, surrealistická výstava
- Bohumil Lonek. Lidské stíny, výtvarná výstava
- Deska Petroz. Terezínské dědictví, výtvarná výstava
- Země je dobré místo k narození, ale..., výtvarná výstava
- Zmizelí sousedé, dokumentární výstava připravená ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze
- Jak plyne čas, putovní výstava
- Holokaust očima českých dětí, putovní výstava
- Vězni z českých zemí v Osvětimi, stálá expozice České republiky ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi, Polsko

-
- Anna Marie Ducatom, art exhibition
 - Jaromír Dvořák and František Koudelka, exhibition of photographs and drawings
 - Bohumil Lonek, Helga Hošková-Weissová, Leo Haas. A Human Shadow, exhibition of drawings installed in the Mauthausen Memorial

2002

- Terezín, drawings by children from a children's home at Putenhof-Belitz, Germany
- Jan Smetana, art exhibition
- Original hand-made lithographs, works of students of the Academy of Arts in Prague
- Adolf Burger. Places of Suffering of Czech Prisoners During the Years of the Nazi Occupation on Postage Stamps, philatelic exhibition
- Homage to Robert Desnos, surrealistic exhibition
- Bohumil Lonek. Human Shadows, art exhibition
- Deska Petroz. Terezín Legacy, art exhibition
- The Earth is a Good Place to Be Born in But..., art exhibition
- Disappeared Neighbors, documentary exhibition prepared in co-operation with the Jewish Museum in Prague
- The Passage of Time, touring exhibition
- Holocaust Through the Eyes of Czech Children, touring exhibition
- Prisoners from the Czech Lands in Auschwitz, the Czech Republic's

Obnovená expozice v krematoriu, duben 2005.
Reopened exhibition in the Crematorium, April 2005.

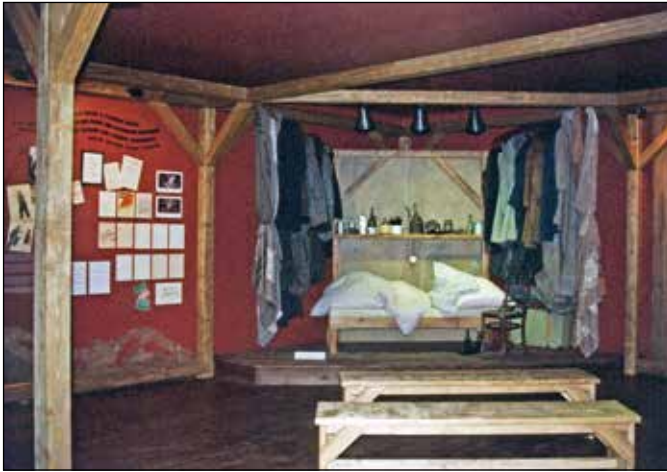
Bývalé Obřadní místnosti z doby ghetta.
Former Ceremonial Halls from the time of the Ghetto.

Pohled do nové stálé expozice v Muzeu ghetta, 2001.
View of the new permanent exhibition in the Ghetto Museum, 2001.

Koncert Defiant Requiem v Městské jízdárně v Terezíně 21. května 2006.
Concert Defiant Requiem in the Municipal Riding Hall in Terezín on May 21, 2006.

Stálá expozice Divadlo v terezínském ghettu v bývalých Magdeburšských kasárnách.

Permanent exhibition Theater in the Terezín Ghetto in the former Magdeburg Barracks.

Replika ubikace z terezínského ghetta v bývalých Magdeburšských kasárnách.

Replica of the Terezín Ghetto's dormitory in the former Magdeburg Barracks.

2003

- Kniha svědectví, výstava grafik mexické umělkyně Bely Gold
- Luděk Tichý, výtvarná výstava
- David a Felix Tuszyński, výtvarná výstava grafiků
- Rosie Potter, Patricia Ayre, fotografie, sochy, gravírované sklo
- Vojtek Polcyn, grafika

2004

- Terezínský rodinný tábor v Birkenau, dokumentární výstava
- V zrcadle terezínského času, výtvarná výstava
- Vedem. Tajný časopis chlapců z terezínského ghetta, dokumentární výstava
- Kiril Postovit, výtvarná výstava
- Jan Vejmula, fotografická výstava
- Iva Vodrážková, textilní techniky
- Petr Larva, malby a environment
- Zůstat člověkem, výtvarná výstava

2005

- Václav Frolík, výtvarná výstava
- Luděk Tichý, výtvarná výstava
- Osvobození míst utrpení a statečnosti. Výstava k 60. výročí

permanent exhibition in the State Museum Auschwitz-Birkenau in Oświęcim, Poland

2003

- Book of Testimony, exhibition of prints by Mexican artist Bela Gold
- Luděk Tichý, art exhibition
- David and Felix Tuszyński, art exhibition of two graphic artists
- Rosie Potter, Patricia Ayre, photographs, sculptures, carved glass
- Vojtek Polcyn, prints

2004

- Terezín Family Camp in Birkenau, documentary exhibition
- In the Mirror of Terezín Time, art exhibition
- Vedem. Secret magazine written by boys from the Terezín Ghetto, documentary exhibition
- Kiril Postovit, art exhibition
- Jan Vejmula, photographic exhibition
- Iva Vodrážková, textile techniques
- Petr Larva, paintings and environment
- To Stay Human, art exhibition

2005

- Václav Frolík, art exhibition

osvobození nacistických represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích, dokumentární výstava

- Lodní lístek do ráje, výtvarná a dokumentární výstava
- Od té doby věřím na osud. O osudech Židů deportovaných z protektorátu na Východ, dokumentární výstava
- Pavel Míka, výtvarná výstava
- Jiřina Adamcová, výtvarná výstava
- Milada Horáková, stálá dokumentární výstava
- Místa utrpení, smrti a hrdinství. Vězni z českých zemí v nacistických koncentračních táborech, putovní dokumentární výstava připravená ve spolupráci s Osvětimským výborem

2006

- E. F. Finke, G. Wolf, N. Troller, O. Kaufmann (Karas), J. Löbl. Hitlerův dar Židům, výtvarná výstava
- Jiří Hanke, fotografická výstava
- Vavro Oravec, výtvarná výstava připravená ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze
- Renato Oggier, výtvarná výstava
- Jiří Sozanský. O svobodě, výtvarná výstava
- Přemysl Martinec, výtvarná výstava
- Bedřich Fritta (1906–1944). Cesta terezínského umělce od satiry k dokumentu, výtvarná výstava ve spolupráci s Židovským

-
- **Luděk Tichý, art exhibition**
 - **Liberation of the Places of Suffering and Heroism. Exhibition marking the 60th anniversary of the liberation of the Nazi repressive facilities in Terezín and Litoměřice, documentary exhibition**
 - **Passenger Ticket to Paradise, art and documentary exhibition**
 - **Since Then I Believe in Fate. On the Destiny of the Jews Deported from the Protectorate to the East, documentary exhibition**
 - **Pavel Míka, art exhibition**
 - **Jiřina Adamcová, art exhibition**
 - **Milada Horáková, permanent documentary exhibition**
 - **Places of Suffering, Death and Heroism. Prisoners from the Czech Lands in the Nazi Concentration Camps, documentary exhibition prepared in co-operation with the Auschwitz Committee**

2006

- **E. F. Finke, G. Wolf, N. Troller, O. Kaufmann (Karas), J. Löbl. Hitler's Gift to the Jews, art exhibition**
- **Jiří Hanke, photographic exhibition**
- **Vavro Oravec, art exhibition prepared in co-operation with the Jewish Museum in Prague**
- **Renato Oggier, art exhibition**
- **Jiří Sozanský. On Freedom, art exhibition**
- **Přemysl Martinec, art exhibition**

Stálá expozice Výtvarné umění v terezínském ghettu v bývalých Magdeburských kasárnách.

Permanent exhibition Art in the Terezín Ghetto in the former Magdeburg Barracks.

Stálá expozice Literární tvorba v terezínském ghettu v bývalých Magdeburských kasárnách.

Permanent exhibition Literary Work in the Terezín Ghetto in the former Magdeburg Barracks.

Budova bývalých Magdeburských kasáren.
Building of the former Magdeburg Barracks.

muzeem v Praze, Židovským muzeem v Berlíně a Národní knihovnou v Praze

- Robert Doschl. Sonin odkaz, dokumentární výstava

- Putovní výstava vzdělávacího oddělení s výběrem prací z výtvarné soutěže Památníku Terezín, instalovaná v Kulturním domě v Terezíně a poté v Roudnici nad Labem a Teplicích

- **Bedřich Fritta (1906–1944). The Journey of a Terezín Artist from Satire to Document, art exhibition held in co-operation with the Jewish Museum in Prague, the Jewish Museum in Berlin and the National Library in Prague**

- **Robert Doschl. Sonia's Legacy, documentary exhibition**
- **Touring exhibition of the Department of Education presenting works from the Terezín Memorial's art competition installed in the Community Center in Terezín and later in Roudnice and Labem and Teplice**

PAMÁTNÍK TEREZÍN V POSLEDNÍM DESETELETÍ

Překonání hlavních následků ničivé povodně z roku 2002 umožnilo Památníku Terezín v posledních deseti letech plně rozvíjet aktivity, které vyplývají z jeho poslání instituce uchovávající památku obětí rasové a politické perzekuce v letech druhé světové války a přibližující jejich odkaz široké veřejnosti prostřednictvím muzejní a osvětové činnosti. Jejím úkolem je také soustavná péče o místa spojená s utrpením a smrtí desetitisíců nevinných lidí.

Klíčovou úlohu v připomínání tragické minulosti spojené s reflexí problémů a hrozeb naší současnosti mají vzpomínkové akce, mezi nimiž zaujímá nejvýznamnější místo Terezínská tryzna. Ta se stala ústředním pietním aktem připomínajícím oběti z českých zemí, ale také z řady dalších evropských států, které prošly nacistickými represivními zařízeními v Terezíně a Litoměřicích, jakož i oběti, které zahynuly v jiných částech Evropy ovládaných nacismem. Význam této události, která se koná na Národním hřbitově v Terezíně, podtrhuje každoroční účast předních ústavních činitelů, představitelů politických stran, společenských organizací a spolků a velvyslanectví zemí, které byly součástí protihitlerovské koalice, nebo jejich občané byli vězni uvedených represivních zařízení. Nejvýznamnějšími účastníky tohoto vzpomínkového shromáždění byli

vždy přeživší bývalí vězni. O jejím významu svědčí velký zájem médií a skutečnost, že v posledních několika letech byla vysílána v přímém televizním přenosu.

Zahájení Terezínské tryzny předchází vzpomínkový akt na bývalém popravišti policejní věznice v Malé pevnosti, který připomíná památku obětí poslední popravy, která se zde uskutečnila těsně před koncem války 2. května 1945, ale i dalších obětí tohoto smutně proslulého represivního zařízení.

Významnou každoroční vzpomínkovou akcí se stal mezinárodní Den vzpomínání na oběti holocaustu Jom ha-šoa, který se koná ve výroční den (podle židovského kalendáře) vypuknutí povstání ve Varšavském ghettu. Jeho cílem je připomenout utrpení a smrt milionů Židů při nacistickém „konečném řešení židovské otázky“ a na příkladu zlomku z ohromného celkového počtu personifikovat alespoň některé z obětí tohoto zrudného zločinu. Každý rok je proto přečteno dalších sto jmen konkrétních osob, které do terezínského ghetta přijížděly v deportačních transportech, aby našly svou smrt buď zde, nebo po deportaci do míst vyhlazování a otročké práce.

Oběti holocaustu z českých zemí připomíná každoroční tryz-

THE TEREZÍN MEMORIAL IN THE PAST DECADE

By surmounting most of the aftermath of the devastating flood in 2002 the Terezín Memorial was in a position, during the past ten years, fully to pursue its tasks laid down by its mission; namely to preserve and honor the memory of the victims of the racial and political persecution during the Second World War, while promoting that heritage among the general public through its own museological and educational activities. Its tasks also include systematic upkeep of the memorial sites that had witnessed the suffering and death of dozens of thousands of innocent people.

A key role in commemorating the tragic past, associated with reflections of the challenges and threats to our times, is played by the remembrance events, the most important of which is the Terezín Commemoration. This has grown to be the principal act of remembrance in honor of the victims from the Czech lands and many other European countries, who passed through the Nazi repressive facilities in Terezín and Litoměřice, as well as the victims who perished in other parts of Nazi-occupied Europe. The actual significance of this event, held in the National Cemetery in Terezín, is every year accentuated by the attendance of top-ranking officials representing the Czech political parties, civic associations and unions, as well as Ambassadors of the countries of the anti-Hitler coalition or citizens of the countries jailed in those repressive facilities in World War II. Still, the most important participants of these commemorative

rallies have always been former inmates. It is also symptomatic of the great importance of this event that the Czech media are keen on covering it; in the past few years, the Terezín Commemoration has been regularly broadcast live by the Czech TV.

The Terezín Commemoration is always preceded by an act of remembrance at the former execution ground in the Gestapo Police Prison in the Small Fortress, held in honor of the victims of the last wartime execution, just before the end of the war, on May 2, 1945. The event is also dedicated to all other victims of this infamous repressive facility in Terezín.

Another annual act of remembrance is the International Day Honoring Victims of the Holocaust Yom Hashoah, held on the anniversary day (according to the Jewish calendar) of the outbreak of the wartime uprising in the Warsaw Ghetto. Its purpose is not only to commemorate the suffering and deaths of millions of Jews during the Nazis' "Final Solution of the Jewish Question" in general but also to personify the actual victims of this heinous crime at least on a small fraction of people from the enormous total of the Holocaust victims. That is why another 100 names of the Jews, who had been deported to the Terezín Ghetto and died there or after their further deportation to the places of extermination and slave labor in the East, are read out at the event.

Every year the Holocaust victims from the Czech lands are also commem-

Předseda Senátu Parlamentu České republiky Přemysl Sobotka a předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Miroslava Němcová při Terezínské tryzně v roce 2012.

Speaker of the Senate of the Parliament of the Czech Republic Přemysl Sobotka and Mrs. Miroslava Němcová, Speaker of the House of Deputies of the Czech Parliament, during the Terezín Commemoration in 2012.

Předseda Senátu Parlamentu České republiky Milan Štěch a předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský v roce 2016 při pietním aktu na paměť obětí poslední popravky uskutečněné 2. května 1945 v policejní věznici gestapa v Terezíně.

Speaker of the Senate of the Parliament of the Czech Republic Milan Štěch and President of the Constitutional Court Pavel Rychetský in 2016 during a remembrance act in honor of the victims of the last wartime execution in Terezín's Gestapo Police Prison on May 2, 1945.

Vrchní pražský a zemský rabín Karol Efraim Sidon při tryzně za oběti holokaustu z českých zemí Kever Avot v roce 2011.

Karol Efraim Sidon, Chief Rabbi of Prague and Bohemia, during the Kever Avot commemoration of the Holocaust victims from the Czech lands in 2011.

Účastníci pietního shromáždění u příležitosti Dne vzpomínání na oběti holokaustu Jom ha-šoa v roce 2016.

People attending a commemorative rally marking the International Day of Remembrance of Holocaust Victims Yom Hashoah in 2016.

Účastníci mezinárodní konference Holocaust Era Assets při vyhlášení Terezínské deklarace 30. června 2009.

Delegates of the international conference Holocaust Era Assets during the announcement of the Terezín Declaration on June 30, 2009.

na Kever Avot, kterou pořádá Židovská obec v Praze společně s Federací židovských obcí v České republice na Židovském hřbitově a u památníku na břehu Ohře, kde byl před koncem války do vody vysypán popel židovských obětí. Koná se vždy na podzim v poslední neděli předcházející židovskému Novému roku Roš Hašana.

Vzpomínkové akce věnované obětem holokaustu z českých zemí jsou konány rovněž k datu 16. října, které má vazbu na tragické události, k nimž došlo ve dvou různých letech. V roce 1941 odjel toho dne první transport deportující Židy z území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava v rámci tzv. konečného řešení židovské otázky. Byl to první ze šesti transportů směřujících do ghetta v Lodži a Minsku, další pak již směřovaly do terezínského ghetta, které vzniklo na konci listopadu 1941. Dne 16. října 1944 pak odjel z Terezína do Osvětimi transport Er, odvázející na smrt celou plejádu významných osobností kulturního života v ghettu, především hudebníků.

Připomínány jsou však i oběti dalšího totalitního režimu, který vládl v naší zemi po několik desetiletí. Jejich symbolem se stal osud dr. Milady Horákové, která prošla za druhé světové války policejní věznicí gestapa v Malé pevnosti, po osvobození se jako přední demokratická politička zapojila do zápasu o budoucnost tehdejšího Československa a záhy po nastolení komunistické diktatury byla na základě vykonstruovaných obvinění odsouzena k trestu

smrti a popravena. V Pamětní síni Milady Horákové, která vznikla v Malé pevnosti, se proto vždy v červnu u příležitosti výročí její popravy koná pietní shromáždění, které Památník Terezín pořádá ve spolupráci s Konfederací politických vězňů.

V oblasti výzkumu pokračovalo zpracovávání materiálů z domácích i zahraničních archivů, vzpomínek pamětníků i výsledků bádání partnerských organizací i jednotlivců. Výzkum dějin terezínského ghetta se soustředil především na objasňování činnosti tzv. židovské samosprávy, dále na úlohu komandatury SS v Terezíně a osudy jejích hlavních představitelů a mechanismus deportací nejen do ghetta, ale i z ghetta do míst vyhlazování a otrocké práce. Ve výzkumu policejní věznice gestapa v Malé pevnosti byly zpracovávány dostupné údaje o okolnostech zatčení a dalších osudech vězňů a rovněž historie tzv. ženského dvora věznice. Zpracována byla i chronologie událostí v bývalém koncentračním táboře v Litoměřicích a v podzemních továrnách, které vězni tohoto tábora budovali. Pokračovalo doplňování a rozšiřování databází bývalých vězňů represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích, ale i vězňů z českých zemí v koncentračních táborech Ravensbrück, Mauthausen a Buchenwald a pobočkách koncentračního tábora Flossenbürg na území českých zemí, jakož i perzekvovaných Židů, kteří neprošli terezínským ghettem. Probíhalo rovněž analytické zpracovávání informací o osudech pronásledovaných a perzekvovaných

orated at the traditional Kever Avot memorial service, held in the Jewish Cemetery by the Jewish Community in Prague together with the Federation of Jewish Communities in the Czech Republic, and at the memorial site near the Ohře river where the ashes of the Jewish victims were thrown into the river before the end of the war. This is held in the autumn, on each last Sunday before the Jewish New Year Rosh Hashanah.

Acts of remembrance dedicated to the Holocaust victims from the Czech lands are also held to mark October 16, a day associated with two tragic events that happened in two different wartime years. October 16, 1941 saw the departure of the first transport deporting the Jews from the then Protectorate of Bohemia and Moravia as part of the so-called Final Solution of the Jewish Question. This was the first out of the six transports heading to the ghettos in Łódź and Minsk; the subsequent transports went to the Terezín Ghetto, which had been established at the end of November 1941. On October 1944, transport codenamed Er left Terezín for Auschwitz, carrying to death a host of distinguished figures of the Terezín Ghetto's cultural life, musicians in particular.

However, acts of remembrance are also held to honor the victims of another totalitarian regime, which ruled this country for several decades. Their symbol is the fate of Dr. Milada Horáková, jailed in the Gestapo Police Prison in Terezín's Small Fortress during the war. As soon as the war ended, Milada Horáková, as a leading democratic politician, joined the struggle for the future orientation of Czechoslovakia; soon after the communist dictatorship came to power she was sentenced to death in a framed-up political trial and executed.

That is why a commemoration is held in the Milada Horáková Memorial Hall, built in the Small Fortress, every year in June to mark the anniversary of her execution. This event is organized by the Terezín Memorial in conjunction with this country's Confederation of Political Prisoners.

In the research sector, the Terezín Memorial continued processing documents from the domestic and foreign archives as well as recollections of Holocaust survivors plus the research results gained by the Memorial's partner organizations and individuals. Research into the history of the Terezín Ghetto focused primarily on clarifying the role of the so-called Jewish Self-administration, that of the SS office agency in Terezín, the wartime fate of its key figures, and the mechanism of deportations not only to the Ghetto but also from the Ghetto on the way to extermination camps and places of slave labor. As for the research project tracing the history of the Police Prison in the Small Fortress, the database of its former inmates was processed to obtain available data on the actual circumstances of their detention and subsequent fate during the war. Another research priority was the history of what was known as the women's courtyard of the Gestapo Police Prison. Another survey traced the chronology of events in the former Litoměřice Concentration Camp and the nearby underground factories, built by the inmates of that camp. Work continued on supplementing the database of the former prisoners of the repressive facilities in Terezín and Litoměřice but also on prisoners from the Czech lands jailed in the Ravensbrück, Mauthausen and Buchenwald concentration camps, and in the branches of the Flossenbürg concentration camp. Data have also been collect-

Prezident Spolkové republiky Německo Joachim Gauck a prezident České republiky Miloš Zeman při návštěvě Malé pevnosti dne 6. května 2014.
 President Joachim Gauck of the Federal Republic of Germany and Czech President Miloš Zeman visiting the Small Fortress on May 6, 2014.

Umístování sousoší Ladislava Chocholeho vyjadřujícího utrpení vězňů v areálu Malé pevnosti v roce 2009.
 Installation of Ladislav Chochole's group of statues symbolizing the suffering of inmates in the Small Fortress in 2009.

Iluminace Židovského hřbitova při vzpomínkovém shromáždění 27. ledna 2015.
 Illumination of the Jewish Cemetery during a commemorative rally on January 27, 2015.

osob, jejichž životní osudy byly spojeny s činností nacistických represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích. Výstupy výzkumu byly zveřejňovány v publikacích a odborných časopisech a na webových stránkách Památníku.

Soustavně probíhala digitalizace sbírkových materiálů a zpřístupňování jejich souborů badatelům i širší veřejnosti na webových stránkách, na nichž byly umístěny také vyhledávače k výše zmíněným databázím bývalých vězňů. Na této činnosti se vedle historického oddělení podílela také další odborná oddělení Památníku Terezín – sbírkové a dokumentační. Těmito aktivitami přispíval Památník Terezín k rozvoji historiografie moderních dějin, jakož i muzejnictví a vzdělávací činnosti. Zpřístupňované údaje slouží i jako argumentační základna pro osvětovou činnost, která má zaměřit falšování dějin, popírání historických skutečností, jako byla genocida Židů, vystupovat proti projevům neonacismu, xenofobie a rasové nesnášenlivosti.

Pokračovala sbírkotvorná činnost, která je zaměřena především na shromažďování hmotných dokladů rasové a politické perzekuce v období okupace českých zemí nacistickým Německem s důrazem na represivní zařízení v Terezíně a Litoměřicích. Zajišťovala ji dvě oddělení: sbírkové a dokumentační. Vedle již zmíněného podílu na digitalizaci a zpřístupňování sbírkových materiálů na internetu připravovala obě oddělení jejich prezentaci na výstavách

ed and processed on the persecuted Jews who had not been imprisoned in the Terezín Ghetto. In another project, data have been analyzed on the persecutees whose life stories were somehow connected with the Nazi repressive facilities in Terezín and Litoměřice. Outputs from this survey have been published in books and specialized journals, and placed on the Memorial's web pages.

Collection items kept by the Terezín Memorial have been systematically digitized and their files made available to researchers and the general public on the website, together with the search engines for the above-mentioned databases of the former inmates. In addition to the Department of History, other specialized sections of the Terezín Memorial, namely the Department of Collections and Department of Documentation, have been also involved in these projects. Through these activities, the Terezín Memorial has definitely contributed to modern historiography, museology and education. The process of making such new data available to the public also serves as a major argument for edification of the adult as well as young population, a project designed to prevent falsification of history, denial of such historical facts as the genocide of the Jews, manifestations of neo-Nazism, xenophobia and racial intolerance.

In its acquisition policy, the Terezín Memorial has been focused primarily on collecting material exhibits documenting the racial and political persecution during the occupation of the Czech lands by Nazi Germany, while showcasing the history of the repressive facilities in Terezín and Litoměřice. This was chief responsibility of the Memorial's two sections: the Department of Collections and the Department of Documentation. In addition to the above-men-

Shromáždění u příležitosti setkání bývalých vězňů terezínského ghetta a zpřístupnění další části Kolumbária ghetta 17. října 2016.
Meeting on the occasion of a reunion of the former Terezín Ghetto inmates and the opening of another section of the Ghetto Columbarium on October 17, 2016.

Skupina účastníků plenárního zasedání mezinárodní organizace ITF v roce 2007 při návštěvě modlitebny z doby ghetta v Terezíně.
A group of delegates attending a plenary session of the international organization ITF in 2007 during their visit to the prayer room from the time of the Ghetto in Terezín.

Účastníci semináře „Holokaust ve vzdělávání“ v roce 2008.
Participants in the seminar “Holocaust in Education” in 2008.

nejen ve vlastní instituci, ale i v zahraničí. Sbírký se podařilo doplnit o řadu cenných materiálů, přestože podmínky pro jejich získávání jsou především vzhledem ke klesajícímu počtu pamětníků zejména z řad přeživších vězňů stále složitější.

Vzdělávací činnost, jejíž základy byly položeny v devadesátých letech, se od počátku nového století rychle rozvíjela a tento trend pokračoval i v posledních deseti letech. Rychle se zvyšující počty účastníků vzdělávacích programů si vyžádaly zvýšení kapacity pro jejich ubytování v Terezíně, ale i podstatné rozšíření vzdělávacího oddělení jak v oblasti personální, tak v nabídce vzdělávacích programů. Úspěšně pokračovaly semináře o výuce holocaustu pro pedagogy, které do konce roku 2016 celkem absolvovalo již více než dva tisíce sto učitelů. Podstatně se zvýšily i počty studentů a žáků z domova i ze zahraničí, kteří prošli různými typy jednodenních i vícedenních seminářů. Pokračovalo pořádání literárních a výtvarných soutěží, vyhlašovaných každoročně Památkem Terezín pro žáky základních a středních škol. Například v roce 2016 do nich své práce přihlásilo 680 účastníků.

Významný rozvoj zaznamenala v posledním desetiletí činnost na úseku vztahů Památkem Terezín k veřejnosti. Původně tyto vztahy zajišťovalo organizačně propagační oddělení, které ve spolupráci s pracovníky dalších oddělení soustavně informovalo především prostřednictvím médií veřejnost o hlavních událos-

tech v Památkem a jeho dalších aktivitách, jako byly výše uvedené vzpomínkové akce, výstavy, kulturní akce a další akce, které připravovalo po organizační stránce. Vzhledem k rychlému technickému rozvoji především v oblasti informačních médií, provázenému rostoucím významem sociálních sítí, bylo třeba i v Památkem Terezín tuto činnost sjednotit, dát jí jasnou koncepci a řád. To se týkalo i oblasti marketingu, v němž se uplatňovaly nové přístupy, neboť uvedené oddělení zajišťuje i nezbytné obchodní vazby své instituce. V roce 2010 proto došlo k rozšíření oddělení a jeho přejmenování na oddělení vnějších vztahů a marketingu. Tato změna se odrazila v kvalitativním posunu činnosti na tomto úseku, jehož základním znakům patřilo průběžné zkvalitňování webových prezentací a profilu na sociální síti Facebook, dále zintenzivnění spolupráce s médii celostátními i regionálními a s cestovními kancelářemi, jakož i vydávání tiskových zpráv a zajišťování systematické ediční činnosti.

Náročné úkoly plnilo technické oddělení. Přestože hlavní důsledky povodně z roku 2002 byly odstraněny v průběhu několika let, její dlouhodobé důsledky bylo třeba řešit i v dalších letech. K tomu ještě přistoupily škody způsobené menší povodní v roce 2013. Ve správě instituce se kromě budov ve městě Terezín nacházejí objekty bývalých fortifikací, především Malá pevnost a rozsáhlé areály pamětních míst. Jejich údržba a opravy v souladu se zá-

tioned digitalization and accessing collection items on the Internet, both Departments have been involved in preparing presentations of such exhibits at displays both in their own institution and abroad. Over the past decade, the Terezín Memorial has succeeded in supplementing its collections with a number of valuable items even though the prevailing conditions for their acquisition have been increasingly more difficult, mainly due to the dwindling numbers of Holocaust survivors and of the former Terezín Ghetto inmates in particular.

The Terezín Memorial's educational programs, whose groundwork had been laid down in the 1990s, have been developing very fast since the onset of the new millennium, and this trend has been continuing in the past decade. The steeply rising numbers of participants in the training courses made it imperative to raise the capacity for the Memorial's accommodation facilities and to substantially expand the Department of Education, both in personnel terms and in its offer of educational programs. The seminars on Holocaust education, attended by more than 2,100 schoolteachers until the end of 2016, have also been a great success. The overall numbers of pupils and students from the Czech Republic and abroad, who have attended various types of one-day and longer seminars, have also risen substantially. To date, the Terezín Memorial has carried on holding its literary and art competitions, annually announced for elementary and secondary school children. For instance in 2016, as many as 680 schoolchildren entered their works in the contests.

In the past decade, the Terezín Memorial has considerably promoted its public relations, both its image and its activities. Originally, PR exposure was

the job of the Organizing and Promotion Department. Working together with employees from other Departments, it systematically informed the public, mostly through the mass media, about the key events in the Memorial and its other activities, such as the commemorative rallies, exhibitions, cultural and other events organized by that Department. Responding to the fast technological advancement, especially in the information sector, accompanied by mounting significance of social networks, the Terezín Memorial had to streamline this activity and give it a clear-cut concept and system. This also applied to the marketing sector where new approaches had to be employed since the Department concerned also provides for the Memorial's vital trade links. That was why in 2010 the Terezín Memorial expanded this particular section and renamed it the Department of External Relations and Marketing. This change has been reflected in a quality shift in this area, namely upgrading the quality of the web presentations and the Memorial's profile on the Facebook social network, intensification of co-operation with nationwide and regional media and travel agencies, plus the publication of press releases and care for systematic publishing.

The Technical-Operating Department has also been faced with challenging tasks. Even though the aftermath of the flood in 2002 had been eliminated during several years after the high water, the long-term consequences had to be resolved in many following years. This was further exacerbated by the damage caused by a smaller flood in 2013. In addition to buildings in the town of Terezín, the Memorial also administers former fortifications, primarily the

sadami památkové péče jsou velmi náročné a nákladné. Nadto je třeba technicky zabezpečovat provoz muzejních expozic a komplexů, odborných a provozních pracovišť a ubytovacích kapacit, dále zajišťovat technické podmínky pro pořádání vzpomínkových akcí a dalších významných událostí v naší instituci. Náročné byly rovněž práce na zprovoznění nově získaného objektu v Dlouhé ulici 17, který slouží především vzdělávací činnosti, a na zpřístupnění celého objektu bývalého Kolumbária z doby ghetta veřejnosti. Výčet všech vykonaných prací zajišťovaných technickým oddělením by byl velmi dlouhý, omezím se tedy jen na konstatování, že i v této oblasti pracovníci odevzdali velký kus poctivé práce a vytvářeli spolehlivé zázemí pro zabezpečení různých aktivit Památníku Terezín.

Ohlédneme-li se za významnými událostmi posledního desetiletí, pak v roce 2007 se kromě každoročních výše zmíněných vzpomínkových akcí dne 10. května uskutečnilo slavnostní znovuotevření modlitebny z doby ghetta, která byla znovu zpřístupněna návštěvníkům v Dlouhé ulici 17 v Terezíně. Tato unikátní památka nemá obdoby v bývalých ghettech či koncentračních táborech v zemích podmaněných nacistickým Německem. Byla objevena až v devadesátých letech a poprvé zrestaurována a zpřístupněna, ale v roce 2002 došlo k jejímu těžkému poškození katastrofální povodní. To si vyžádalo několikaletý nákladný konzervační proces, kte-

Small Fortress, and an extensive area of memorial sites. Their maintenance and repairs in keeping with the country's system of preservation of monuments are very demanding and costly. Moreover, the Department was responsible for the technical side of the operation of the museum exhibitions and areas, its specialized and operating premises and accommodation facilities, securing technical conditions for holding acts of remembrance and other major events in our institution. Equally demanding was its work in commissioning the newly acquired object in Dlouhá Street No. 17, serving primarily educational programs, and the opening of another part of the former Columbarium from the time of the Ghetto. The list of all the projects completed by the Technical-Operating Department in the past decade is very long indeed, and I will only confine myself to stating that the Department's personnel did a wonderful job and managed to build a safe and stable background conducive to the success of the Memorial's various events.

Looking back at the red-letter events in the Terezín Memorial over the past decade, in 2007, apart from the above-mentioned acts of remembrance, May 10 saw the opening ceremony of the prayer room from the time of the Ghetto in Terezín's Dlouhá Street No. 17. This unique object is quite unparalleled in the former ghettos or concentration camps in countries occupied by Nazi Germany during the war. The prayer room had been discovered as late as in the 1990s when it was first restored and opened to visitors; unfortunately it was heavily damaged in the devastating flood in 2002. This called for a long-term and costly conservation program, supported by a number of foreign spon-

Předávání cen vítězům literární a výtvarné soutěže mládeže v roce 2010. **Ceremony presenting awards to the winners of the literary and fine-art competitions for youth in 2010.**

Prezentace projektu Památníku Terezín „Digitalizace sbírek a databází osob perzekvovaných nacistickým režimem“ v Národním archivu v Praze 16. března 2011. **Presentation of the Terezín Memorial's project "Digitalization of the Collections and Databases of Persons Persecuted by the Nazi Regime" in the National Archives in Prague on March 16, 2011.**

V průběhu mezinárodního fóra Let My People Live byla 27. ledna 2015 v předpolí Židovského hřbitova v Terezíně odhalena socha Aleše Veselého Zákona nezvratnosti. **Aleš Veselý's sculpture The Law of Irreversibility was unveiled in the foreground of the Jewish Cemetery in Terezín as part of the international forum Let My People Live on January 27, 2015.**

Rekonstrukce „mansardy“ vězňů terezínského ghetta.
Reconstruction of a “garret” of the Terezín Ghetto inmates.

Expozice v prostorách bývalé prádelny policejní věznice v Malé pevnosti.
Exhibition in the premises of the former washhouse of the Police Prison in the Small Fortress.

Slavnostní otevření nové stálé expozice výtvarného umění Památníku Terezín Umění proti fašismu a válce 17. května 2015.
Opening ceremony of the new permanent exhibition of the Terezín Memorial's works of art called Art Against Fascism and War on May 17, 2015.

rý byl podpořen i řadou zahraničních sponzorů. Slavnostnímu aktu byli přítomni i potomci kantora Artura Berlingera, který v této modlitebně působil, byl autorem nápisů a maleb, které se v ní zachovaly, a zahynul po deportaci do vyhlazovacího tábora v Osvětimi 28. září 1944. Díky finančním prostředkům, které poskytlo Ministerstvo kultury České republiky, mohl být celý objekt, v němž se modlitebna nachází, zakoupen a Památník Terezín v něm vytvořil nové prostory pro svou vzdělávací činnost. V závěru uvedeného roku naše instituce hostila dvě významná setkání. První z nich mělo mezinárodní charakter a bylo součástí jednání mezivládního Sdružení pro mezinárodní spolupráci v oblasti vzdělávání, připomínání a výzkumu holokaustu (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research). Česká republika byla pro rok 2007 zvolena za předsednickou zemi tohoto sdružení a jeden z jednacích dnů proběhl na půdě Památníku 4. prosince. V jeho průběhu měli účastníci možnost seznámit se s historií, činností a perspektivou Památníku Terezín, zúčastnit se prezentace jeho vzdělávacích programů a navštívit některé stálé expozice. Ve dnech 12. a 13. prosince se pak uskutečnila porada ředitelů státních a krajských muzeí, kterou svolalo Ministerstvo kultury České republiky. Vedle projednání aktuálních otázek muzejní práce a nových metod digitalizace sbírek se její účastníci seznámili s činností Památníku Terezín, jeho expozicemi a areály.

sors. The opening ceremony was also attended by ancestors of Cantor Artur Berlinger who had stayed in the prayer room where he made inscriptions and paintings that have been preserved to this day. He perished after deportation to the Auschwitz extermination camp on October 28, 1944. Thanks to the funds provided by the Ministry of Culture of the Czech Republic, the Terezín Memorial could purchase the whole object housing the prayer room and build there new premises for its educational programs. At the end of 2007, the Memorial hosted two major meetings: the first one was an international gathering held as part of deliberations of the intergovernmental Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research. The Czech Republic was elected the chairing country of this association for 2007 and one day of its negotiations, December 4, 2007, took place in the Terezín Memorial. During their stay the participants had an opportunity to get acquainted with the history, activities and prospects of the Terezín Memorial, see the presentation of its educational programs, and visit some of its permanent exhibitions. Between December 12 and 13, 2007 the Memorial played host to a consultative meeting of the directors of state and regional museums, convened by the Czech Republic's Ministry of Culture. In addition to discussions of the current issues concerning museological work and new methods in digitizing museum collections, the delegates also learnt about the work of the Terezín Memorial and visited its exhibitions and memorial sites.

On June 20, 2008, commemorative plaques recalling the fate of the Dutch inmates of the Terezín Ghetto were unveiled at a ceremony in the Memorial, at-

Dne 20. června 2008 se za účasti bývalých vězňů z Nizozemska, zástupců nizozemského ministerstva zahraničí a velvyslance Nizozemského království v České republice uskutečnilo slavnostní odhalení pamětních desek připomínajících osud nizozemských vězňů v terezínském ghettu. Umístěny byly na budovu bývalých Hamburských kasáren a v rekonstruované části Kolumbária ghetta. Bohužel v témže roce vzbudila pozornost a pobouření široké veřejnosti odsouzeníhodná událost, ke které došlo na Národním hřbitově v Terezíně. Z velké části náhrobků tam byly odcizeny bronzové destičky se jmény pohřbených obětí. Pachatelé byli sice dopadeni, ale náprava vzniklé škody si vynutila nákladná bezpečnostní opatření, která by opakování podobných projevů vandalismu zabránila. Do areálu Národního hřbitova, ale také Židovského hřbitova v Terezíně bylo proto instalováno osvětlení a kamerový systém umožňující nepřetržité střežení obou areálů. Odcizené destičky, poškozené při krádeži, byly nahrazeny novými.

V roce 2009 navštívil 30. března Památník Terezín izraelský prezident Šimon Perez v doprovodu prezidenta České republiky Václava Klause. Uskutečnila se také mezinárodní konference Holocaust Era Assets, která se zabývala dalším postupem při pátrání po osudech majetku Židů, uloupeného nacistickým Německem. Konference se konala v Praze, ale závěrečný den jejího jednání probíhal v Terezíně a byla na něm přijata Terezínská deklarace vyzývající

tended by the former Dutch prisoners, officials from the Dutch Foreign Ministry and the Ambassador of the Kingdom of The Netherlands to the Czech Republic. The plaques were installed on the building of the former Hamburg Barracks and in the reconstructed section of the Ghetto's Columbarium. Later that year, a despicable event occurred in the National Cemetery in Terezín, which caused public outrage throughout the Czech Republic. The bronze nameplates of the buried victims were stolen from most of the graves in the cemetery. Even though the thieves were eventually captured the repair of the damage called for costly security measures to prevent repetition of such acts of vandalism. That was why lighting fixtures and security cameras had to be installed in Terezín's National and Jewish Cemeteries in a bid to provide non-stop monitoring of both areas. The stolen nameplates damaged by the thieves were replaced by new ones.

Israeli President Shimon Perez, accompanied by his Czech counterpart Václav Klaus, visited the Terezín Memorial on March 30, 2009. Another major event that year was an international conference Holocaust Era Assets, discussing further proceedings in the search for Jewish property looted by Nazi Germany. The conference was held in Prague but the final day of its deliberations moved to Terezín. That session adopted the Terezín Declaration calling for continued international co-operation in tackling this residual issue of the Holocaust.

In 2010, the National Archives and the Terezín Memorial presented their joint project entitled "Digitalization of the Documents of the German Occupation Administration in the Protectorate of Bohemia and Moravia". Held in

Setkání bývalých vězňů k 70. výročí vzniku terezínského ghetta v roce 2011.
Meeting of the former prisoners held in 2011 on the occasion of the 70th anniversary of the establishment of the Terezín Ghetto.

Přebírání první ceny udělené Památníku Terezín roku 2012 v národní soutěži muzeí Gloria Musaealis v kategorii Muzejní počin roku.
Presentation of the first price awarded to the Terezín Memorial in 2012 in a national competition of museums Gloria Musaealis in the category Museum Accomplishment of the Year.

Prezident Slovenské republiky Andrej Kiska navštívil Památník Terezín v doprovodu prezidenta České republiky Miloše Zemana 26. ledna 2015.
President Andrej Kiska of the Slovak Republic visited the Terezín Memorial in the company of the Czech President Miloš Zeman on January 26, 2015.

Rekonstrukce střechy budovy správy Památníku Terežín v roce 2014.
Reconstruction of the roof of the building of the Terezín Memorial's administration in 2014.

Ministerský předseda Svobodného státu Bavorsko Horst Seehofer navštívil Památník Terežín 24. listopadu 2011.
Horst Seehofer, the Prime Minister of the Free State of Bavaria, visited the Terezín Memorial on November 24, 2011.

Prezident Státu Izrael Reuven Rivlin navštívil Památník Terežín v doprovodu prezidenta České republiky Miloše Zemana 22. října 2015.
President Reuven Rivlin of the State of Israel visited the Terezín Memorial, accompanied by Czech President Miloš Zeman, on October 22, 2015.

jící k pokračování mezinárodní spolupráce při řešení tohoto pozůstatku holokaustu.

V roce 2010 byl veřejnosti představen společný projekt Národního archivu a Památníku Terežín „Digitalizace spisů německé okupační správy v Protektorátu Čechy a Morava“. Prezentace se uskutečnila v Národním archivu v Praze 22. června a byla výrazem významného podílu Památníku na procesu digitalizace archivních fondů. V tomto roce v Památníku proběhly také dvě významné vědecké konference. První z nich se konala ve dnech 24. až 25. června u příležitosti 70. výročí vzniku policejní věznice gestapa v Terežíně pod názvem Malá pevnost Terežín a nacistická perzekuce v českých zemích 1939–1945. Ve dnech 19. až 20. října pak proběhla mezinárodní konference Vzdělávání o holocaustu a lidská práva pořádaná agenturou Evropské unie pro lidská práva (FRA).

K významným událostem roku 2011 patřila veřejná prezentace projektu Památníku Terežín „Digitalizace sbírek a databází osob perzekvovaných nacistickým režimem“, která se uskutečnila 16. června v Národním archivu v Praze. K 70. výročí vzniku terežínského ghetta uspořádal Památník Terežín ve spolupráci s Terežínskou iniciativou 16. října vzpomínkové shromáždění, kterého se zúčastnilo na tři sta bývalých vězňů ghetta a příslušníků druhé a třetí generace jejich rodin. V jeho rámci se uskutečnilo i provedení světoznámé dětské opery Brundibár skladatele Hanse Krásy

the National Archives in Prague on June 22, this event stressed the Memorial's lion's share in digitizing archive documents. Also in 2010, the Terezín Memorial hosted two important scholarly conferences. The first one, held on June 24 and 25 to mark the 70th anniversary of the establishment of the Gestapo Police Prison in Terezín, was entitled *The Small Fortress Terezín and the Nazi Persecution in the Czech Lands 1939–1945*. Later that year, between October 19 and 20, an international conference *Holocaust Education and Human Rights*, organized by the European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), was held in Terezín.

A significant event in 2011 was the public presentation of the Terezín Memorial's project "Digitalization of Collections and Databases of Persons Persecuted by the Nazi Regime". This was held in Prague's National Archives on June 16. To mark the 70th anniversary of the establishment of the Terezín Ghetto the Memorial held, in conjunction with the Terezín Initiative, a commemorative rally on October 16, attended by some three hundred former Ghetto inmates and their second and third generation family members. Part of the event was the performance of the world famous children's opera *Brundibár*, composed by Hans Krása and librettist Adolf Hoffmeister. During its numerous wartime stagings in the Ghetto, this opera greatly affected the children and adult audiences alike, symbolizing their faith in the final victory of good over evil. The most important foreign visitors to Terezín in 2011 were members of a delegation of the German Free State of Bavaria, led by its Premier Horst Seehofer, who came to Terezín on November 24.

a libretisty Adolfa Hoffmeistera, která při svém mnohonásobném uvedení v ghettu nezapomenutelně zapůsobila na dětské i dospělé vězně a stala se symbolem jejich víry ve vítězství dobra nad zlem. Nejvýznamnější zahraniční návštěvu v tomto roce představovala delegace německého Svobodného státu Bavorsko vedená ministerským předsedou Horstem Seehoferem, která Památník navštívila 24. listopadu.

Dne 17. května 2012 převzali zástupci Památníku Terezín první cenu udělenou v Národní soutěži muzeí Gloria Musaealis v kategorii Muzejní počin roku za realizaci programu digitalizace a zpřístupňování sbírek veřejnosti na webových stránkách Památníku Terezín.

Ocenění se v témže roce Památníku Terezín dostalo i na poli cestovního ruchu, když mezinárodní turistický portál TripAdvisor vysoko ocenil kvalitu služeb, které Památník Terezín poskytuje svým návštěvníkům, a udělil třem jeho součástem – Malé pevnosti, Muzeu ghetta a bývalým Magdeburským kasárnám – svou doporučující pečeti udělovanou nejlépe hodnoceným subjektům v této oblasti.

V Den památky obětí holokaustu a připomínání zločinů proti lidskosti 27. ledna 2013 navštívil Památník Terezín předseda Senátu Italské republiky Renato Schifani. Všechny plánované akce a činnosti probíhaly v tomto roce úspěšně, avšak v měsíci červnu postihla Terezín povodeň, která všechny činnosti na čas přerušila.

On May 17, 2012, officials of the Terezín Memorial were awarded the main prize in a competition of museums called Gloria Musaealis in the category Museological Accomplishment of the Year. This came in recognition of its achievements in implementing a program of digitizing and accessing its collections on the web pages.

In the same year, the Memorial received awards in the sphere of tourism. The prestigious international travel site TripAdvisor appreciated the quality of the services provided by the Terezín Memorial and awarded its three main objects – the Small Fortress, the Ghetto Museum and the former Magdeburg Barracks – with a seal of recommendation, granted only to the best-evaluated subjects in tourism.

Meanwhile, Renato Schifani, Speaker of the Italian Senate, visited the Terezín Memorial on January 27, 2013 to mark the International Day of Remembrance of the Victims of the Holocaust and the Prevention of Crimes Against Humanity. Once again, all the scheduled events and programs in that year were successful until June when Terezín was again hit by a severe flood, which halted all its activities for some time. However, thanks to the anti-flood measures installed after the devastating flood in 2002 it was possible to prevent inundation of a predominant part of the Small Fortress. The town of Terezín was also protected, complete with the Memorial's objects situated there. But the flood again seriously damaged the Fourth Courtyard of the Small Fortress, the Jewish Cemetery, including the Crematorium, as well as the former Columbarium and the Ghetto's Central Mortuary, plus the exhibitions installed in those

Díky protipovodňovým opatřením, která byla provedena po katastrofální povodni roku 2002, se podařilo zabránit zatopení převážné části Malé pevnosti. Ochráněno bylo i město Terezín včetně objektů Památníku Terezín, které se v něm nacházejí. Znovu však došlo k zatopení a vážnému poškození IV. dvora Malé pevnosti, areálu Židovského hřbitova včetně krematoria, dále bývalého Kolumbária a Ústřední márnice ghetta, včetně expozic umístěných v těchto objektech. Přerušení a poškození komunikací vedoucích do Terezína si pak vyžádalo dvoutýdenní zastavení návštěvníckého provozu, který byl po několik dalších týdnů obnoven jen částečně a s velkými obtížemi. Ještě do konce roku se však podařilo díky velkému úsilí pracovníků Památníku a podpoře Ministerstva kultury České republiky postupně obnovit normální provoz celé instituce.

V roce 2014 zavítala do Památníku Terezín řada významných návštěv. Nejprve 11. dubna přijel předseda Evropského parlamentu Martin Schulz v doprovodu předsedy vlády České republiky Bohuslava Sobotky. V průběhu návštěvy byla zdůrazněna významná úloha naší instituce při připomínání tragické etapy evropské historie i při výchově k obraně demokratických hodnot. Dne 6. května pak navštívil Památník Terezín prezident Spolkové republiky Německo Joachim Gauck v doprovodu prezidenta České republiky Miloše Zemana.

Ve dnech 4. až 7. září se v bývalých Magdeburských kasárnách

objects. Due to the flood-damaged roads and railways leading to Terezín the Memorial had to close down its gates to visitors for two weeks. It reopened in the following weeks but only partially and with great difficulties. Thanks to the dedication of the Memorial's employees and support from the Ministry of Culture of the Czech Republic the institution could resume its regular operation still before the end of the year.

In 2014, the Terezín Memorial welcomed a number of distinguished visitors. First, on April 11, Mr. Martin Schulz, President of the European Parliament, accompanied by Czech Premier Bohuslav Sobotka. During the visit both sides emphasized the significant role played by the Terezín Memorial in commemorating this tragic stage in European modern history and in educating people towards democratic values. On May 6, President Joachim Gauck of the Federal Republic of Germany visited the Terezín Memorial in the company of Czech President Miloš Zeman.

An international conference Films from the Ghettos and Camps: Propaganda – Secret Messages – Historical Sources was held in the former Magdeburg Barracks between September 4 and 7, 2014. The conference was devoted to the shooting of documentaries in the Terezín Ghetto that served the Nazi propaganda in its efforts to conceal the true nature of the so-called Final Solution of the Jewish Question, and to the role of films in the Nazi propaganda in general. During the conference a new permanent exhibition Truth and Lies – Filming in the Terezín Ghetto 1942–1945 was opened in the former Magdeburg Barracks.

uskutečnila mezinárodní konference nazvaná *Filmy z ghatt a táborů: propaganda – motáky – historické prameny*, která se zabývala natáčením v terezínském ghettu, které mělo sloužit nacistické propagandě při snahách o zastírání skutečného charakteru tzv. konečného řešení židovské otázky, ale i úlohou filmu v nacistické propagandě obecně. V průběhu konference byla v Magdeburských kasárnách otevřena nová stálá expozice *Pravda a lež – Filmování v ghettu Terezín 1942–1945*.

Významné události roku 2015 zahájila 26. ledna návštěva prezidenta Slovenské republiky Andreje Kisky doprovázeného prezidentem České republiky Milošem Zemanem. Následujícího dne se Židovský hřbitov v Terezíně stal místem pietního shromáždění ke Dni památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidstvi. Tento akt byl zároveň součástí mezinárodního fóra, které pod názvem *Let My People Live* uspořádal Evropský židovský kongres ve spolupráci s Evropským parlamentem a státními institucemi České republiky. V jeho rámci byl také odhalen umělecký objekt Aleše Veselého nazvaný *Zákon nezvratnosti*.

V rámci tradiční Terezínské tryzny byla 17. května otevřena nová stálá výtvarná expozice *Umění proti fašismu a válce*, jejíž těžiště představují díla, která vznikla v nacistických represivních zařízeních, ale obsahuje i významná díla předválečná a poválečná vztahující se k tomuto tématu.

Dne 22. října navštívil Památník Terezín prezident Státu Izrael Reuven Rivlin v doprovodu prezidenta České republiky Miloše Zemana. Izraelský host při této příležitosti zasadil na Židovském hřbitově sazenici Stromu terezínských dětí a odhalil pamětní desku připomínající památku Židů, kteří v době holocaustu zemřeli v Terezíně a v dalších místech.

V roce 2016 jsme si připomínali 75. výročí zahájení deportací Židů z českých zemí a vzniku ghetta Terezín. Památník Terezín k němu uspořádal několik vzpomínkových akcí. Prvou byla 14. července vernisáž výstavy *Svědectví o proměnách města – Terezín ve stavebních plánech a dokumentech židovské samosprávy 1941–1945*, která poprvé představila veřejnosti doposud neznámé archivní materiály. Hlavní akce pak proběhly 17. října, kdy se uskutečnilo setkání bývalých vězňů, ale také příslušníků druhé a třetí generace členů Terezínské iniciativy. Jeho účastníci si prohlédli nově zrekonstruované prostory bývalého Kolumbária ghetta a jeho okolí, které byly poté zpřístupněny veřejnosti. V dalším programu se zúčastnili slavnostního koncertu, na kterém vystoupil houslový virtuóz Jaroslav Svěčený a Revesz Trio z Nizozemska. Poslední z těchto vzpomínkových akcí byla 14. listopadu vernisáž výstavy *Nezapomeň své jméno – Osvětimské děti*, jež byla zakončena uvedením světoznámé dětské opery *Brundibár*.

Major events of the year 2015 opened on January 26 with a visit to Terezín by the Slovak President Andrej Kiska, accompanied by his Czech counterpart Miloš Zeman. On the following day, the Jewish Cemetery in Terezín was the site of a commemorative rally in honor of the International Day of Remembrance of the Victims of the Holocaust and the Prevention of Crimes Against Humanity. This was also held as part of an international forum called Let My People Live, organized by the European Jewish Congress in conjunction with the European Parliament and the Czech Republic's state institutions. A sculpture created by Aleš Veselý and entitled The Law of Irreversibility was unveiled during the event.

The traditional Terezín Commemoration held on May 17 saw the inauguration of a new permanent exhibition Art Against Fascism and War featuring works of art created in the Nazi repressive facilities, as well as major works of prewar and postwar art devoted to this subject.

On October 22, 2015, President Reuven Rivlin of the State of Israel, accompanied by Czech President Miloš Zeman, visited the Terezín Memorial. On this occasion, the Israeli guest planted a Tree of the Terezín Children in the Jewish

Cemetery and unveiled a memorial plaque commemorating the Jewish Holocaust victims who died in Terezín and other places.

In 2016, we recalled the 75th anniversary of the start of deportations of the Jews from the Czech lands and the establishment of the Terezín Ghetto. To mark these occasions the Terezín Memorial held several acts of remembrance. The first one, on July 14, was the preview of an exhibition Testimony of the Town's Changes – Terezín in the Building Plans and Documents of the Jewish Self-administration 1941–1945, a display that was the first ever to present to the public hitherto unknown archive documents. The main events took place on October 17: a reunion of the former inmates as well as the second and third generation family members of the Terezín Initiative. Its participants visited the newly reconstructed premises of the former Ghetto's Columbarium and its surroundings, which were then opened to the public. The festive program included a concert featuring the Czech violin virtuoso Jaroslav Svěčený and the Dutch Revesz Trio. The last commemorative event in 2016 was the preview of an exhibition Don't Forget Your Name – The Children from Auschwitz held on November 14, followed by a performance of the world-known children's opera Brundibár.

PŘEHLED VÝSTAV USPOŘÁDANÝCH V PAMÁTNÍKU TEREZÍN V LETECH 2007–2016

2007

- Jana Dubová, akvarely
- Josef Vajce, sochy
- Jiří Voves, obrazy
- Jakub Effenberger, fotografie; Pavel Štefan, obrazy
- Ilja Sainer, obrazy
- Ilona Staňková, fotogramy, kresby
- Ivan Bukovský, obrazy; Milan Lukáč, sochy
- Jana Zimmerová, grafika

2008

- Od té doby věřím na osud. Transporty protektorátních Židů na území Polska 1941–1942, dokumentární výstava připravená ve spolupráci se Židovským muzeem v Praze
- Ema Blažková, obrazy
- David Friedmann, portréty
- Skupinová výstava surrealistů
- Orit Bader, obrazy
- Lubomír Pešek, obrazy
- Jan F. Kovář, obrazy a objekty

- Eva Melnik-Kellermann. Pozdravy z Izraele, výtvarná výstava

2009

- Zdeněk Beran, kresby
- Samuel Willenberg. Umění ze vzpomínek, plastiky
- Franz Peter Kien. Výstava k 90. výročí narození židovského malíře, spisovatele a dramatika
- Knihovna zachráněných vzpomínek, dokumentární výstava
- Oldřich Kulhánek, výtvarná výstava
- Nehodné žití, dokumentární výstava
- Poklady. Ze sbírek Severočeské galerie výtvarných umění v Litoměřicích a Památníku Terezín, výtvarná výstava instalovaná v pražské Galerii Klementinum

2010

- Lenka Vilhelmová, grafika
- Hanalisa Omer, obrazy, kresby
- Martin Tomášek, kresby, obrazy, plastiky
- Jaromír Másler, obrazy; Karel Peřina, sochy

AN OVERVIEW OF EXHIBITIONS STAGED BY THE TEREZÍN MEMORIAL IN 2007–2016

2007

- Jana Dubová, watercolors
- Josef Vajce, sculptures
- Jiří Voves, paintings
- Jakub Effenberger, photographs; Pavel Štefan, paintings
- Ilja Sainer, paintings
- Ilona Staňková, photograms, drawings
- Ivan Bukovský, paintings; Milan Lukáč, sculptures
- Jana Zimmerová, prints

2008

- Since Then I Believe in Fate. Transports of the Protectorate Jews to the Territory of Poland 1941–1942, documentary exhibition prepared in co-operation with the Jewish Museum in Prague
- Ema Blažková, paintings
- David Friedmann, portraits
- Surrealists' Joint Exhibition
- Orit Bader, paintings
- Lubomír Pešek, paintings
- Jan. F. Kovář, paintings and objects

- Eva Melnik-Kellerman. Greetings from Israel, art exhibition

2009

- Zdeněk Beran, drawings
- Samuel Willenberg. Memory Art, sculptures
- Franz Peter Kien. Exhibition to mark the 90th anniversary of the birth of the Jewish painter, writer and playwright
- Library of Salvaged Memories, documentary exhibition
- Oldřich Kulhánek, art exhibition
- Unfit To Live, documentary exhibition
- Treasures. From the collections of the North Bohemian Art Gallery in Litoměřice and the Terezín Memorial, art exhibition installed in Prague's Klementinum Gallery

2010

- Lenka Vilhelmová, prints
- Hanalisa Omer, paintings, drawings
- Martin Tomášek, drawings, paintings, sculptures
- Jaromír Másler, paintings; Karel Peřina, sculptures

Některé z krátkodobých výstav Památníku Terezín:
Some of the Terezín Memorial's short-term exhibitions:

Ilja Sainer, 2007

64

Franz Peter Kien, 2009

- Osudy a tvorba. Přírůstky sbírky Památníku Terezín v letech 2004–2009, výtvarná výstava
- Osvobození míst utrpení a statečnosti. Dokumentární výstava k 65. výročí osvobození Terezína a Litoměřic
- Jim Schantz, obrazy; Nadia Rovderová, fotografie
- Radek a Zdeněk Květoňovi, fotografie
- Setkávání. Denisa Abrhánová, Dalia Barkey, Ivana Grimmová, Yvonne Livay, obrazy, kresby, grafika

2011

- Marie Blabolilová. Tichá společenství, obrazy
- Renato Oggier. Sekvence, obrazy, sochy, grafika
- Luděk Tichý. Loučení, plastiky, obrazy
- Zapomenuté transporty, dokumentární výstava Židovského muzea v Praze
- Jiří Netík, sochy
- Libor Pisklák, sochy
- Berlín – Jogjakarta. Od Hitlerova mučení homosexuálů k lidským právům v současnosti, dokumentární výstava

2012

- Vzpomínka na holokaust je živá, plakáty
- Koncentrační tábor Dora, dokumentární výstava

-
- **Fates and Creation. New Acquisitions from the Collections of the Terezín Memorial in 2004–2009, art exhibition**
 - **Liberation of the Places of Suffering and Heroism. Documentary exhibition marking the 65th anniversary of the liberation of Terezín and Litoměřice, documentary exhibition**
 - **Jim Schantz, paintings; Nadia Rovderová, photographs**
 - **Radek and Zdeněk Květoň, photographs**
 - **Encountering. Denisa Abrhánová, Dalia Barkey, Ivana Grimmová, Yvonne Livay, paintings, drawings, prints**

2011

- Marie Blabolilová. Silent Companionships, paintings
- Renato Oggier. Sequences, paintings, sculptures, prints
- Luděk Tichý. Leave-taking, sculptures, paintings
- Forgotten Transports, documentary exhibition of the Jewish Museum in Prague
- Jiří Netík, sculptures
- Libor Pisklák, sculptures
- Berlín – Jogjakarta. From Hitler's Torture of Homosexuals to Human Rights Today, documentary exhibition

2012

- The Memory of the Holocaust Is Alive, posters

- Jiřina Adamcová, kresby, grafiky, malby
- Margo Paran, básně a kresby
- Paměť, vzpomínání, připomínání, výstava vítězných prací zaslavných do XVI. ročníku výtvarné soutěže mládeže
- David Bartoň, obrazy
- Výstava plakátů k 65. výročí vzniku Památníku Terezín
- Tereziánská liga. Fotbal v tereziánském ghettu, dokumentární výstava
- Vzpomínky, dokumentární výstava

2013

- Vykonavatelé zločinů. Represivní aparát SS v Terezíně a v Litoměřicích 1940–1945, dokumentární výstava (od roku 2014 jedna ze stálých expozičních)
- Tomáš Laub, grafika
- Jiřina Hankeová, fotografie
- Manželé Turkovi, keramické objekty
- Kamila Ženatá. Instalace, výtvarná výstava
- Jiří Kubový, objekty

Poznámka: Další výstavy plánované na tento rok nebylo možno uskutečnit v důsledku škod způsobených povodní.

-
- Dora Concentration Camp, documentary exhibition
 - Jiřina Adamcová, drawings, prints, paintings
 - Margo Paran, poems and drawings
 - Memory, Remembering, Recalling, exhibition from the winning entries sent to the 16th youth art competition
 - David Bartoň, paintings
 - Exhibition of posters on the occasion of the 65th anniversary of the foundation of the Terezín Memorial
 - The Terezín League. Soccer in the Terezín Ghetto, documentary exhibition
 - Memories, documentary exhibition

2013

- Perpetrators of Crimes. The SS Repressive Staff in Terezín and Litoměřice 1940–1945, documentary exhibition (since 2014 one of the permanent exhibitions)
- Tomáš Laub, prints
- Jiřina Hankeová, photographs
- Mr. and Mrs. Turek, ceramic objects
- Kamila Ženatá. Installations, art exhibition
- Jiří Kubový, objects

Note: Other exhibitions scheduled for this year could not be held because of the flood in June 2013.

Ema Blažková, 2008

Oldřich Kulhánek, 2009

Osvobození míst utrpení a statečnosti, 2010
Liberation of the Places of Suffering and Heroism, 2010

Stefan Hanke. Přežili koncentrační tábory, 2016
Stefan Hanke. They Have Survived Concentration Camps, 2016

Jiří Sozanský a Ivan Bukovský. Terezín závěrem, 2015
Jiří Sozanský and Ivan Bukovský. Terezín in Conclusion, 2015

2014

- Vzpomínka na holokaust je živá (pokračování), plakáty
- Rodinný tábor. 70. výročí likvidace terezínského „rodinného tábora“ v Auschwitz-Birkenau, dokumentární výstava
- Humanita, výtvarná výstava studentů SŠOS Teplice
- Mark Podwal. To všechno nás postihlo..., výtvarná výstava
- Stauffenberg a „Operace Valkýra“. Atentát na Hitlera 20. července 1944, dokumentární výstava
- „Mám se v Terezíně velice dobře...?“, výstava prací zaslanych do výtvarné soutěže Památníku Terezín
- O osudu člověka se rozhoduje proužkem papíru... Transporty z ghetta Terezín do Osvětimi-Březinky 1944, dokumentární a výtvarná výstava
- Petr Veselý. Dveře se zábradlím, obrazy
- Andrew Lass. Rozjímání, fotografie, kresby, básně
- Vladimír Svoboda, obrazy; Michal Šarše, sochy, výstava ze sbírek Památníku Terezín
- Reflexe Velké války. První světová válka na kresbách ze sbírky Památníku Terezín, výtvarná výstava
- Pravda a lež. Filmování v ghettu Terezín 1942–1945, stálá expozice

2014

- **The Memory of the Holocaust Is Alive (sequel), posters**
- **Family Camp. 70th anniversary of the liquidation of the Terezín “Family Camp” in Auschwitz-Birkenau, documentary exhibition**
- **Humanity, art exhibition from the works made by students of the secondary trade and services school in Teplice**
- **Mark Podwal. All This Has Come Upon Us..., art exhibition**
- **Stauffenberg and the “Operation Valkyrie”. Assassination attempt on Hitler on July 20, 1944, documentary exhibition**
- **“Do I Really Feel So Good in Terezín...?”, exhibition from the works sent to Terezín Memorial’s art competition**
- **A Strip of Paper Decides about the Fate of a Human Being... Transports from the Terezín Ghetto to Auschwitz-Birkenau 1944, documentary and art exhibition**
- **Petr Veselý. Door with a Railing, paintings**
- **Andrew Lass. Meditation, photographs, drawings, poems**
- **Vladimír Svoboda, paintings; Michal Šarše, sculptures, exhibition from the works of the Terezín Memorial**
- **Reflections of the Great War. The First World War in the Drawings from the Collections of the Terezín Memorial, art exhibition**
- **Truth and Lies. Filming in the Terezín Ghetto 1942–1945, permanent exhibition**

2015

- Sofiina volba po Česku. Osudy 80 českých židovských dětí, které za války uprchly do Skandinávie a setkaly se po 70 letech, dokumentární výstava
- Německý nacistický tábor smrti – Konzentrationslager Auschwitz, dokumentární výstava
- Eli Fischer. Umělci – poslové míru, výtvarná výstava
- Osvobození míst utrpení a statečnosti, dokumentární výstava k 70. výročí osvobození
- Jiřího Sozanský a Ivan Bukovský. Terezín závěrem, výtvarná výstava
- „... a na troskách ghetta budeme se smát...“, výstava prací z výtvarné soutěže Památníku Terezín
- Svatopluk Klimeš, výtvarná výstava
- 17. listopad 1939, dokumentární výstava
- Alfred Kantor. Terezín – Osvětim – Schwarzheide. Holocaust v deníku umělce, výtvarná výstava
- Helga Hošková-Weissová. Maluj, co vidíš, výtvarná výstava

2016

- Ruth Schreiber. Dopisy mých prarodičů, výtvarná výstava
- Stefan Hanke. Přežili koncentrační tábory, výstava fotografických portrétů

2015

- **Sophia's Choice – the Czech Style. Fate of the 80 Czech Jewish children who had fled to Scandinavia during the war and who met again 70 years later, documentary exhibition**
- **The German Nazi Death Camp – Konzentrationslager Auschwitz, documentary exhibition**
- **Eli Fischer. Artists, Messengers of Peace, art exhibition**
- **Liberation of the Places of Suffering and Heroism, documentary exhibition to mark the 70th anniversary of liberation**
- **Jiří Sozanský and Ivan Bukovský. Terezín in Conclusion, art exhibition**
- **“...and on the Ruins of the Ghetto We Shall Laugh...” , exhibition of entries sent to Terezín Memorial's art competition for youth**
- **Svatopluk Klimeš, art exhibition**
- **November 17, 1939, documentary exhibition**
- **Alfred Kantor. Terezín – Auschwitz – Schwarzheide. The Holocaust in an Artist's Diary, art exhibition**
- **Helga Hošková-Weissová. Paint What You See, art exhibition**

2016

- **Ruth Schreiber. Letters from My Grandparents, art exhibition**
- **Stefan Hanke. They Have Survived Concentration Camps, exhibition of photographic portraits**
- **Josef Čapek. Painter, Poet, Writer, documentary exhibition**

Vykonavatelé zločinů, 2013
Perpetrators of Crimes, 2013

Mark Podwal. To všechno nás postihlo..., 2014
Mark Podwal. All This Has Come Upon Us..., 2014

Svědectví o proměnách města, 2016
Testimony of the Town's Changes, 2016

- Josef Čapek. Malíř, básník, spisovatel, dokumentární výstava
- Já je někdo jiný. Obrazy, kresby, koláže, objekty, skupinová výstava surrealistů
- „Vyučování bylo přísně zakázáno!“, výstava prací z výtvarné soutěže Památníku Terezín
- Adolf Hoffmeister. Protiválečná tvorba (výběr z díla), výtvarná výstava
- Svědectví o proměnách města. Terezín ve stavebních plánech a dokumentech židovské samosprávy 1941–1945, dokumentární výstava
- Xénia Hoffmeisterová. Stíny, výtvarná výstava
- Nezapomeň své jméno. Osvětimské děti, dokumentární výstava

- **I Am Somebody Else. Paintings, drawings, collages, objects, group exhibition by Surrealist artists**
- **“Teaching Was Strictly Prohibited!”, exhibition of the works entered in the Terezín Memorial’s art competition**
- **Adolf Hoffmeister. Anti-war works (selection from his works), art exhibition**
- **Testimony of the Town’s Changes. Terezín in the Building Plans and Documents of the Jewish Self-administration 1941–1945, documentary exhibition**
- **Xénia Hoffmeisterová. Shadows, art exhibition**
- **Don’t Forget Your Name. The Children from Auschwitz, documentary exhibition**

NÁVŠTĚVNOST

Památník Terezín se dlouhodobě řadí k nejnavštěvovanějším muzeím v České republice. Graf č. 1 zachycuje návštěvnost v Malé pevnosti, tedy v tom z objektů, který je návštěvníkům přístupný nejdelší dobu, od vzniku Památníku Terezín. Pokud bychom připočítali také návštěvníky z ostatních objektů Památníku Terezín, kde se návštěvnost soustavně sleduje – Muzea ghetta (otevřeno od roku 1991, graf č. 2) a bývalých Magdeburských kasáren (otevřena od roku 1999, graf č. 3), došli bychom k podstatnému navýšení „celkové“ návštěvnosti. Je samozřejmé, že většina návštěvníků, kteří si prohlédnou Muzeum ghetta nebo Magdeburská kasárna, zároveň navštíví i Malou pevnost, a proto jsou v „celkové“ návštěvnosti zahrnuti vícekrát. Návštěvnost byla z tohoto důvodu až do roku 2009 sledována pro každý z objektů pouze odděleně. V roce 2010 došlo ke zdokonalení software pro sledování návštěvnosti a od této doby je možné vykazovat návštěvnost celkovou (graf č. 4). Výsledné číslo zobrazuje skutečný počet osob, které v daném roce navštívily alespoň jeden z objektů Památníku Terezín, přičemž každý návštěvník je zde započítán pouze jednou i tehdy, navštívil-li během jednoho dne více expozic. Současně je zjišťována návštěvnost podle jednotlivých států – aktuálně se jedná o ob-

čany z téměř stovky států světa. Návštěvnost je zaznamenávána strukturovaně (studenti, dospělí, senioři, rodinné vstupné apod.).

Z grafů je patrné, že i návštěvnost v Památníku Terezín citlivě odrážela nejrůznější vnější vlivy a v čase se měnila. Vyšší návštěvnost byla v letech významných výročí (1975, 1985, 1995, 2000, 2005 a 2015) a naopak významně poklesla např. v roce 1990 (z 202 870 v roce 1989 na 146 789 návštěvníků – pokles o téměř 30 procent) ve spojitosti se zásadními změnami souvisejícími s rozpadem bývalého komunistického bloku. Ze statistik tehdy zcela zmizeli návštěvníci z bývalého Sovětského svazu, Jugoslávie, Kuby a z dalších zemí uvedeného bloku. Především však přestaly do Terezína jezdit takové skupiny návštěvníků, jako byly pracovní kolektivy, skupiny příslušníků ozbrojených složek, kteří zde skládali vojenskou přísahu, žáci škol skládající pionýrský slib a příslušníci různých organizací spojených s bývalým režimem. Odlišné příčiny měl pokles návštěvnosti v letech 2002 a 2003. Byl totiž jedním z důsledků ničivé povodně. Tato situace se pak v menším rozsahu opakovala v roce 2013. Tentokrát však Památník Terezín již nebyl uzavřen tak dlouho a díky zkušenostem z roku 2002 se podařilo zabránit rozsáhlejším škodám. Období let 2002–2003

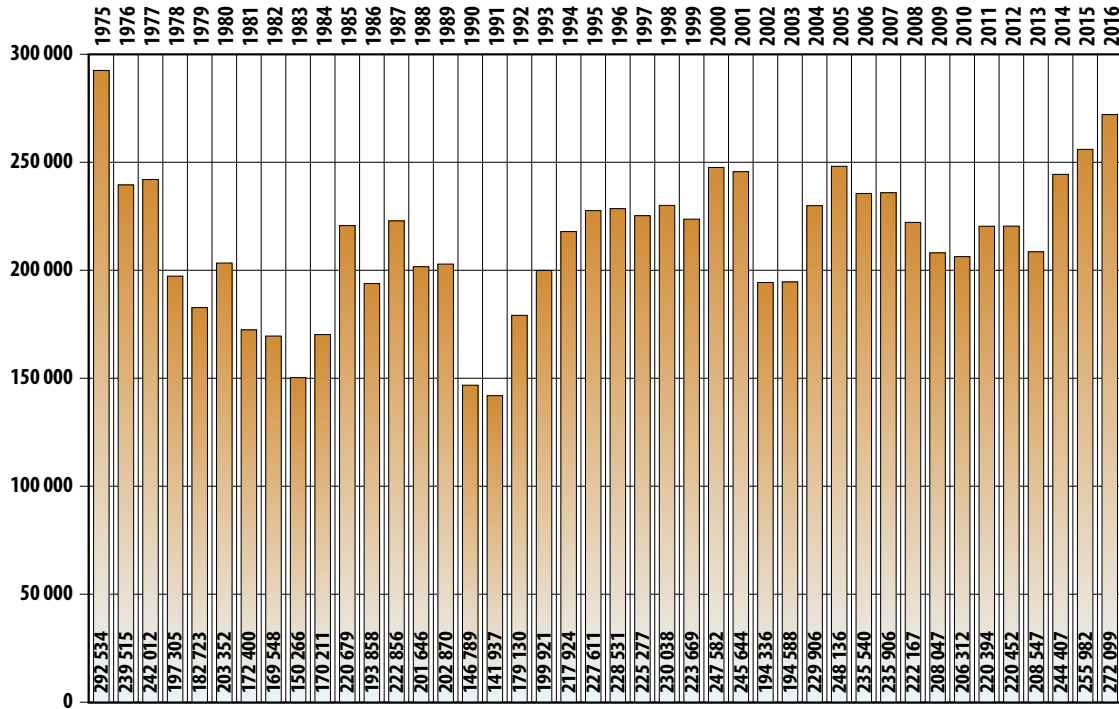
NUMBER OF VISITORS

Historically, the Terezín Memorial ranks among the most frequently visited museums in the Czech Republic. Chart No. 1 illustrates the number of visitors in the Small Fortress, i.e. the object that has been opened to visitors for the longest time. If we factored in the number of visitors to other objects in the Terezín Memorial, where the rate of visitors is systematically monitored – the Ghetto Museum (opened since 1991, Chart No. 2) and the former Magdeburg Barracks (opened since 1999, Chart No. 3), we would get a substantial rise in the tally. Needless to stress that most of the visitors coming to the Ghetto Museum or the Magdeburg Barracks also go to the Small Fortress, and are, therefore, included in the total rate of visitors more than once. That is why, until 2009, the number of visitors to those objects were followed separately for each object. An improved version of the software for monitoring the number of visitors came in 2010 and since then it is possible to register the total number of visitors to the Terezín Memorial (Chart No. 4). The resultant figure depicts the genuine number of people who visited at least one of the Memorial's objects in the given year, even if such a visitor saw more exhibitions in a single day. The visitors' nationality is also identified and recorded according to individual states – citizens from close to a hundred countries of the world currently come to visit the Memorial. The rate of visitors is also registered in a structured manner (students, adults, senior citizens, family admissions etc.).

The charts given here make it quite clear that over the years the total rate of visitors to the Terezín Memorial has sensitively mirrored diverse external effects and has changed with the passage of time. Higher numbers were recorded in the years marking major anniversaries (1975, 1985, 1995, 2000, 2005 and 2015) and, on the contrary, dropped significantly, for instance, in 1990 (from 202,870 visitors in 1989 to 146,789, a slump of almost 30 %), following the far-reaching political changes in the countries of the former communist bloc. In fact, at that time, visitors from the former Soviet Union, Yugoslavia and Cuba, and some other states making up that bloc, totally disappeared from the Memorial's statistics. But the main groups of visitors who now vanished from the records are such categories as “working collectives”, servicemen who came to Terezín for their military oaths of allegiance, schoolchildren making their Young Pioneer (or Communist Youth League) oaths, and people from different organizations and institutions connected with the former communist regime. The actual causes of the drop in the number of visitors in 2002 and 2003 were completely different. This was due to the devastating flood in 2002, while a similar situation repeated itself, though at a smaller rate, in 2013. On that occasion, the Terezín Memorial was not closed for such a long time and, thanks to the experience gained in 2002, much more extensive damage was prevented. The periods between 2002 and 2003 and then again between 2008 and 2011 were

Návštěvnost Malé pevnosti (1)

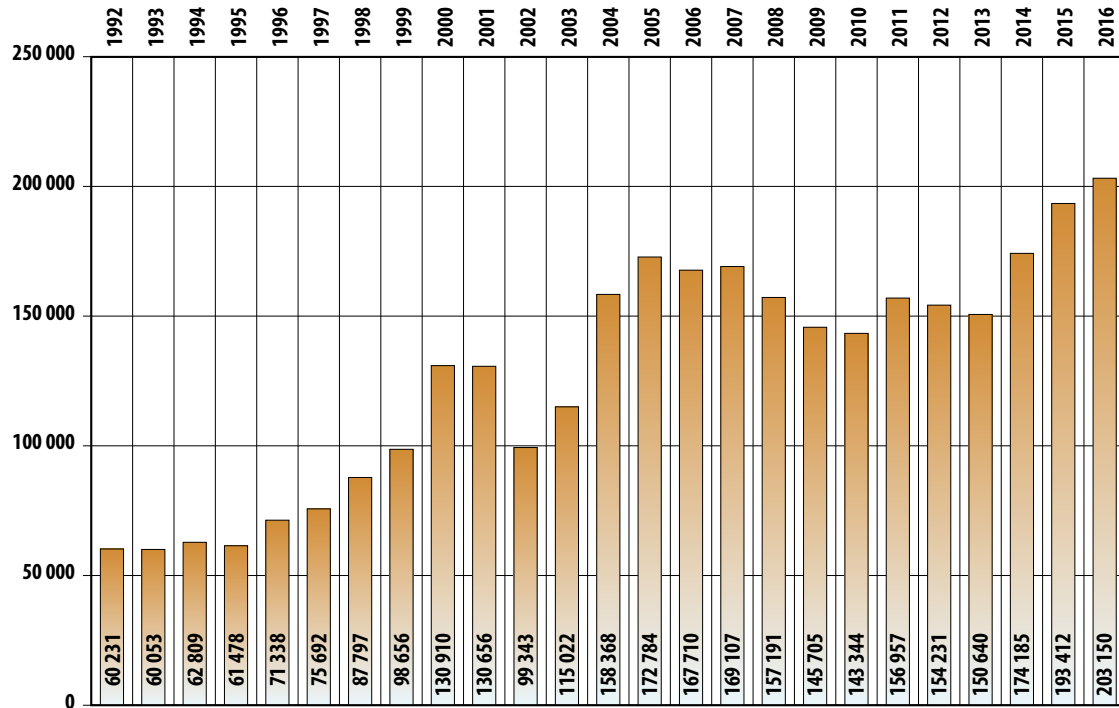
Number of visitors to the Small Fortress (1)

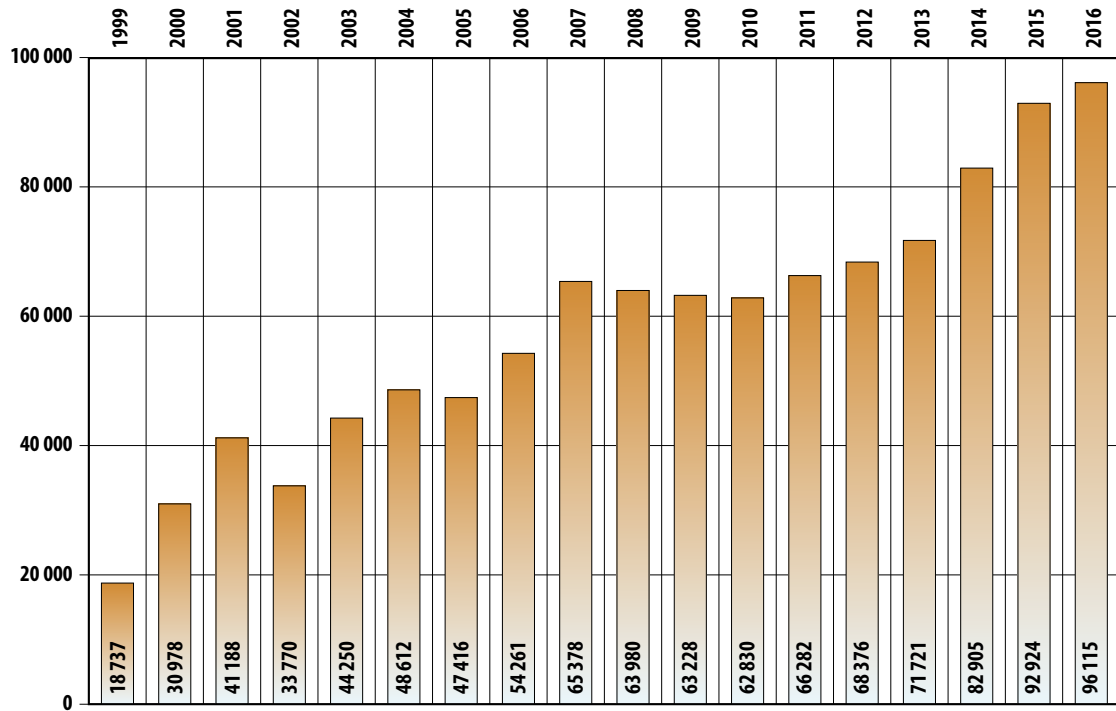
70

Návštěvnost Muzea ghetta (2)

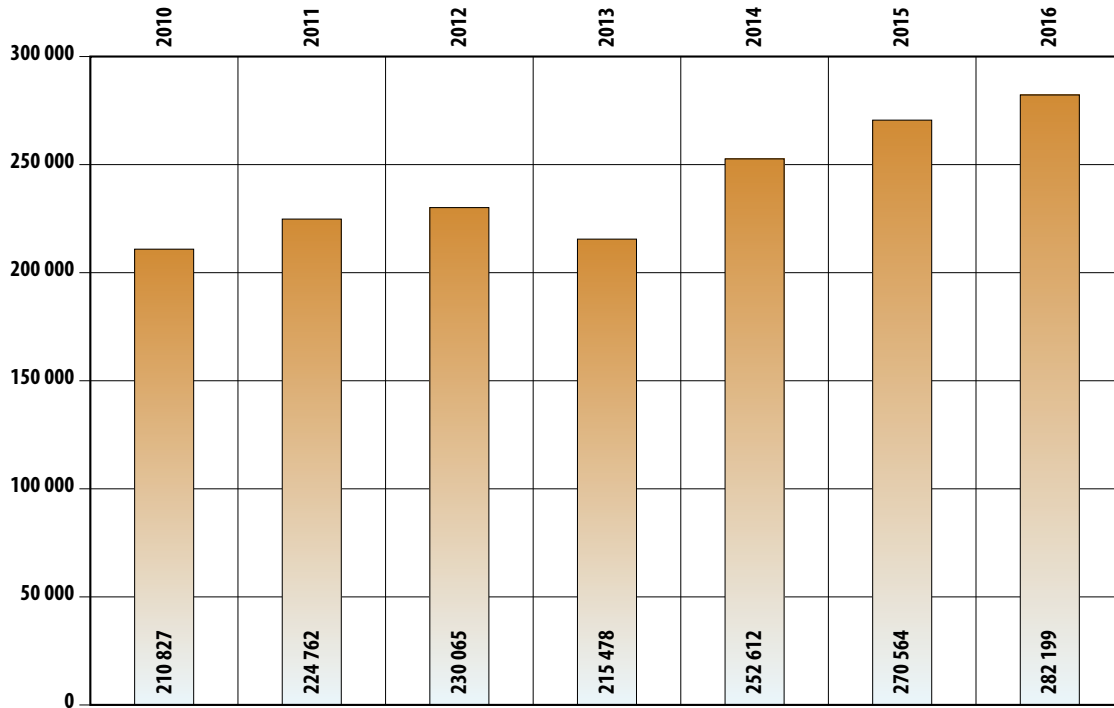
Number of visitors to the Ghetto Museum (2)

Návštěvnost Magdeburských kasáren (3)
Number of visitors to the Magdeburg Barracks (3)

Celková návštěvnost Památníku Terezín (4)
Total number of visitors to the Terezín Memorial (4)

a potom znovu let 2008–2011 byla poznamenána průvodními jevy celoevropské ekonomické recese, k nimž patřil i celkový útlum cestování. Rok 2010 zase nepříznivě poznamenal výbuch sopky na Islandu a následná restriktivní opatření pro letecký provoz v Evropě. Návštěvnost v letech 2004 a 2005 a obdobně v letech 2014–2016 však ukázala opětovné zlepšení situace a trvajícím zájem veřejnosti o tuto problematiku, neboť odkaz tragické historie nacistických represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích je stále aktuální.

Na vzrůstajícím trendu vývoje návštěvnosti se příznivým způsobem odráží také konání akcí, jako jsou např. každoroční vzpomínkové akce, vernisáže stálých i příležitostných výstav aj. Také vzdělávací činnost Památníku Terezín, zahrnující další vzdělávání a metodickou podporu pedagogů na straně jedné a pořádání různých typů vzdělávacích programů pro žáky a studenty na straně druhé, nepochybně přispívá ke zvyšování počtu tuzemských návštěvníků.

marked by the collateral effects of the pan-European economic slump and the resultant overall decrease in tourism. 2010 was adversely affected by the eruption of a volcano in Iceland and the subsequent restrictive measures limiting air traffic over Europe. However, the rate of visitors to the Terezín Memorial in 2004 and 2005 and, to a similar extent, between 2014 and 2016 shows a new improvement in the overall number of visitors, as well as their lasting interest in the Memorial since the heritage of the tragic history of the Nazi repressive facilities in Terezín and Litoměřice has proved to be topical to this day.

The growing trend in the number of visitors has also been favorably affected by such annual events in Terezín as the commemorative rallies, previews of permanent and short-term exhibitions etc. The Terezín Memorial's educational programs, covering further education and methodological courses for schoolteachers on the one hand, and various types of educational courses for pupils and students on the other, undoubtedly contribute to raising the total number of domestic visitors as well.

PAMÁTNÍK TEREZÍN DNES A JEHO SLUŽBY NÁVŠTĚVNÍKŮM

Objekty a areály spravované Památkem Terezín představují ojedinelý muzejní komplex, který je každoročně cílem statisíců návštěvníků. Zahrnuje i vynikající ukázky vrcholného fortifikačního inženýrství z konce 18. století, které budí zájem četných návštěvníků. Naprostá většina z nich však přijíždí proto, aby se seznámila s místy, která jsou spojena s utrpením či smrtí více než dvou set tisíc lidí, zavraždených v době druhé světové války z mnoha zemí do represivních zařízení v Terezíně a nedalekých Litoměřicích.

Dějiny terezínského ghetta přibližuje především stálá expozice Muzea ghetta, jež se nachází v budově bývalé městské školy. Na ni navazují četné další expozice, které jsou umístěny v bývalých Magdeburských kasárnách, v krematoriu na Židovském hřbitově a v bývalé Ústřední márnici ghetta. Dalšími pietními místy jsou modlitebna z doby ghetta v Dlouhé ulici, Obřadní místnosti a Kolumbárium ghetta a pietní místo na břehu Ohře.

V areálu Malé pevnosti, která je od města Terezín vzdálena necelý jeden kilometr, je kromě objektů, které sloužily policejní věznicí gestapa, možno navštívit řadu stálých a dočasných expozic a rovněž Národní hřbitov nacházející se v jejím předpolí. Tento areál představuje největší pohřebiště obětí nacistické okupace na

území České republiky. Z tohoto důvodu je proto každoročně místem konání ústředních vzpomínkových shromáždění na památku obětí nacistických represí.

Ve správě Památníku Terezín je rovněž objekt bývalého krematoria koncentračního tábora v Litoměřicích s přilehlým areálem, jakož i prostor u vstupu do podzemí, kde vězni tohoto tábora svou otrockou prací budovali dvě továrny určené pro válečnou výrobu nacistického Německa. Podzemní prostory samotné jsou však vzhledem k hrozcímu nebezpečí sesuvu horniny návštěvníkům nepřístupné. Zájemci o historii tábora a výstavby podzemních továren však mohou zhlédnout stálou výstavu věnovanou této problematice, jež je umístěna v bývalém III. dvoře Malé pevnosti.

Areály bývalého ghetta a policejní věznic gestapa v Malé pevnosti si mohou návštěvníci Památníku Terezín prohlédnout s odborným výkladem. Po předchozí objednávce lze navštívit s průvodci i krematorium koncentračního tábora v Litoměřicích.

Pro orientaci zájemců o návštěvu Památníku Terezín je uveden celkový přehled jeho stálých expozic:

- Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941–1945, expozice v Muzeu ghetta

TEREZÍN MEMORIAL TODAY AND ITS SERVICES TO VISITORS

The objects and memorial sites administered by the Terezín Memorial constitute a unique museum complex, annually visited by hundreds of thousands of people. The compound also features genuine highlights of Europe's fortification engineering in the late 18th century, which are known to attract many visitors. But an absolute majority of them come to see the sites associated with the suffering and death of more than two hundred thousand people deported from many foreign countries to the repressive facilities in Terezín and the nearby Litoměřice.

The history of the Terezín Ghetto is presented primarily at the permanent exhibition, installed in the Ghetto Museum, in the building of the former municipal school. There are many other follow-up displays, housed in the former Magdeburg Barracks, in the Crematorium in the Jewish Cemetery, and in the Ghetto's former Central Mortuary. Other memorial sites include the prayer room from the time of the Ghetto in Dlouhá Street, the Ceremonial Halls, the Ghetto's Columbarium, and the memorial site on the bank of the Ohře.

In the Small Fortress, located less than a kilometer from the town itself, tourists can view – in addition to the individual objects that served the Gestapo Police Prison – many permanent and short-term exhibitions as well as the National Cemetery, spreading in the foreground of the Small Fortress. This is the Czech Republic's largest burial ground of the victims of the Nazi occupation.

That is why this is also the site of the principal annual acts of remembrance in this country to honor the memory of the victims of Nazi repression.

The Terezín Memorial also administers the Crematorium of the former concentration camp in Litoměřice with its adjoining area, plus the entrance premises to the two underground factories built by slave laborers from that camp for the war production of Nazi Germany. The underground premises themselves are now closed because of the danger of rockslide. Visitors interested in the history of the camp and the construction of the underground factories may view a permanent exhibition on the history of this concentration camp, which is on display in the former Third Courtyard of the Small Fortress.

The Terezín Memorial offers its visitors guided sightseeing tours of the former Ghetto and the Gestapo Police Prison in the Small Fortress. Following prior booking, visitors can also go on a guided tour of the Crematorium of the Litoměřice concentration camp.

Here is an overview of the permanent exhibitions for potential visitors to the Terezín Memorial:

- Terezín in the “Final Solution of the Jewish Question” 1941–1945, an exhibition in the Ghetto Museum
- Mortality and Burials in the Terezín Ghetto, an exhibition in the Crematorium in the Jewish Cemetery

- Úmrtnost a pohřbívání v ghettu Terezín, expozice v krematoriu na Židovském hřbitově
- Ústřední márnice a pohřební obřady v ghettu, expozice v bývalé Ústřední márnici ghetta
- Rekonstrukce vězeňské ubikace z doby ghetta, expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Hudba v terezínském ghettu, expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Výtvarné umění v terezínském ghettu, expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Literární tvorba v terezínském ghettu, expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Divadlo v terezínském ghettu, expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Pravda a lež. Filmování v terezínském ghettu, expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Rekonstrukce „mansardy“ vězňů terezínského ghetta, expozice v Dlouhé ulici 17
- Malá pevnost Terezín 1940–1945, expozice v Muzeu Malé pevnosti

- Výtvarná expozice Památníku Terezín Umění proti fašismu a válce, expozice v Muzeu Malé pevnosti
 - Koncentrační tábor Litoměřice 1944–1945, expozice ve III. dvoře Malé pevnosti
 - Terezín 1780–1939, expozice ve vstupním objektu Malé pevnosti
 - Internační tábor pro Němce. Malá pevnost Terezín 1945–1948, expozice ve IV. dvoře Malé pevnosti
 - Milada Horáková 1901–1950, expozice v Pamětní síni Malé pevnosti
 - Vězeňská prádelna, expozice ve III. dvoře Malé pevnosti
 - Kamila Ženatá. Oplakávání, expozice ve III. dvoře Malé pevnosti
- Návštěvníci mohou každoročně zhlédnout rovněž řadu krátkodobých výstav.

Badatelé mohou využívat služeb dokumentačního a sbírkového oddělení, odborné knihovny, jakož i vyhledávačů na webových stránkách Památníku Terezín (www.pamatnik-terezin.cz). Pracovníci Památníku poskytují odborné konzultace o otázkách rasové a politické perzekuce v letech nacistické okupace a informace o osudech vězňů represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích.

- **Central Mortuary and Funeral Services in the Ghetto, an exhibition in the Ghetto's former Central Mortuary**
- **Reconstruction of a prisoners' dormitory at the time of the Ghetto, an exhibition in the former Magdeburg Barracks**
- **Music in the Terezín Ghetto, an exhibition in the former Magdeburg Barracks**
- **Art in the Terezín Ghetto, an exhibition in the former Magdeburg Barracks**
- **Literary Work in the Terezín Ghetto, an exhibition in the former Magdeburg Barracks**
- **Theater in the Terezín Ghetto, an exhibition in the former Magdeburg Barracks**
- **Truth and Lies. Filming in the Terezín Ghetto, an exhibition in the former Magdeburg Barracks**
- **Reconstruction of a "garret" of Terezín Ghetto inmates, an exhibition at No. 17 Dlouhá Street**
- **The Terezín Small Fortress 1940–1945, an exhibition in the Small Fortress Museum**
- **The Terezín Memorial art exhibition Art Against Fascism and War, an exhibition in the Small Fortress Museum**

- **Litoměřice Concentration Camp 1944–1945, an exhibition in the Third Courtyard of the Small Fortress**
- **Terezín 1780–1939, an exhibition in the vestibule of the Small Fortress**
- **The Detention Camp for Germans. The Terezín Small Fortress 1945–1948, an exhibition in the Fourth Courtyard of the Small Fortress**
- **Milada Horáková 1901–1950, an exhibition in the Memorial Hall in the Small Fortress**
- **The Prison Washhouse, an exhibition in the Third Courtyard of the Small Fortress**
- **Kamila Ženatá. Lamentation, an exhibition in the Third Courtyard of the Small Fortress.**

Visitors may also like to see a number of short-term exhibitions.

External researchers can avail themselves of the services of the Departments of Documentation and Collections and the specialized library, as well as the search engines on the Terezín Memorial's web pages (www.pamatnik-terezin.cz). The Terezín Memorial personnel are ready to provide specialist consultations on issues of racial and political persecution during the Nazi occupation, as well as information on the fate of the inmates of the repressive facilities in Terezín and Litoměřice.

KONCEPCE ČINNOSTI PAMÁTNÍKU TEREZÍN DO ROKU 2020

a) Vědeckovýzkumná činnost

Památník Terezín bude pokračovat v soustavném výzkumu zaměřeném především na zpracovávání dostupných informací o osudech osob pronásledovaných a vězněných v letech nacistické okupace českých zemí z politických a rasových důvodů.

Tento výzkum se plně rozvinul od počátku 90. let a jeho výsledky jsou zveřejňovány jak v tištěné podobě, tak ve stále větší míře na webových stránkách instituce. Účelem výzkumu je podílet se na rozvoji historiografie moderních dějin a napomáhat při zvyšování kvality a účinnosti osvětové a vzdělávací činnosti. Provádět jej bude nadále především historické oddělení ve spolupráci s dalšími odbornými odděleními. Bude přitom rovněž dále rozvíjet kontakty s domácími i zahraničními institucemi i jednotlivci zabývajícími se touto problematikou.

Vědeckovýzkumná činnost bude konkrétně zaměřena na pokračování základního výzkumu dějin represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích v období nacistické okupace, jakož i na výzkum širších souvislostí rasové a politické perzekuce, včetně vývoje nacistického represivního aparátu a dalších osudů vězňů po deportaci z uvedených represivních zařízení do jiných věznic, káz-

nic a koncentračních táborů. Tento výzkum bude zahrnovat systematické rešerše v domácích i zahraničních archivech.

Konkrétně se bude jednat o následující úkoly:

- Ve výzkumu dějin terezínského ghetta bude dokončeno zpracování tématu mechanismu transportů do terezínského ghetta a z ghetta na Východ, do míst vyhlazování a otrocké práce. Tato problematika bude veřejnosti přiblížena publikačně a také v nové stálé expozici. Publikovány budou rovněž výstupy k otázkám útěků z terezínského ghetta, struktury administrativy tzv. židovské samosprávy ghetta, osudů invalidů v ghettu i Židů z protektorátu na území tehdejšího Slovenského státu.
- Bude pokračovat koordinovaný proces digitalizace a digitální dokumentace Památníku Terezín vycházející ze „Směrnice k tvorbě a správě digitální dokumentace v Památníku Terezín“. V souladu s ní se budou historické, dokumentační a sbírkové oddělení řídit ročními plány digitalizace.
- Soustavně bude doplňována databáze bývalých vězňů terezínského ghetta a dále databáze dalších obětí holokaustu z českých zemí, které neprošly terezínským ghetttem. Obě databáze

CONCEPT OF THE TEREZÍN MEMORIAL'S ACTIVITIES UNTIL 2020

a) Scholarly and Research Activities

The Terezín Memorial is committed to its systematic research, focused primarily on processing available data on the fate of people persecuted and jailed on political and racial grounds in the years of the Nazi occupation of the Czech lands.

This research project was fully developed in the early 1990s, its results being published both in printed form and – to an ever-greater extent – on the Memorial's web pages. Its purpose is to participate in promoting historiography of the modern era and help in upgrading the quality and efficiency of the Terezín Memorial's educational programs and adult education in general. Most of the research will be carried out, just as in the past, by the Department of History in conjunction with other specialized departments, while also fostering contacts with the Czech and foreign institutions and individuals studying these issues.

The Memorial's scholarly research program will be aimed at continued basic research into the history of the repressive facilities in Terezín and Litoměřice during the Nazi occupation, as well as the broader contexts of the racial and political persecution, including the development of the Nazi repressive machinery and the further fate of inmates after their deportation from the above-mentioned repressive facilities to other prisons, peniten-

tiaries and concentration camps. This kind of research will cover systematic studies in domestic and foreign archives.

Specifically, the following subjects will be covered:

- As for the research into the history of the Terezín Ghetto, the key task is to complete the survey of the mechanism of dispatching transports to the Terezín Ghetto and from Terezín to the ghettos in the East, to places of extermination and slave labor. These topics will be published in a book form and also presented at a new permanent exhibition. The outputs of the research projects exploring escapes from the Terezín Ghetto, the structure of its Jewish Self-administration, the fate of the physically handicapped inmates in the Ghetto, and the story of the Protectorate Jews in the Slovak State will be published, too.
- The coordinated digitalization process and digital documentation of the Terezín Memorial based on the document "Guidelines for the Creation and Administration of Digital Documentation in the Terezín Memorial" will be continued. In accordance with the document, the Memorial's Departments of History, Documentation and Collections will be guided by their own annual digitalization plans.
- The database containing the names of the former Terezín Ghetto inmates

jsou badatelům a širší veřejnosti zpřístupněny již dnes na webových stránkách Památníku Terezín spolu s databázemi, které budou zmíněny dále. Na těchto stránkách bude také pokračovat umístování dalších souborů sbírkových předmětů ze sbírky Památníku Terezín.

- Ve výzkumu policejní věznice gestapa v Terezíně bude hlavní důraz položen na dobudování databáze bývalých vězňů, jejíž základní verze byla na webových stránkách zpřístupněna na konci roku 2010. Bude pokračovat získávání co největšího počtu údajů o okolnostech zatčení, věznění a dalších osudech vězňů v letech okupace. Bude dokončeno připojování původní kartotéky tzv. malých evidenčních karet policejní věznice gestapa k této databázi.
- Bude prováděn soustavný výzkum vývoje ročních stavů vězňů policejní věznice gestapa, zahrnující jejich příchody a odchody, hromadné transporty do Terezína, transporty z Terezína do jiných věznic a koncentračních táborů, jakož i evidence tzv. odloučených komand.
- Výzkum koncentračního tábora Litoměřice se zaměří především na doplňování databáze bývalých vězňů umístěné na webových stránkách Památníku Terezín. Zpracovány budou nové materiály získané z Archivu bezpečnostních složek v Praze a do konce roku 2017 budou z nich získaná data vložena do uvedené data-

báze. Provedeno bude rovněž vložení původní kartotéky koncentračního tábora Litoměřice do příslušné databáze.

- Pokračovat budou práce na doplňování a rozšiřování databází bývalých vězňů dalších nacistických represivních zařízení, zpřístupněných na webových stránkách Památníku Terezín. Jedná se především o databázi vězňů dalších poboček koncentračního tábora Flossenbürg (největší pobočkou byl koncentrační tábor Litoměřice) na území českých zemí a dále o databáze bývalých vězňů z českých zemí, kteří byli deportováni do koncentračních táborů Ravensbrück, Mauthausen a Buchenwald.
- Zpracována bude databáze vězňů zatčených během tzv. Akce E (Emigranten), tj. rodinných příslušníků a příbuzných českých politiků a vojáků působících v exilu, kteří byli v letech nacistické okupace vězněni v internačním táboře ve Svatobořicích. Někteří z nich byli vězněni též v policejní věznici v Terezíně a v ghettu Terezín.

b) Sbírkotvorná činnost

Památník Terezín shromažďuje sbírku hmotných dokladů k rasové a politické perzekuci z období okupace českých zemí nacistickým Německem se zvláštním zřetelem na dějiny policejní věznice gestapa v Terezíně, dějiny terezínského ghetta, dějiny koncentračního tábora v Litoměřicích a starší historii města Terezín a sbír-

and also the database listing other Holocaust victims from the Czech lands, who did not pass through the Terezín Ghetto, will be systematically supplemented. Both databases are already now available to researchers and the public on the Memorial's website, together with databases to be mentioned later on. Additional files containing the collection items from the Terezín Memorial will also be published on the web pages.

- In its research into the history of the Gestapo Police Prison in the Small Fortress, the Department of History will prioritize the goal of completing a database of the former inmates; its basic version has already been on the website since the end of 2010. Another task is to build up the largest possible corpus of data clarifying the circumstances of their arrest, imprisonment and subsequent destiny in the years of the Nazi occupation. The Department will also seek to finish the process of adding to this database the original files containing the so-called small registration cards from the Police Prison.
- Systematic research will be carried out to trace the development of the annual numbers of inmates of the Gestapo Police Prison, complete with the dates of their arrival and departure, mass transports to Terezín, transports from Terezín to other prisons and concentration camps as well as registration of the so-called detached commandos.
- Research into the history of the Litoměřice concentration camp will be focused primarily on supplementing the database of its former inmates, placed on the web pages of the Terezín Memorial. New documents ac-

quired from the Archives of the Security Forces in Prague will be processed and, by the end of 2017, the data gained from them will be added to the above-mentioned database on the Memorial's website. The original card index from the Litoměřice concentration camp will also be incorporated into the appropriate database.

- The Department will carry on its work in supplementing and extending the databases of the former prisoners in other Nazi repressive facilities, which were made available on the Memorial's website. This applies primarily to the databases listing the former inmates of the branches of the concentration camp Flossenbürg in the Czech lands (the largest of these being the Litoměřice concentration camp), and also databases of the former prisoners from the Czech lands deported to the Ravensbrück, Mauthausen and Buchenwald concentration camps.
- The Department will also prepare a database listing the prisoners arrested during the so-called Action E (Emigranten), i.e. family members and relatives of the Czech politicians and Army officers and soldiers in exile; such people were jailed during the Nazi occupation in the detention camp at Svatobořice. Some of them were also imprisoned in the Police Prison in Terezín and in the Terezín Ghetto.

b) Acquisition Policy

The Terezín Memorial builds up collections of material exhibits documenting the racial and political persecution during the wartime occupation of the

ku výtvarných děl. Sbíрку tvoří na základě vědeckého poznání a vlastní koncepce sbírkové činnosti. Památník Terezín rovněž spravuje sbírku písemností archivní povahy. Ke sbírkovým předmětům pořizují pracovníci odbornou dokumentaci písemnou a podle možností i obrazovou, případně zvukovou. Sbírkové předměty odborně zpracovávají a vytěžují z nich poznatky potřebné pro výzkumnou činnost. Sbírkové předměty, odbornou dokumentaci k nim a poznatky získané jejich odborným zpracováním prezentují zejména prostřednictvím stálých expozic a krátkodobých výstav, jakož i vlastní publikační, vzdělávací a přednáškovou činností v České republice i v zahraničí a dalšími kulturně výchovnými aktivitami určenými pro nejširší veřejnost. Uvedené činnosti budou i v období do roku 2020 zajišťovat oddělení dokumentační a sbírkové, v těsné spolupráci s oddělením historickým, a budou se řídit „Konceptcí sbírkotvorné činnosti Památníku Terezín na léta 2015–2020“.

Dokumentační oddělení od konce šedesátých let 20. století buduje podsbíрку historicko-dokumentární, kterou tvoří jednak písemnosti a vzpomínky bývalých vězňů, jednak obrazový materiál týkající se především dějin Terezína od jeho založení do roku 1945. Hlavní část tvoří materiály z období druhé světové války, pocházející ze sběrného a průchozího tábora pro Židy – ghetta v Terezíně, z policejní věznice gestapa v Terezíně a z koncentračního

tábora v Litoměřicích. Menší soubory se vztahují k perzekuci českých občanů v dalších nacistických represivních zařízeních, starším dějinám Terezína a dějinám internačního tábora pro německé obyvatelstvo v Malé pevnosti z let 1945–1948. Vedle získávání materiálu, který má povahu sbírkových předmětů, bude probíhat rovněž sběr kopií písemností, které sice sbírku výrazněji neobohatí, ale mohou přispět k lepšímu poznání příslušné problematiky a doplnit znalosti o samotných sbírkových předmětech. Současně budou pramenným materiálem pro doplňování údajů v databázích bývalých vězňů. Z tohoto důvodu budou i nadále pokračovat rešerše v archívních a sbírkových fondech tuzemských a zahraničních institucí a současně bude tímto způsobem rozšiřován fond pomocného materiálu.

Sbírkové oddělení Památníku Terezín buduje podsbíрку historicko-uměleckou, kterou tvoří autentické hmotné objekty dokumentární hodnoty, originální artefakty a umělecké projevy výtvarné, hudební a divadelní povahy, vzniklé převážně v období druhé světové války v letech 1939–1945. U sbírkových předmětů se jedná především o hmotné objekty a umělecká díla z ghetta Terezín, z policejní věznice gestapa v Terezíně, z koncentračního tábora v Litoměřicích, věznice v Litoměřicích a z dalších koncentračních táborů, věznic, káznic a jiných nacistických represivních zařízení na území Čech, Německa a dalších evropských zemí. Ty-

Czech lands by Nazi Germany, with a special view to the history of the Gestapo Police Prison in Terezín's Small Fortress, the history of the Terezín Ghetto, of the concentration camp in Litoměřice, and earlier history of the town of Terezín. The Memorial also keeps its own collection of works of art. It builds up its collections on the science-based principles and in accordance with its own acquisition policy. It also administers a collection of written documents of archival nature, preparing specialized written, and – whenever possible – also visual, eventually audio documentation accompanying its collection items. Collection items are professionally processed and examined to provide general information vital for historical research. Collection items, specialized documentation accompanying them and findings gained from their professional processing are presented primarily at permanent exhibitions and short-term displays, as well as the Memorial's own publishing, educational programs and lectures in the Czech Republic and abroad, and through other cultural and educational events intended for the broadest general public. In the period up to 2020, these tasks will be implemented by the Departments of Documentation and Collections in close collaboration with the Department of History, guided by the official "Concept of the Terezín Memorial's Acquisition Policy for the Years 2015–2020".

Since the late 1960s, the Department of Documentation has been building its historical-documentary subcollection, a corpus of written documents and recollections of the former inmates, plus a body of pictorial materials portraying mostly the history of Terezín from its foundation until 1945. Its

backbone is made up of materials dating from the Second World War and coming from the reception and transit camp for Jews – the Ghetto in Terezín, the Prague Gestapo Police Prison in Terezín's Small Fortress, and the concentration camp in Litoměřice. Smaller collections are devoted to the persecution of Czech citizens in other Nazi repressive facilities, to earlier history of Terezín, and to the story of the detention camp for German nationals in the Small Fortress in the period 1945–1948. In addition to acquisition of new collection items, copies of written documents which, to be quite honest, do not greatly enrich the collection itself but may contribute to a better understanding of the relevant issues under scrutiny and to broadening our knowledge of the collection items themselves, will be collected, too. Such copies will then become source documents for supplementing data in the databases of former inmates. Seen in this light, our Department will also carry on its research in the archives and collections of the Czech and foreign institutions, thus expanding the fund of its auxiliary materials.

The Department of Collections keeps a historical and art subcollection, containing authentic material objects of documentary nature, original artifacts, works of art and exhibits known for their artistic, musical and theatrical nature and created predominantly in the years of the Second World War. In case of collection items, these are primarily material objects and works of art from the Terezín Ghetto, the Gestapo Police Prison in Terezín, from the Litoměřice concentration camp, the prison in Litoměřice, and other concentration camps, prisons, penitentiaries and other Nazi repressive facilities in

to předměty se vztahují k perzekuci vězňů, jejich pracovnímu nasazení, osobnímu vybavení a mimopracovní činnosti. Sběrka prostřednictvím shromážděného materiálu podává přehled také o různých oblastech kulturního dění, včetně kulturních aktivit. Obsahuje rovněž militária vztahující se k období Rakousko-Uherska a k obdobím první a druhé světové války, jako jsou uniformy, zbraně, medaile a odznaky. Období od roku 1945 je ve sbírce zastoupeno především výtvarnými díly s protiválečnou tematikou.

Zhodnocení sbírky je dosahováno její postupnou komplexní textovou i obrazovou dokumentací, odborným zpracováním a publikováním dílčích závěrů, různými formami prezentace předmětů i zprostředkováváním výsledků odborné práce veřejnosti. K tomu přistupuje využívání sbírkových předmětů v edukativních a výstavních programech Památníku Terezín.

V následujících letech bude pokračovat shromažďování a odborné zpracovávání nově získaných sbírkových předmětů. Získávání předmětů z období druhé světové války, a to především z ghetta Terezín a dalších represivních zařízení, bude přímo od pamětníků stále vzácnější. V souvislosti s touto činností bude pozornost nadále soustředěna na navazování kontaktů s přeživšími vězni a jejich dědici. Na webových stránkách Památníku Terezín a v hromadných sdělovacích prostředcích bude taktéž uveřejněna výzva dosud žijícím obětem nacistického teroru či jejich po-

tomkům k darování, zapůjčení, prodeji historických dokumentů či fotografií, jež jejich rodina dosud vlastní. Tím by se ve velkém měřítku mohlo předejít jejich ztrátě, znehodnocení nešetrným zacházením či úplnému zničení. K jednotlivým předmětům se budou pracovníci oddělení snažit od dárců či prodávajících získat co nejvíce informací o jejich původních majitelích a jejich osudu za druhé světové války i po ní.

Vedle toho bude v dalších letech ve spolupráci s městem Terezín pokračovat aktivní vyhledávání předmětů z doby terezínského ghetta v objektech bývalých kasáren a obytných domů.

c) Vzdělávací činnost

Hlavními součástmi vzdělávací činnosti Památníku Terezín v období do roku 2020 budou:

- Zajišťování nabídky vzdělávacích programů pro školní mládež z České republiky.
- Zajišťování programů pro zahraniční školní mládež v německém a anglickém jazyce, a to za přispění dobrovolných pracovníků ze zahraničních partnerských institucí.
- Organizování seminářů pro pedagogy z České republiky ve spolupráci s partnerskými institucemi z domova i ze zahraničí.
- Organizování seminářů pro pedagogy ze zahraničí ve spolupráci s domácími i zahraničními partnerskými institucemi.

the Czech lands, Germany and other European countries. These objects are related to the persecution of prisoners, their labor deployment, their personal effects and after-work pursuits. This collection gives a graphic picture of the various walks of cultural life, including prisoners' individual cultural pursuits. This collection also contains military articles of historical interest relating to the period of Austro-Hungary and the First and Second World Wars, such as uniforms, weapons, medals, and badges. The period starting in 1945 is represented in the collection primarily by works of art with anti-war themes.

The whole collection tends to gain in overall value and significance by gradually expanding its comprehensive textual and pictorial documentation, its specialist treatment and by publishing partial conclusions, various forms of presentation of exhibits and putting out the results of scientific research to the public. This is accompanied by the practice of utilizing the collection items in the Memorial's educational and exhibition programs.

In the coming years, the Department is intent on collecting and professionally treating newly gained collection items. Opportunities for acquisition of objects dating to World War II, primarily from the Terezín Ghetto and other repressive facilities, and coming directly from Holocaust survivors, will be increasingly rare to find in the coming years. That is why attention will be further focused on establishing contacts with the surviving inmates and their heirs. The web pages of the Terezín Memorial and the mass media will publish a call on the surviving victims of Nazi terror and on their descendants, asking

them to donate, lend or sell historical documents or photographs still owned by their families. In this way, the loss, physical depreciation through inconsiderate treatment or even complete destruction of such memorabilia could be avoided on a large scale. The Department's employees will seek to get from the donors or sellers as much information as possible on the individual objects, on their original owners and their fate during and after World War II.

Furthermore, acting hand in hand with the town of Terezín, the Department will go on seeking out objects from the time of the Terezín Ghetto in the former barracks and residential buildings.

c) Educational Activities

The highlights of the Terezín Memorial's educational programs in the period up to 2020 will be as follows:

- Offering educational programs for schoolchildren in the Czech Republic.
- Devising programs tailor-made for groups of foreign youth in German and English, using the services of foreign volunteers from partner institutions abroad.
- Organizing seminars for schoolteachers from the Czech Republic in co-operation with partner institutions from home and abroad.
- Holding seminars for foreign schoolteachers prepared in conjunction with partner institutions at home and abroad.
- Organizing educational programs aimed at clarifying not only the substance of the ideology of National Socialism but also manifestations of such

- Realizace vzdělávacích projektů v oblasti vzdělávání o ideologii nacionálního socialismu, ale i jejich projevech v současnosti, v rámci kterých budou vytvářeny metodické a didaktické materiály vhodné k vyučování o této tematice na školách v České republice.
- Zajišťování konzultací pro studenty vysokých škol, kteří připravují školní práce (seminární, diplomové) zabývající se tématy spadajícími do oblasti odborné činnosti Památníku Terezín.
- Podílení se na organizaci vzdělávacích programů pro vysokoškolské studenty ve spolupráci s partnerskými univerzitami.
- Organizování literárních a výtvarných soutěží pro mládež.
- Realizace výstav nejlepších prací zasláných do výtvarných soutěží Památníku Terezín.
- Redakční zajišťování vydávání čtvrtletníku „Zpravodaj. Vzdělávací a informační bulletin“.

Ačkoliv se Památník Terezín snaží maximálně vycházet vstříc zájmu českých škol o seminární pobyty, nelze bohužel z kapacitních důvodů uspokojit všechny zájemce. Skupiny školní mládeže, kterým může být nabídnut jen vzdálený termín, jsou touto skutečností leckdy odrazeny a jejich učitelé pak záměr navštívit Terezín opouštějí. Vzhledem k současné situaci, kdy vzrůstají extremistické nálady ve společnosti v souvislosti s děním doma i v zahraničí, je tento stav krajně nežádoucí. Památník Terezín si proto slibuje

výrazné zlepšení této nedobré situace od zřízení nové ubytovny v Dlouhé ulici 121 v Terezíně, kterou získal díky podpoře Ministerstva kultury České republiky. V této budově vznikne po stavebních úpravách přibližně čtyřicet nových ubytovacích míst a další zázemí pro vzdělávací činnost.

Do vzdělávacích programů budou nadále v souladu s požadavky pedagogů vedle témat historických zařazována i témata aktuální, jako jsou současný rasismus, antisemitismus a nesnášenlivost vůči cizincům a národnostním menšinám.

d) Propagačně organizační a ediční činnost

Památník Terezín bude nadále organizovat vzpomínková shromáždění a další pietní akty k uctění památky obětí nacistické okupace. Každoročně se budou konat následující vzpomínkové akce:

- Uctění památky obětí holocaustu u příležitosti Dne obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti 27. ledna.
- Slavnostní shromáždění spojené se čtením jmen obětí transportů do terezínského ghetta u příležitosti dne Jom ha-šoa. Tento pohyblivý památný den připadá podle hebrejského kalendáře na termíny na konci března a počátku dubna.
- Třetí neděle v květnu se budou každoročně konat vzpomínková shromáždění na popravišti v Malé pevnosti, jež budou připomenutím poslední popravy v Terezíně 2. května 1945. Následně

ideologies in today's world. As part and parcel of such programs, methodological and didactic materials will be drafted to be used for teaching such subjects at schools in the Czech Republic.

- Just as in the past, the Memorial is intent on operating as a consultation center for university students working on their theses (seminar or final ones) devoted to the subject of racial and political persecution in the years of the Nazi occupation.
- Co-operating in the organization of educational programs for university students in association with partner institutions.
- Holding the traditional art and literary competitions for pupils and students.
- Installing exhibitions of the best entries sent to the Terezín Memorial's art competitions.
- Providing editorial services for the publication of the quarterly "Newsletter. Educational and Information Bulletin".

Even though the Terezín Memorial has been doing its utmost to comply with the requirements and interest of the Czech schools to send their pupils and students to Terezín for longer seminars, it regrettably cannot satisfy all the interested parties due to capacity reasons. Groups of school-age youth that can be offered only a distant date for such seminars are sometimes discouraged and their teachers then abandon their intention to visit Terezín. This situation is extremely undesirable in view of the current climate in society, marked by mounting extremist moods caused by political and social de-

velopments at home and abroad. That is why the Terezín Memorial expects a marked improvement of this situation, namely after the construction of a new accommodation facility in Terezín's Dlouhá Street No. 121, obtained thanks to the support of the Czech Ministry of Culture. After building conversion, the object will offer approximately forty new beds and further background for educational activities.

Responding to the requirements of schoolteachers, the Memorial's educational programs will continue to incorporate – in addition to historical subjects – also current topics, such as contemporary racism, anti-Semitism and intolerance towards foreigners and national minorities.

d) Publicity, Organizational and Publishing Activities

The Terezín Memorial is committed to keep on organizing commemorative rallies and other acts of remembrance in honor of the victims of the Nazi occupation. The following commemorative events will be held each year:

- Commemoration of the victims of the Holocaust on the occasion of the International Day of Remembrance of the Victims of the Holocaust and the Prevention of Crimes Against Humanity on January 27.
- Commemorative rally during which the names of the victims of the transports to the Terezín Ghetto are read out on the occasion of the Yom Hashoah Day. According to the Hebrew calendar, this falls on days at the end of March and early April.
- Annual commemorative rallies will be held in the execution ground in the

bude též den pořádána tradiční Tereziánská tryzna jako ústřední vzpomínkové shromáždění k uctění památky obětí nacistické okupace. Tohoto shromáždění se pravidelně účastní čelní představitelé politického a veřejného života, jakož i diplomatičtí zástupci zemí, jejichž občané byli za války vězněni v represivních zařízeních v Terezíně a Litoměřicích.

- V Den památky obětí komunistického režimu 27. června, který je výročním dnem popravy dr. Milady Horákové v roce 1950, se budou každoročně konat vzpomínková shromáždění v Pamětní síni Malé pevnosti.
- V měsíci září se v termínu určeném pohyblivě podle hebrejského kalendáře bude na pietním místě u řeky Ohře a v areálu Židovského hřbitova v Terezíně pravidelně konat tryzna Kever Avot za oběti holocaustu z českých zemí.
- Dne 16. října se budou každoročně konat vzpomínkové akce u příležitosti výročí zahájení deportací Židů z českých zemí v roce 1941 a také k uctění památky obětí transportu Er, který téhož dne v roce 1944 odvážel do vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka čelní představitel kulturního života v tereziánském ghettu.

Ediční a propagační činnost bude každoročně zahrnovat vydávání historického sborníku Památníku Terezín „Tereziánské listy“ a čtvrtletníku „Zpravodaj. Vzdělávací a informační bulletin“.

Průběžně budou vydávány informační materiály a katalogy k příležitostným výstavám.

Vztahy k veřejnosti

Ani svým zaměřením tak specifická instituce jakou je Památník Terezín nemůže v současnosti efektivně fungovat, aniž by byla v nepřetržité interakci se svým nejbližším, vzdálenějším i širokým okolím. Tyto aktivity musí být v případě Památníku Terezín velmi dobře promyšlené a vzhledem k zaměření jeho činnosti zvláště citlivé, vyvážené a střídavé. Práci s veřejností bude Památník Terezín v období do roku 2020 rozvíjet především v oblasti objasňování svého poslání a propagace různých aktivit na stránkách odborných periodik, jakož i tištěných a elektronických médií v oblasti cestovního ruchu, bude vydávat tiskové zprávy k nejdůležitějším událostem v Památníku Terezín a zajišťovat jejich poskytování lokálním i celorepublikovým médiím, místním informačním centry, partnerským organizacím, školským zařízením v regionu a institucím obdobné povahy.

e) Vnější kontakty a spolupráce

Pro Památník Terezín mají nezastupitelný význam kontakty s bývalými vězni a jejich organizacemi, dále pak kontakty s řadou muzejních, výzkumných a pedagogických institucí z domova i ze za-

Small Fortress on the third Sunday in May to mark the last execution in Terezín on May 2, 1945. The traditional Terezín Commemoration will take place later that day as this country's central memorial event in honor of the victims of the Nazi occupation. This rally is regularly attended by leading representatives of the Czech political and public life, as well as diplomats from the countries whose citizens were imprisoned in the repressive facilities in Terezín and Litoměřice during World War II.

- A commemorative rally will be held in the Memorial Hall in the Small Fortress on June 27, on the Day Commemorating the Victims of the Communist Regime. June 27, 1950 is the anniversary day of the execution of Milada Horáková.
- Commemoration Kever Avot for the victims of the Holocaust coming from the Czech lands will be regularly held in the Jewish Cemetery in Terezín and on the memorial site on the bank of the river Ohře in September, on days to be determined according to the Hebrew calendar.
- Acts of remembrance will be staged annually on October 16 on the occasion of the start of deportations of Jews from the Czech lands in 1941 and to honor the victims of transport Er, which left Terezín on October 16, 1944 carrying to the Auschwitz-Birkenau extermination camp the leading figures of the cultural life in the Terezín Ghetto.

The Memorial's annual editorial and publicity highlights will include publication of the "Tereziánské listy" (Terezín Yearbook) and the quarterly "Newsletter. Educational and Information Bulletin".

Information materials and catalogs for short-term exhibitions will be published continuously.

Public relations

Not even an institution with such a specific focus as the Terezín Memorial is currently in a position to function efficiently without constant interaction with the nearest, more distant and broad social milieu. In case of the Terezín Memorial, its PR activities must be well thought-out and, in terms of the institution's specialization, also particularly sensitive, well balanced and temperate. In this particular sector, in the period up to 2020, the Terezín Memorial will promote its PR image primarily by clarifying its mission and showcasing its various activities on the pages of specialist periodicals as well as tourism magazines, both printed and electronic. It will keep publishing press releases on the most important events in the Memorial and distribute them to local and nationwide media, local information centers, partner institutions, schools in the regions and allied organizations.

e) External Contacts and Co-operation

Of profound significance for the Terezín Memorial are its contacts with the former inmates and their associations, and with a broad range of museum, research and educational institutions at home and abroad, as well as individuals who dedicate themselves to the study of issues of racial and political persecution in World War II.

hraničí, ale i s jednotlivci, kteří se problematice rasové a politické perzekuce v letech druhé světové války věnují.

Největší a neaktivnější z organizací bývalých vězňů je Terezínská iniciativa, která sdružuje bývalé vězně terezínského ghetta a do své činnosti zapojuje i příslušníky druhé a třetí generace. Památník Terezín s ní bude tak jako v minulých letech úzce spolupracovat při realizaci výzkumných, muzejních a vzdělávacích aktivit. Předpokládá se, že v příštích pěti letech bude ještě možno využívat i účasti členů Terezínské iniciativy na realizaci vzdělávacích programů Památníku Terezín osvědčenou formou besed s domácími i zahraničními skupinami mládeže a v seminářích pedagogů.

Naproti tomu v případě bývalých vězňů policejní věznice Terezín vzhledem k jejich vyššímu věkovému průměru a malému počtu bude možno využít jejich spolupráce už jen výjimečně.

Trvalá pozornost bude věnována pokračování spolupráce s partnerskými institucemi. Z domácích to bude především Židovské muzeum v Praze, s nímž bude pokračovat spolupráce při výzkumné činnosti, vzájemném poskytování materiálů k výstavním a jiným účelům a při činnosti vzdělávací. Dalším partnerem, s nímž spolupráce bude pokračovat především v oblasti vzdělávací činnosti, je Institut Terezínské iniciativy v Praze, který byl zřízen Terezínskou iniciativou. Z domácích institucí bude dále probíhat

spolupráce s Muzeem romské kultury v Brně, Památníkem Lidice, Národním archivem v Praze, Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, Ústavem pro studium totalitních režimů v Praze, Národním muzeem v Praze a Státním oblastním archivem v Litoměřicích.

Bude rovněž pokračovat spolupráce s Evropským institutem odkazu šoa, který byl založen především k zajištění dalšího pátrání po osudech židovského majetku uloupeného nacisty (ESLI – European Shoah Legacy Institute).

Po roce 1989 se rozvinula spolupráce s řadou zahraničních památníků a dalších institucí, které se zabývají připomínáním památky obětí rasové a politické perzekuce v zemích ovládaných nacistickým Německem, shromažďují písemné a hmotné památky z tohoto období a organizují výzkum a vzdělávání o této problematice. Partnerské vztahy a spolupráce s těmito institucemi budou dále prohlubovány a rozvíjeny. V Polsku jsou to Státní muzeum Auschwitz-Birkenau v Osvětimi, Státní muzeum v Majdanku a Muzeum Gross-Rosen, v Izraeli památníky Yad Vashem v Jeruzalémě a Beit Theresienstadt v Givat Haim Ichud, ve Spojených státech amerických United States Holocaust Memorial Museum ve Washingtonu, Museum of Jewish Heritage v New Yorku a University of South California Shoah Foundation Institute v Los Angeles, v Nizozemsku Anne Frank House v Amsterdamu, v Německu Pa-

The largest and most active organization of the former inmates is the Terezín Initiative, which associates the Terezín Ghetto survivors and which also involves in its activities the second and third generations of its members. Just as in the past years, the Memorial envisages promotion of close contacts with the Terezín Initiative in its own research projects, museological and educational activities. It is expected that within the next five years the Memorial will be able to reckon with the participation of the Terezín Initiative members in its educational programs, notably through the time-tested form of debates with Czech and foreign groups of young people and at seminars for schoolteachers.

On the other hand, in view of the higher average age and smaller numbers of the former inmates from the Terezín Police Prison, it will be possible to use participation of such survivors in the Memorial's educational projects only very rarely.

Permanent attention will be accorded to fostering co-operation with the Memorial's partner institutions. On the domestic scene, this will be primarily the Jewish Museum in Prague with which the Memorial will be jointly engaged in research projects, mutual exchanges of items and materials for exhibitions and other purposes, and in educational programs. Another major partner for collaboration, mainly in education, is the Terezín Initiative Institute in Prague, established by the Terezín Initiative. Among the Memorial's other partner institutions at home, contacts will also be maintained and promoted with the Museum of Romany Culture in Brno, the Lidice Memorial,

the National Archives in Prague, the Institute for Contemporary History of the Academy of Sciences of the Czech Republic, the Institute for the Study of Totalitarian Regimes in Prague, the Prague-based National Museum, and the State District Archives in Litoměřice.

The Terezín Memorial will also continue its collaboration with the European Shoah Legacy Institute (ESLI), established primarily with the aim of carrying on search for the Jewish property looted by the Nazis.

Since 1989, the Terezín Memorial has been fostering contacts with a number of foreign memorials and other institutions devoted to the commemoration of the victims of wartime racial and political persecution in the countries occupied by Nazi Germany, organizations collecting written documents and material exhibits from that specific period and performing research and organizing educational programs. The Memorial is prepared to promote contacts and co-operation with such institutions. These are specifically: the Auschwitz-Birkenau State Museum in Oświęcim, the State Museum in Majdanek, and the Gross-Rosen Museum in Poland; in Israel: Yad Vashem in Jerusalem and Beit Theresienstadt in Givat Haim Ichud; in the United States: the U.S. Holocaust Memorial Museum in Washington, the Museum of Jewish Heritage in New York, and the University of South California Shoah Foundation Institute in Los Angeles; the Anne Frank House in Amsterdam in the Netherlands; in Germany: the Flossenbürg Memorial, Buchenwald Memorial, Dachau Memorial, Sachsenhausen Memorial, Ravensbrück Memorial, and the Wannsee Conference House; in Austria: the Mauthausen Memorial and the

mátník Flossenbürg, Památník Buchenwald, Památník Dachau, Památník Sachsenhausen, Památník Ravensbrück a Dům konference ve Wannsee, v Rakousku Památník Mauthausen a Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes ve Vídni, v Norsku Památník Falstad, na Slovensku Muzeum Slovenského národného povstání v Banské Bystrici, Dokumentační centrum holokaustu v Bratislavě a Muzeum židovské kultury v Bratislavě.

I v příštích letech bude pokračovat spolupráce se spolky přátel a podporovatelů Terezína, které působí v německých spolkových zemích Sasko, Braniborsko a Dolní Sasko.

Nadále bude pokračovat činnost zástupců Památníku Terezín v mezinárodních organizacích, které se zabývají výzkumnými, muzejními a vzdělávacími aktivitami souvisejícími s připomínáním památky obětí nacistické rasové a politické perzekuce.

Vienna-based Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes; the Falstad Memorial in Norway; and the Slovak National Uprising Museum in Banská Bystrica, the Holocaust Documentary Center in Bratislava, and the Museum of Jewish Culture in Bratislava in Slovakia.

Also in the coming years, the Memorial will be promoting its contacts with the unions of friends and supporters of Terezín in the German federal

lands of Saxony, Brandenburg and Lower Saxony. In the future, officials of the Terezín Memorial will again represent their institution in international organizations involved in research, museological and educational work, associated with the remembrance of the victims of the Nazi racial and political persecution.

ZÁVĚR

Památník Terezín, který od doby svého vzniku v roce 1947 až do roku 1964 nesl název Památník národního utrpení, vznikl jako instituce, jejímž posláním je uchovávat památku obětí rasové a politické perzekuce v letech nacistické okupace, jejich odkaz přibližovat a zprostředkovávat veřejnosti prostřednictvím muzejní a osvětové činnosti a současně pečovat o místa spojená s utrpením desítek tisíc lidí v letech druhé světové války. Toto původní zadání však po únoru 1948 několik desetiletí nemohl důsledně naplňovat a jeho činnost se musela podřizovat zásadám tehdy vládnoucí totalitní ideologie. Jeho muzejní a osvětová činnost byla deformována, a to se odrazilo i na obrazu celé instituce v očích veřejnosti. Původní poslání Památníku Terezín tak bylo na dlouhou dobu zapomenuto.

Teprve demokratické přeměny na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století vytvořily předpoklady pro nápravu uvedených deformací a pro postupný přechod k rozvoji seriózní výzkumné, muzejní, osvětové a vzdělávací činnosti. Od té doby Památník Terezín dosáhl velkého rozvoje ve všech uvedených oblastech a stal se institucí, kterou každoročně navštěvují lidé z celého světa, kteří do Terezína přijíždějí navštívit místa spojená s utrpením a smrtí desítek tisíc lidí, získat informace o klíčových událostech minulosti, ale také získávat podněty a argumenty k diskusím o současných problémech, se kterými jsou lidé konfrontováni. Tak jako dnes i v budoucnu bude proto třeba nejen připomínat zločiny spáchané v minulosti, ale i čelit všemu, co ohrožuje svobodu, demokracii a lidská práva kdekoliv na světě.

CONCLUSION

The Terezín Memorial, known from its establishment in 1947 until 1964 as the Memorial of National Suffering, was founded as an institution whose mission is to commemorate the victims of racial and political persecution during the Nazi occupation, to present their legacy to the general public through its museological and educational programs, while looking after the memorial sites associated with the suffering of dozens of thousands of people in the years of World War II. However, after February 1948, this particular mission could not be properly implemented for many decades to come and the Memorial's activities had to be subordinated to the principles of the then ruling totalitarian ideology. The Memorial's museological and educational work had been distorted, which was duly reflected in the image of the entire institution in the public eye. The original mission of the Terezín Memorial fell into oblivion for a long time.

It was only with the democratic changes in this country at the turn of the 1980s and 90s, which paved the way for the rectification of such deformations and for a gradual transition to activities promoting serious scientific research, museological and educational activities. Since then, the Terezín Memorial has made great progress in all the above areas, growing into an institution annually visited by people from all over the world. They come to Terezín to see the places associated with the suffering and death of dozens of thousands people, to learn about the key events of the past but also to draw stimuli and gain arguments for discussions on current problems faced by the people of today. Just as nowadays, also in the future, it will be vital not only to recall the crimes committed in the past but also to face up to and challenge everything that jeopardizes freedom, democracy and human rights anywhere in the world.

70 LET PAMÁTNÍKU TEREZÍN

Text: PhDr. Jan Munk, CSc.

Fotografie: Památník Terezín

Grafická úprava: Petr Oswald

Pro Památník Terezín, Principova alej 304, 411 55 Terezín

(www.pamatnik-terezin.cz)

vydal Petr Oswald – OSWALD

(www.oswald.eu)

v roce 2017.

70 YEARS OF THE TEREZÍN MEMORIAL

Text by Dr. Jan Munk

Photos by Památník Terezín

Translation into English by Jan Valeška

Graphic layout by Petr Oswald

For the Terezín Memorial, Principova alej 304, 411 55 Terezín

(www.pamatnik-terezin.cz)

published by Petr Oswald – OSWALD

(www.oswald.eu)

in 2017.

ISBN 978-80-87242-29-2

9 788087 242292